

**T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**İLKÖĞRETİM DERS KİTAPLARINDA TOPLUMSAL
CİNSİYET ROLLERİNİN İNŞASI**

**Hazırlayan
Fatma YORGANCI**

**Danışman
Doç. Dr. Celalettin VATANDAŞ**

AFYONKARAHİSAR 2008

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

İMZA

Tez Danışmanı : Doç. Dr. Celalettin VATANDAŞ .....

Jüri Üyeleri : Yrd. Doç. Dr. Osman KONUK .....

: Yrd. Doç. Dr. Mehmet Hilmi UÇAN .....

..... anabilim dalı yüksek lisans/doktora/sanatta yeterlik öğrencisi
.....'ın, “.....
.....” başlıklı tezi ....../.../..... tarihinde, saat .....’da
Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yukarıda
isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Doç. Dr. Mehmet KARAKAŞ
MÜDÜR

YÜKSEK LİSANS TEZ ÖZETİ

İLKÖĞRETİM DERS KİTAPLARINDA TOPLUMSAL CİNSİYET ROLLERİNİN İNŞASI

Fatma YORGANCI

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI

Eylül 2008

TEZ DANIŞMANI: Doç. Dr. Celalettin VATANDAŞ

Bireyler arasındaki hiçbir ayırım, bireylerin biyolojik anlamda er veya dişi oluşları kadar belirgin değildir. Fakat cinsiyet sadece biyolojik özellikleri ifade etmez ve bu temelde anlam kazanmaz. Bireylerin biyolojik özelliklerini yansıtan cinsiyet, gelişim süreci ile beraber kişinin içinde sosyalleştiği toplumun, toplumsal ve kültürel yapısına bağlı olarak toplumsal cinsiyet kimliklerinin kazanılması doğrultusunda bir değişime uğramaktadır. Yaşanılan bu değişimin ismi toplumsal cinsiyettir (gender). Toplumsal cinsiyet, (gender) ise cinsiyetin üzerine inşa edilen tutum, davranış ve rollerin toplamıdır. Bireyler çevrelerini algılamaya başladıkları andan itibaren bir toplumsallaşma sürecinin içine girmektedirler. Bu süreçte bireyler aile, arkadaş grupları, medya ve eğitim gibi önemli toplumsallaşma araçlarından toplumsal değerleri, normları, rol ve davranış kalıplarını öğrenirler ve bu bağlamda kişilik ve kimliklerini oluştururlar. Eğitimin, bireylerin toplumsal cinsiyet kimliklerinin oluşumunda etkisi olduğu düşünülmektedir. Böyle bir etkinin olup olmadığını görmek için bu çalışmada, ilköğretim ders kitaplarındaki toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumu ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Cinsiyet algılama, cinsiyet ayrımcılığı, cinsiyet ve toplumsal cinsiyet.

ABSTRACT

THE CONSTRUCTION OF THE SOCIAL SEX ROLES IN THE PRIMARY- EDUCATION TEXTBOOKS

Fatma YORGANCI

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of SOCIOLOGY**

September 2008

Advisor: Assoc. Dr. Celalettin VATANDAŞ

Any difference between the individuals isn't clear as their being man or woman. But sex doesn't express only biological features and doesn't gain meaning at the foundation. Sex reflects individuals' biological features and with the development progress it changes through the getting gender identity due to the social and cultural construction of the society that individual gets socialization. This change that is lived called gender and gender is the total of the roles of the treatment and the manner that are built on the sex. Individuals enter a progress of socialization when they begin to perceive their environment. In this progress individuals learn social worths, norms, patterns of the role and treatments from the important socialization devices such as media and education and they for their characters and identities. It is thought that education has influence on the formation of individuals gender identities. To see if there is such an influence or not the formation of gender roles that are in the primary education books are treated in this study.

Key Words: Sex perception, sex distinction, sex and gender.

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	i
TEZ JÜRİSİ VE ENSTİTÜ MÜDÜRLÜĞÜ ONAYI	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
İÇİNDEKİLER	v
ŞEKİLLER LİSTESİ	vii

GİRİŞ	1
-------------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

ALAN YAZI TARAMASI

1. CİNSİYET ve TOPLUMSAL CİNSİYET	3
1.2 CİNSEL KİMLİK	7
1.3 CİNSEL ÖNYARGILAR ve AYRIMCILIK	8
1.4 CİNSİYET ROLLERİ	9
2. TOPLUMSAL CİNSİYETİN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER	11
2.1 AİLE	11
2.2 EĞİTİM	13
2.3 KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI	17

İKİNCİ BÖLÜM YÖNTEM

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ	19
2. ARAŞTIRMANIN KONUSU	19
3. ARAŞTIRMANIN AMACI	21
4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	21
5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ ve ÖRNEKLEMİ	22
6. SINIRLILIKLARI	22
7. SAYILTILARI	22

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
ARAŞTIRMA VERİLERİNİN BULGULARI ve YORUMLARI

1. İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEME DERS KİTAPLARINDAKİ RESİMLERİN CİNSİYET AYRIMCILIĞI AÇISINDAN ANALİZİ	23
2. DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN İNCELENMESİ	65
3. DERS KİTAPLARINA GÖRE CİNSİYET AYRIMCILIĞI ANALİZİ ...	69
4. SINIF DÜZEYLERİNE GÖRE DERS KİTAPLARI CİNSİYET AYRIMCILIĞI ANALİZİ	71
SONUÇ VE ÖNERİLER	73
KAYNAKÇA	77

ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Arasındaki Farklılıklar	4
Şekil 2. Kadın ve Erkek İçin Önyargılar.....	8
Şekil 3. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Resimler	23
Şekil 4. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	24
Şekil 5. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	24
Şekil 6. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	25
Şekil 7. Erkek Çocuklara Şoförlük Mesleğinin Önerilmesi	25
Şekil 8. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimleri	26
Şekil 9. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	26
Şekil 10. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	27
Şekil 11. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	27
Şekil 12. 1. Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimleri	28
Şekil 13. 1. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	28
Şekil 14. 1. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	29
Şekil 15. 1. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	29
Şekil 16. 2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	30
Şekil 17. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	30
Şekil 18. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	31

Şekil 19. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	31
Şekil 20. Erkeklerle ve Kadınlara Önerilen Meslek Gruplarının Analizi	32
Şekil 21. 2.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	32
Şekil 22. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	33
Şekil 23. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	33
Şekil 24. 2. Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	34
Şekil 25. 2.Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	34
Şekil 26. 2. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	35
Şekil 27. 2. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	36
Şekil 28. 2. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	36
Şekil 29. 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	37
Şekil 30. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	37
Şekil 31. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	38
Şekil 32. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	38
Şekil 33. Kadın ve Erkeklerin Fiziki Özelliklerine Göre Önerilen Meslekler	39
Şekil 34. 3.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	39
Şekil 35. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	40
Şekil 36. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	41
Şekil 37. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlere Önerilen Mesleklere Göre Analizi	41

Şekil 38. 3.Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	42
Şekil 39. 3. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	42
Şekil 40. 3. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	43
Şekil 41. 3. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	44
Şekil 42. Erkeklerle Önerilen Meslekler	45
Şekil 43. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	46
Şekil 44. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	46
Şekil 45. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	47
Şekil 46. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	48
Şekil 47. Erkek ve Kadınlara Yakıştırılan Meslekler	48
Şekil 48. 4.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	49
Şekil 49. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	49
Şekil 50. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	50
Şekil 51. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	50
Şekil 52. 4.Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	51
Şekil 53. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	51
Şekil 54. 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	52
Şekil 55. 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlere Önerilen Mesleklere Göre Analizi	52
Şekil 56. 4.Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	53
Şekil 57. 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri	53

Bireylere Göre Analizi	
Şekil 58. 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	54
Şekil 59. 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı Cinsiyetlere Önerilen Mesleklere Göre Analizi	54
Şekil 60. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	55
Şekil 61. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	55
Şekil 62. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	56
Şekil 63. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Cinsiyetlere Önerilen Mesleklere Göre Analizi	57
Şekil 64. 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	57
Şekil 65. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	58
Şekil 66. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	58
Şekil 67: 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	59
Şekil 68: 5.Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	59
Şekil 69. 5. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	60
Şekil 70. 5. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi	61
Şekil 71. 5. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	61
Şekil 72. Öğretmenlik Mesleğinin Resmedilişi	62
Şekil 73. 5.Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi	62
Şekil 74. 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi	63
Şekil 75. 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara	63

Göre Analizi	
Şekil 76. 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi	64
Şekil 77. Güvenlik Görevlisi Mesleğinin Resmedilişi	64
Şekil 78. Kadının Ev Hanımı Olarak Resmedilmesi ve Ona Yardım Eden Kız Çocuğu	65
Şekil 79. Annesine Yardım Eden Kız Çocuğu	66
Şekil 80. Kadının Ev Hanımı Rolüyle Gösterilmesi	67
Şekil 81. Kadının Ev Hanımı Rolüyle Resmedilmesi ve Ona Yardım Eden Kız Çocuğu	68
Şekil 82. Kadının Öğretmenlik Mesleği İle Resmedilmesi	69
Şekil 83. Kadının Öğretmenlik Mesleği İle Özdeşleştirilmesi	72

GİRİŞ

Cinsiyet insan hayatı için önemli bir konudur. Hayata attığımız ilk adımdan itibaren hayatı algılayışımız -ya da algılatılmamız- düşünce yapımızın oluşturulması, hayatımız boyunca mensubu olmamız istenecek olan davranışlar, tutumlar ve roller örüntüsü inşa edilmeye başlanır. Doğumu takiben, hemen hiç gecikmeden, biyolojik cinsiyetimiz ekseninde oluşup anlam kazanan bir davranışlar örgüsünün mensubu haline getiriliriz. Örneğin, doğacak çocuklar için giysi ve eşya hazırlayan anne ve baba, eşyanın rengi ve biçimi konusunda tercihlerini kullanırken, çocuktan hayatı boyunca mensubu olması istenecek davranışlar, tutumlar, roller örgüsünü inşa etmenin ilk adımını atarlar. Doğum sonrasında, çocuk için belirlenen toplumsal dünya gittikçe belirginleşir; elbiseler, saçın boyu ve biçimi, hitaplar, oyuncaklar, çocuğa yönelik davranışlardaki sevecenlik biçimi ve dozajı, çocuk için uygun bulunan veya uygun bulunmayan davranışlar, çocuk için düşünülen ve arzulanan meslekler vs. tüm bunlar söz konusu inşanın sonraki bazı aşamalarını teşkil eder. Bu inşa öncelikle biyolojik özellik temelinde şekillenen cinsiyet (sex) ile ardından bu özelliğin üzerinde inşa edilen toplumsal cinsiyet (gender) ile belirlenir. Bu anlamda günlük yaşamda ve dilde genellikle herhangi bir ayrıma gidilmeyen esasında birbirinde farklı olan iki terim karşımıza çıkar; doğumla itibaren erkeklik organının varlığına ya da yokluğuna bağlı oluşan biyolojik temelli cinsiyet ve cinsiyetin üzerinde şekillenen tutum, davranış ve rolü belirleyen toplumsal cinsiyet.

Bu çalışmanın konusunu ders kitaplarındaki cinsiyet rolleri oluşturmaktadır. Öncelikle çok tartışılan ve çoğu zaman birbirinin yerine kullanılan cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları tanımlanmaya çalışılmıştır. Ardından cinsel kimlik, cinsiyet önyargıları, cinsiyet ayrımcılığı ve cinsiyet rolleri gibi toplumsal cinsiyetle ilgili bazı terimler açıklanmıştır. Ayrıca toplumsal cinsiyetin oluşumunda aile, okul, medya, siyasal sistemin etkileri vurgulanmıştır. Sonuç olarak da okutulan ders kitaplarındaki, birlikte gösterildikleri bireylere ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiye göre, gösterildikleri mekânlar ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiye göre, resimlerde yaptıkları eylemler ile cinsiyetleri arasındaki ilişkiye göre, ana ve yan karakterler ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiye göre incelenmeye çalışılmıştır. Milli Eğitim

müfredatımızın ilköğretim birinci kademesinde okutulan ders kitaplarının cinsiyetçilik kavramı açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Toplumsal yapıyı eğitime ve bilinçlendirme fonksiyonunu üstlenen eğitim kurumlarımız evrensel platformda mücadele edile gelen cinsel ayrımcılığa karşı ne ölçüde bilinçli bir duruş sergilemektedir? Araştırmada amaçlanan ders kitaplarımızda cinsiyetçilik kaynaklı mevcut hata ve eksikliklerin saptanması ve ileriye dönük çalışmalara pozitif katkıda bulunulmasıdır.

BÖLÜM I

ALAN YAZI TARAMASI

1. CİNSİYET VE TOPLUMSAL CİNSİYET

Cinsiyet (sex) terimi kadın ya da erkek olmanın biyolojik yönünü ifade etmekte ve biyolojik yapıya karşılık gelmektedir. Cinsiyet bireyin biyolojik cinsiyetine dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. Toplumsal cinsiyet (gender) terimi ise kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir (Dökmen, 2004: 2–5).

“Toplumsal cinsiyet kavramını sosyolojiye kazandıran Ann Oakley’e göre “cinsiyet” biyolojik kadın-erkek ayrımını anlatırken “toplumsal cinsiyet” erkeklik ile kadınlık arasında buna paralel ve toplumsal bakımdan eşitsiz bölünmeye gönderme yapmaktadır”. “Fakat bu terimin kapsamı, ilk ortaya çıkışından beri, yalnızca bireysel kimliği değil sembolik düzeyde erkekliğin ve kadınlığın kültürel idealleri ve yapısal düzeyde ise kurumlar ve örgütlerdeki cinsel iş bölümünü içine alacak kadar genişlemiştir” (Marshall, 1999: 98). “Genel olarak toplumsal cinsiyet (gender), kadın ve erkekler için toplumsal olarak oluşturulmuş roller ve öğrenilmiş davranış beklentilere işaret etmek için kullanılan bir kavramdır” (Ecevit, 2003: 83).

Toplumsal cinsiyet bilinçli bir kimlik olmamasına karşın, çevremizdeki mesaj ve anlam yapılarına ilişkin olarak medya, iş ve ev gibi ortamlarda sürekli olarak oluşturulur.

Cinsiyet fizyolojik bir farklılık, toplumsal cinsiyet ise kültürel bir farklılıktır. Cinsiyet toplumsal bakımdan nötrdür, toplumsal cinsiyet ise değildir. Toplumsal cinsiyet fiziksel cinsiyeti toplumsal, kültürel ve cinsel bağlamda anlamlı kılar.

Tarih boyunca ve her kültürde kadınlar ile erkekler arasında doğal bir farklılık olduğu düşüncesi varsayılmıştır.

Yeni doğan bireyin biyolojik bir cinsiyeti vardır fakat henüz toplumsal bir cinsiyete sahip değildir. Büyürken bireyin karşısına toplum içerisinde cinsiyetine

uygun birtakım kurallar, şablonlar, davranışlar modelleri dizisi çıkar. Belirli toplumsallaştırma etkenleri, özellikle aile, medya, arkadaş grupları söz konusu bu beklentileri ve modelleri somutlaştırarak bireyin bunları sahipleneceği ortamları hazırlar.

Cinsiyet kavramı biyolojik farklılaşmanın dışında erkeğin ve kadının toplumsal tanımını da içermektedir. Bu toplumsal tanım erkeğin ve kadının toplum içindeki konumlarını ve davranışlarını belirlemektedir. Toplumsal cinsiyet, erkek ve kadınlar arasındaki ruhsal, toplumsal ve kültürel farkları dikkate almaktadır. Seks ve toplumsal cinsiyet arasındaki ayırım temel bir ayırımdır, çünkü erkeklerle kadınlar arasındaki farklar köken bakımından biyolojik nitelikte değildirler (Giddens, 2000: 97).

Toplumsal cinsiyet, erkek ya da kadınların birbirlerinden farklı olmalarına yol açan fiziksel niteliklere değil, erkeklik ve kadınlık hakkındaki toplum tarafından oluşturulmuş özelliklere göndermede bulunmaktadır.

Cinsiyet ve toplumsal cinsiyet kavramları arasındaki temel farklılıklar şu şekilde gösterilebilir.

Cinsiyet	Toplumsal Cinsiyet
Cinsiyet doğaldır.	Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, İnsan icadıdır.
Cinsiyet biyolojiktir. Cinsel organlardaki görünür farklılıklara ve buna bağlı olarak üreme işlevindeki farklılıklara işaret eder.	Toplumsal cinsiyet sosyo-kültürel, eril ve dişil niteliklere, davranış modellerine, rollere, sorumluluklara vs. işaret eder.
Cinsiyet değişmez her yerde aynıdır.	Toplumsal cinsiyet değişkendir, zamana, kültüre hatta aileye göre değişir.

Şekil 1. Cinsiyet ve Toplumsal Cinsiyet Arasındaki Farklılıklar

Kaynak: (Bhasin, 2003: 2).

Şeklin açılımını yaparsak; cinsiyet doğal olarak gelir, cinsiyetimizi seçmek elimizde değildir. Buna rağmen toplumsal cinsiyet sosyo kültürel olarak ortaya çıkar, içinde bulunulan toplumun özelliklerine göre gelişme gösterir.

Cinsiyet biyolojiktir. Cinsel organlara bakıldığında erkek ve kadının farklılıkları biyolojik olarak görülebilir. Toplumsal cinsiyette ise, erkek ve kadına yüklenen roller ve sorumluluklar farklıdır. Annelik biyolojik olarak kadına, babalık ise erkeğe aittir. Ancak toplumsal cinsiyet olarak bakıldığında, erkeklerde çocuğuna bakabilir, yemek yapabilir ve altını temizleyebilir, bu niteliklere sahip iken bu sosyo kültürel olarak kadına yüklenmiştir.

Cinsiyet her yerde aynı olup, değişmezken, toplumsal cinsiyet kültürden kültüre, ülkeden ülkeye ve zamana göre farklılık gösterebilmektedir. Örneğin “Birçok Güney Asya kültüründe bir oğlun doğumu kutlanır, bir kızın doğumunda yasa bürünülür; erkek çocuklara karşı sevgi, saygı daha iyi gıda ve bakım yağdırılır (Bhasin, 2003: 3).

Bu ayrımın olduğunu şöyle bir akıl yürütme ile ifade edebiliriz: “Kadın” denildiğinde zihinde bir form belirir. Öncelikle bu form biyolojik nitelikte fiziksel bir form olacaktır. İşte bu cinsiyeti (sex) oluşturur. Fakat “kadın” dediğimizde sadece biyolojik özellik zihnimizde bir form olarak oluşmaz. Biyolojik özellik üzerine değerler ve yargılar yükleriz. İşte bu, “kadın”ı tanımlayan ve ona bir bakış açısı sunan değerler, yargılar toplumsal cinsiyeti (gender) oluşturur. Bu noktada bir kadının “kadın”a bakışı farklı olacağı gibi bir erkeğin “kadın”a bakışı da farklı olacaktır. Bireye toplumsal hayat içerisinde sahip olduğu cinsiyet yani sahip olduğu fiziksel özellik doğrultusunda hayata bir bakış açısı, bir hayat algısı ve davranışlar örüntüsü şekillendirilecektir. Hayatın ilk adımlarından itibaren seçilen elbiseden, elbise renklerine, oynanması istenecek oyuncaktan saç şekline kadar bu örüntü bireyi içine alır. Bu örüntü içerisinde iki ayrım ortaya çıkar; kadın ya da erkek olmak. Kadınlık ve erkeklik kadın ve erkeklere özgü hareket, duygu biçimlerini karşılayan başka bir deyişle biyolojik er ya da dişi üzerine şekillenen kadın veya erkekten beklenen davranış, tutum ve rolü ifade eder.

Yalnız toplumsal cinsiyeti bedensiz toplum tarafından şekillendirilen salt toplumsal bir olgu olarak nitelendirmemek gerekir. Araştırmalar göstermiştir ki

toplumsal cinsiyetin oluşmasında toplumun etkisi kadar biyolojik özelliğin de (kromozom, hormonların, genlerin) etkisi vardır. Bu konu hakkında yumurta ikizlerinin öyküsü örnek olarak verilebilir.

Tek yumurta ikizleri, tek bir yumurtadan ortaya çıktıklarından, kesinlikle aynı genetik yapıya sahiptirler. Erkek tek yumurta ikizlerinden birisi, sünnet edilirken ciddi biçimde yaralanmış ve cinsel organlarının bir kadın olarak yeniden yapılmalarına karar verilmiştir, ikizler altı yaşlarında, Batı kültüründe bulunun tipik erkek ve dişi özellikleri göstermekteydiler. Küçük kız diğer kızlarla oynuyor, ev işlerine yardım ediyor ve büyüdüğüde evlenmek istiyordu. Erkek çocuğu, öteki erkek çocuklarının yanında olmayı yeğliyordu; gözde oyuncakları arabalar ve kamyonlardı ve büyüdüğüde bir polis ya da itfaiyeci olmak istiyordu. Bu örnek, bir süre için, toplumsal cinsiyet farklılıklarının toplumsal olarak öğrenilmesinin ezici etkisinin kuşkuya yer vermeyen bir örneği diye görülmüştü. Bununla birlikte kız çocuğu genç kız olduğunda, bir televizyon programında kendisiyle bir konuşma yapıldı. Bu konuşma, kızın kendi toplumsal cinsiyet kimliği hakkında sorunları olduğunu, hatta kendisinin her şeyden önce “gerçekten” bir erkek olduğunu duyumsadığını ortaya çıkarmıştır. Bunun ardından kız kendi ilginç geçmişini öğrenmiştir (Ryan 1985, Aktaran; Giddens, 2000: 104).

Bu örnek göstermektedir ki toplumsal cinsiyetin oluşmasında sadece toplumun etkisi değil aynı zamanda fiziksel ve genetik özelliğin de etkisi vardır. Bu noktada cinsiyet, bireyin biyolojik cinsiyetine dayalı olarak belirlenen demografik bir kategoridir. İnsanların nüfus cüzdanlarında yazan cinsiyet bu terimin anlamına uygundur. Toplumsal cinsiyet terimi ise kadın ya da erkek olmaya toplumun ve kültürün yüklediği anlamları ve beklentileri ifade etmektedir; kültürel bir yapıyı karşılamaktadır ve genellikle bireyin biyolojik yapısı ile ilişkili bulunan psikolojik özellikleri de içermektedir (Dökmen, 2004: 5). Ancak cinsiyet ve toplumsal cinsiyeti tamamen birbirinden ayırmak mümkün değildir; çünkü kültürün kadından ve erkekten bekledikleri (toplumsal cinsiyet) kadının ve erkeğin fiziksel bedenlerine (cinsiyet) ilişkin gözlemlerden tamamen ayrı değildir.

“Ancak biyolojik kadın olma veya erkek olma faktörlerinin taşıyıcıları, biyolojik kategori olmaktan grup üyesi sosyal kişi olmaya geçtikten, toplum yaşamında rollerini yerine getirmeye başladıktan sonra birbirlerinden öylesine farklı (sayı ve mevkilenme açısından bir fark) pozisyonları işgal etmekte, öylesine farklı çeşitlilikteki rolleri oynamaktadırlar ki ve bu durum o kadar uzun süreli ve evrensel

bir görünüm arz etmektedir ki araştırmacı durumunda olan kişi cinsiyet farklılığının toplum düzleminde bu denli etkili olmasına bakarak toplumun ya tamamen biyolojik cinsiyet farklılığının bir yansıması olduğu noktasına ya da cinsiyet farklılığının biyolojik yapının tüm organlarına ve bunların işleyişine yansıdığı kararına kolaylıkla varabilir” (Çelebi, 1990: 4). Toplum içerisinde bu tutum, davranış ve rollerin sınırları o kadar kesin çizilmiştir ki bireyler bunun dışına çıkamaz ya da çıktığında çok ağır tepkiyle karşılaşır. Bu noktada bireyler kendileri için örülmüş bu dünya içinde yetişmeye, hazır sunulan kalıplar içinde algılamaya, düşünmeye ve davranmaya başlayacaktır. “Kaldı ki, aslında doğadan getirdiğimiz karakteristiklerin toplum yaşamında da devam ettirebileceğini sanmak, sadece toplumbilimcinin değil fakat herkesinde kabul edeceği gibi yanlıştır. Zira toplum doğanın uzantısı değil fakat insanın doğaya rağmen kurduğu ve insanın içinde <insani> karakteristiklerini yaşatabildiği bir organizasyondur” (Çelebi, 1990: 5). İşte bu algılama düşünme ve davranma örgüsünü biyolojik kökenli cinsiyet ile açıklamaya çalışmak yetersiz kalacaktır. Bu örgünün ifadesi cinsiyet üzerinde şekillenen toplumsal cinsiyet (gender) le yapılması daha yerinde olacaktır.

1.2. CİNSEL KİMLİK

Cinsel kimlik, bireyin biyolojik açıdan belli bir cinsten olduğuna ilişkin bilgisine ve ayrıca aynı kategoride olmak üzere diğer insanların cinsiyetlerini tanıma yeteneğine işaret eder. Kendinizi ya da bir başkasını tanıtmanız istense büyük ihtimalle en başta söyleyeceğiniz özellik cinsiyet olacaktır (Dökmen, 2004: 13).

Yaşamdaki fırsat ve ödüllendirmelerden pek çoğunda olduğu gibi gizli ya da açık pek çok biçimlerde cinsiyetimizle tanımlarız (Smith, 1999: 17).

Ancak bazı kişiler cinsiyet kimliklerini belirleme de güçlük çekerler. Örneğin transseksüeller, biyolojik olarak cinsiyetlerini bilmektedirler ama bunu kabul edememektedirler; psikolojik olarak kendilerini, diğer cinsiyette hissetmektedirler (Dökmen, 2004: 13).

Fredman’a göre, (1989: 688) çocuklar çok erken bir yaşta, genellikle iki yaşına ulaştıklarında, kendi cinsiyetlerini tanırlar. İki yaşındaki çoğu çocuklar iki cinsiyetin bulunduğunun, kendilerinin de bunlardan birine ait olduklarının ve babalarının erkek, annelerinin dişi olduğunun bilincindedirler.

1.3. CİNSEL ÖNYARGILAR VE AYRIMCILIK

Önyargı, genellikle bir topluluğun üyelerinin bir başka topluluğun üyelerine karşı sahip oldukları olumsuz inanç ve düşüncelerle ilgilidir. Önyargı, gerçeklik karşısında sınanmamış, daha çok kişinin kendi duygu ve tutumlarına bağlı stereotipleşmiş inançlarla karakterize edilmektedir. Aşırı genelleştirme, peşin hüküm, bireysel farklılıkları dikkate almayı reddetme ve klişelerle düşünme önyargının tipik özelliklerini oluşturur (Marshall, 1999: 559–560).

Cinsiyet önyargıları ise, iki cinsin birbirinden hangi bakımlardan ayrıldıklarına; hangi davranış, görünüş ve kişiliğin kadın ve erkeklere özgü olduğuna; insanların cinsleri arasında hangi farklılıkların bulunması gerektiğine erkek ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğine ilişkin inançları ifade eder (Vatandaş, 2003: 2).

Genel olarak erkek ve kadın hakkındaki toplumda var olan ön yargıları şu şekilde sıralayabiliriz:

Kadınlar	Erkekler
Yumuşak	Sert
Duyarlı	Duyarsız
Sıcak	Soğuk
Dışa vurucu	Katı
Edilgen	Etken
Bağımlı	Bağımsız
Boyun eğici	Saldırgan
Alçak Gönüllü	Hırslı
Zayıf	Güçlü

Şekil 2. Kadın ve Erkek İçin Önyargılar

Kaynak: (Freedman,1989: 690).

Önyargılar davranışları yönlendirir ve önyargının davranışa dönüşmesi ayrımcılık olarak isimlendirilir. Genel olarak ifade edecek olursak ayrımcılık, herhangi bir kişinin, önyargılı olduğu kişi ya da gruplara yönelik olarak gösterdiği olumsuz

davranıştır (Harlak, 2000: 10). Cinsiyet ayrımcılığı daha çok iş ve eğitim alanında ortaya çıkmaktadır.

Cinsiyet ayrımcılığı için cinsiyetçilik (sexism) terimi de kullanılmaktadır ve erkek egemen toplumda kadınlara yönelik olumsuz tutumların hayata ayrımcılık olarak yansması sonucunda kadının sosyal, kültürel, politik ve ekonomik alanlarda erkeğe göre düşük konumlarda tutulması olarak tanımlanmaktadır (Sakallı ve Uğurlu, 2002: 47–58).

Örneğin, ders kitaplarının genelinde de kızların “güzelliği, zarifliği, uysallığı” ile övülmesi, “pasif, bağımlı, heyecanlı, duygusal, sübjektif, fedakâr ve verici” olarak tanımlanması, “çalışkanlık, başarılı olma, korkusuzluk, aktiflik, hükmetme, sertlik, doğru düşünme, objektiflik” vb. özelliklerin erkeklere özgü sayılması gibi (Külahçı, 1989: 148).

Cinsiyete dayalı ayrımcılık kadın ve erkeklere uygun görülen rollerde de kendisini göstermektedir. Genelde erkekler evin dışında ve evin geçimini sağlayan, para kazanan; kadın ise ev işlerini yapan, aileye bakan kişi olarak görülmektedir (Külahçı, 1989: 49).

1.4. CİNSİYET ROLLERİ

Rolü birçok düşünür farklı tanımlamıştır. Rol belirli statü ya da toplumsal konumlara atfedilen toplumsal beklentileri ortaya koyar ve bu tür beklentilerin gerçekleşip gerçekleşmeme sürecini analiz eder (Marshall, 1999: 624). Bir dizi birbiriyle ilişkili davranış örüntüsü bir sosyal işlev çevresinde ortaya çıkan bileşim roldür (Fichter, 1996: 94). Belli bir toplumsal duruma ilişkin olarak beklenen davranışlar veya belli bir toplumsal durumdaki kişiden beklenen işlemlerle onun gerçek edimlerinin toplamı veya belli bir toplumsal duruma ilişkin gerçek davranış kalıpları ya da beklenen davranış kalıpları gibi farklı ifadelerdir (Tan, 1979: 158).

“Rol kavramından kaynaklanarak yapılan toplumsal cinsiyet uyarlamalarının ana fikri cinsiyet rolü, diğer bir deyişle erkek veya kadın olmanın anlamı, kişinin cinsiyeti ile belirlenen genel rolün canlandırılması” (Connel, 1998: 78) olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda da iki cinsiyet rolü bulunmaktadır, bunlar; “Erkek rolü” ve “kadın rol”üdür.

Cinsiyet rolleri, erkeklerin ve kadınların nasıl davranmaları gerektiğini ve onlardan gerçekleştirmeleri beklenen farklı görevleri ortaya koyar. İleri sanayi toplumlarında, kadınların çoğuna düşen rol, ev işlerini yapmak ya da hizmet işlerinde çalışmak, başka bir deyişle “kadın işlerini” yürütmektir. Erkekler ise hayatlarını evin dışındaki kariyerleriyle geçirirler, onların işi kadınlara göre çoğunlukla daha iyi ücretlendirilmiş ve statü olarak daha yukarıda olur (Marshall, 1999: 101).

Cinsiyet rolünün oluşumunda cinsel kimliğin ve cinsiyet önyargılarının çok önemli bir yeri vardır. Cinsiyet rolünün gerçekleşmesi öncelikle bireyin kendi hayata bakış açısını oluşturması ve diğer bireylere karşı nasıl davranması konusunda oluşturacağı yargılara bağlıdır. Ayrıca bireyin cinsiyet rolünü oynaması toplumun ona sunacağı kalıplar ve sınırlar içinde gerçekleşeceği unutulmamalıdır. Bir erkeğin bir erkeğe düşüncesi ve davranışı bir kadına karşı oluşturacağı düşüncesi ve sergileyeceği davranışından farklı olacaktır. Bu noktada bir erkeğin ya da kadının toplumsal düzlemde sergileyecekleri cinsiyet rolleri farklı olacaktır.

Bu görüntüyü Giddens yapılmış güzel bir çalışmayla ifade etmektedir.

Klasik bir deneyde, beş genç anne, Beth adı verilen altı aylık bir bebekle etkileşim halindeyken gözlenmişlerdir. Bu anneler bebeğe çoklukla gülümsemişler ve oynaması için bebekler uzatmışlardır. Bebek anneler tarafından “tatlı” ve “yumuşak bir ağlaması” olan bir bebek diye değerlendirilmiştir, ikinci bir grup annenin aynı yaştaki, Adam adı verilen bir çocuğa gösterdiği tepkiler, gözle görülebilir derecede farklıydı. Bebeğe oynaması için bir tren ya da öteki “erkek oyuncakları” uzatılma olasılığı daha fazlaydı. Beth ve Adam aslında, farklı elbiseler giydirilen aynı çocuktu (Giddens, 2000: 98).

Cinsiyet rollerinin tarihsel kökenine gelince, pek çok sosyal bilimci, kadın-erkek ayrımcılığının temelini işbölümü sürecinin başlamasında bulmuşlardır. Örneğin, Mine Tan, Kadın’ın Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi adlı çalışmasında, Metallerin bulunuşu, hayvanların yetiştirilmesi, dokumacılığın ve tarla kültürünün gelişimi sonucu çıkan artı değerlerin aile mülkiyetine geçişi ile erkeğin ve kadının rolleri değişerek statüleri arasındaki eşitlik bozulmuştur (1979: 164) görüşünü dile getirmektedir. Bu görüş; oluşan yeni süreçte erkeklerin, sürülere, silahlara, tutsaklara ve ürünlere sahip olduğunu; kadınların ise doğum, çocuk bakımı... vs nedenlerle eve, ev içi işlere kapandığını ifade etmektedir. Bu ayrışma ise rolleri ayırıştırıp şekillendirmiş olmaktadır.

Çocuklar daha doğmadan onlara rolleri ayarlanmıştır. Erkek bebekler için mavi renkli oda ve kıyafetler, uygun görülürken kız çocuklar için pembe renk uygun görülmektedir. Çocuğun gelişim aşamasında ise; erkek çocuklar için üretilen oyuncak araba, kız çocuklar için ise bebeklerin üretilmesi çocukların toplumun kendi cinsiyetlerine uygun gördüğü kimliklerine bürünmelerinde yani öğrenmelerinde etken olmaktadır.

2. TOPLUMSAL CİNSİYETİN OLUŞUMUNU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Toplumsal cinsiyet ilk bakıldığında basit ve kolay açıklanabilir bir kavram gibi görülmektedir. Yalnız işin içine girildiğinde, içten bir bakış yapıldığında zor, karmaşık ve çetrefilli bir konu olduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca ilk insandan bu yana kadın ve erkek arasında ismi konulmasa da ya da tarihsel dönem içinde farklı isimler verilse de çok tartışıldığı ve büyük bir problem olduğu aşikârdır. Peki, bu karmaşık ve zor yapıyı oluşturan etkenler nelerdir?

Bu etkenler belirli toplumsallaştırma etkenleridir. Bunlar özellikle aile, okul, medya, arkadaş grupları, siyasal sistem ve sokaktır. Söz konusu beklentileri ve modelleri somutlaştırarak bireyin bunları sahipleneceği ortamları hazırlayarak toplumsal cinsiyeti oluşturan ortamlar hazırlanmaktadır.

2.1. AİLE

Aile, biyolojik ilişki sonucu insan türünün devamını sağlayan, toplumsallaşma sürecinin ilk ortaya çıktığı, karşılıklı ilişkilerinin belli kurallara bağlandığı, o güne dek toplumda oluşturulmuş maddi ve manevi zenginlikleri kuşaktan kuşağa aktaran, biyolojik, psikolojik, ekonomik, toplumsal, hukuksal, vb. yönleri bulunan toplumsal bir birimdir (Önal, 1990: 2).

Genelde tüm canlılar doğumundan kısa bir süre sonra kendi kendine varlığını sürdürebilmektedir. Uzmanlar insanın diğer canlıların bu seviyesine ulaşabilmesi için doğumdan sonraki 20 ayda kabul ederler. Yani buna göre insan 20 ay erken doğmuş prematür varlıktır ve yetişmesi bir ilgi ocağına bağlıdır, o da ailedir (Aydın, 2000: 38).

Kadın ve erkeklere ilişkin kanaat ve tutumlar, sosyal yapıda yer alan kurumlar tarafından bireylere kazandırılmakta ve sürdürülmektedir. Toplumun temeli olmanın ötesinde onun en karmaşık ürünlerinden biri olan (Connell, 1998: 167) aile, söz konusu kurumların başında yer almaktadır.

Aile değerlerinin, evlilikte oluşan sosyal bağ ve ilişkilerin, kadın ve erkeğin aile içi rollerinin anlamı, aileyi saran sosyal ve kültürel atmosferin toplumdaki topluma farklılaşması nedeniyle bireyin içinde yaşadığı topluma ve sosyal çevreye göre farklılık göstermektedir (Güçlü 1998:367). Buna bağlı olarak, bireyin aile içindeki rolüne uygun davranması, geniş ölçüde kültürel normları anlamasına ve davranış standartlarına bağlı olduğu söylenilebilir.

Kadının eve bağlılık ve annelik, erkeğin ise ev reisliği ve ailenin diğer üyelerinden sorumlu olma anlayışı; toplumsal cinsiyet rollerinin kazanıldığı en önemli yer olan aile içinde oluşmaktadır.

Kız çocuğu bebek, minyatür mutfak eşyaları gibi oyuncaklarla, çok küçük yaşlardan başlayarak ev içi rollere ısındırılırken, erkek çocuk saldırganlık simgelerini barındıran silah, araba, uçak gibi oyuncaklara yönlendirilmektedir (Tolan, 1991: 209).

Nitekim ataerkil aile yapısı içerisinde kız çocukları, pek çok noktada erkek çocuklarından farklı muamele görmektedir. Bunun sonucu olarak pek çok çift, ileride sahip olmak istedikleri çocuğun cinsiyetini büyük oranda erkek olarak belirtmekte; erkek çocuğun gelecekte sağlayacağı ekonomik katkıyı da bu durumun en önemli gerekçesi olarak göstermektedirler.

Kız çocuk istediklerini söyleyen çiftler ise, onların ev işi yapmalarına yönelik faydacı özelliği ön plana çıkarmaktadırlar. Geleneksel rollerin bu derece kalıplaşmış olması, özellikle kadınların sosyalleşme sürecinde kendilerine öğretilen aile içi rolleri içselleştirmelerine ve çalışma yaşamına girmeyi de bu rollere dahil etmelerine sebep olmaktadır (Yeşilorman, 2001: 274–276 ve Günindi-Ersöz, 1997: 34–35).

Yukarıdaki açıklamaları destekleyen ve Homans tarafından geliştirilip sosyologlar tarafından aile kurumuna uyarlanmış olan sosyal alış-veriş kuramına değinilmesi, bu noktada yararlı olabilmektedir. Kurama göre eşler, geleneksel evliliklerde karşılıklı olarak yarar sağladıkları bir konuda değişim içindedirler.

Kocalar gelir sağlamak, kadınlar da ev işlerinden sorumludurlar. Eğer eşlerden biri diğerinin sorumlu olduğu bir işi üstlenirse bir dengesizlik veya gerilim oluşmaktadır (Scanzoni, 1970: 433; Aktaran: Günindi-Ersöz, 1997: 11–12).

Ayrıca Amerikalı toplumbilimci Talcott Parsons ise erkek-kadın rollerini araçsal ve duyarlı olarak tanımlamıştır. Söz konusu yaklaşım, fonksiyonalist model olarak adlandırılmaktadır. Bu rollere göre erkek; ailenin beslenme ve barınma gereksinimlerini karşılayıp aile üyelerinin dış çevreyle bağlantılarını kurarak ailenin toplumsal-fizik bütünlüğünü sürdürürken; kadın; aile içi ilişkilerin düzgün akmasına çalışmakta, aile üyelerine duygusal destek sağlamaktadır (Onaran, Büker ve Bir, 1998: 12).

Ecevit'e göre (1995: 76) kadınların duyarlı roller için en uygun kişiler olmalarının nedeni; çocuk doğurmaları, onların bakımı ve beslenmeleriyle ilgilenmeleridir. Bu durum, erkeklerin araçsal roller doğrultusunda uzmanlaşmalarını sağlamaktadır.

Hare-Mustin'e göre ise (1988: 38); fonksiyonalist modelde eşlerden ikisinin de başarı elde etmesinin çiftler arasında rekabet yaratacağı görüşü hakimdir. Eğer kadın geleneksel rolünü benimser, iş yaşamını ve evliliğini buna göre düzenlerse ailede gerilim azalmaktadır (Aktaran: Günindi-Ersöz, 1997: 13–14).

Bu anlamda aile, bir yandan hem üretim ve tüketim, hem de türün devamı işlevini sürdürürken diğer yandan da toplumsal değerleri ve buna bağlı olarak cinsel rolleri yeniden üretmektedir (Vatandaş, 2003: 6).

2.2. EĞİTİM

Okul, doğumdan itibaren başlayıp hayatın sonuna kadar devam eden eğitim sürecinin öğretim adıyla, belirli bir program-müfredat, belirli bir mekân ve belirli kişiler (öğretmen) tarafından somutlaşan bölümünü oluşturur. Bireyin toplumsallaşma sürecinde yeri doldurulmaz bir öneme sahip olan aileyi takiben okul, toplumsal cinsiyetin oluşturulması sürecinin ikinci önemli faktörü olarak devreye girmektedir. Ailede başlayan rol ayrışması, okuldaki eğitim sürecinde perçinleşmektedir. Kültürlerin aktarılmasında toplumu oluşturan bireylerin planlı ve sistematik eğitim öğretim göremek sosyalleşmesinde en önemli rolü oynayan kurumların başında eğitim kurumu gelmektedir. Toplumda “cinsiyet” kaynaklı değerler ve algılayışlar

yansımaları en yoğun olarak okullarda gösterir. Müfredat ve ders kitaplarının içeriği ve öğretmenlerin geleneksel değerlere koşullandırılmış genel tutumları, bu yönde belirleyici bir etkiye sahiptir (Vatandaş, 2003: 7). Okullarda öğretmenler toplumsal koşullanmanın etkisiyle istemeden de olsa kız öğrencilere erkek öğrencilerden farklı davranabilmektedir. Sınıf içi etkinliklerde, görev ve sorumluluk paylaşımında öğretmenler kız ve erkek öğrencilerin geleneksel cinsiyet rollerini dikkate almaktadırlar. Mesela, kollara öğrenci seçilirken temizlik koluna özellikle kız öğrenciler seçilmektedir. Türkiye’de okul kitaplarında ve öğretmenlerin davranışlarında da kalıplaşmış cinsiyet rollerini gözlemlenmektedir. “Eğitim-Sen 1. Kadın Kurultayında ‘Eğitimde Cinsiyet Ayrımcılığına Hayır’ Kampanyası kapsamında okul kitaplarında geçen ayrımcılıkla ilgili örneklerden bazıları şunlardır; “...kız çocuklar annelerine yardım ederler, kız çocuklarının yeri annelerinin yanındır, okulumuzu erkekler yönetir” (<http://politics.ankara.edu.tr/~aksoy/reform/aydin.doc>)

Öğretmenlerin cinsiyet ayrımcılığını fark etmemeleri, sorgulamamaları ve özen göstermemeleri onların da geleneksel cinsiyet rollerini içselleştirmiş olmalarının bir göstergesi olarak tanımlanabilmektedir. Toplumsal rolün küçük yaşta giydirilmesi kız çocuğunun gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir. Sonuç olarak kız çocuğunun gelişimini tamamlayamadığı, kendi potansiyelinin farkına varamadığı ve buna bağlı olarak beklentilerinin daraldığı gözlenmektedir.

“Milli Eğitim Şura kararlarında doğrudan eşitliği sağlamaya yönelik herhangi bir karar bulunmadığı aksine eşitsizliği artırıcı ifadelerin bulunduğu söylenebilir. Yedinci Milli Eğitim Şurasında, Kız Teknik Öğretimin amacı: “... iyi anne, becerikli ve uyanık ev hanımları, çevrenin şartlarını geliştirici sanat zevkini almış, mahalli sanatları uygulama yeteneği kazanmış, üretici yurttaşlar yetiştirmek” ve Erkek Teknik Öğretimin amacı “...memleketin ihtiyacı olan insan gücünü sağlayacak alanlarda öğrencileri ilgi, istidat ve kabiliyetlerine göre birer meslek sahibi olarak yetiştirmek...” şeklinde belirtilmiştir. Bu ifadeler kız ve erkek çocuklarına geleneksel cinsiyet rollerine uygun eğitim verilmesini öngörmektedir. Bu da toplumda var olan cinsiyet eşitsizliğini devam ettirmeye yönelik bir uygulamadır” (<http://politics.ankara.edu.tr/~aksoy/reform/aydin.doc>).

“Öğretim Alanında Ayrımcılığa Karşı Savaşım sözleşmesini, Unesco 14 Kasım–15 Aralık 1960 tarihinde kabul etmiştir. 31 Mayıs 2000 tarihi itibariyle, aralarında Türkiye’nin bulunmadığı 88 ülkece onaylanmış bu belge, eğitimde çeşitli temellere dayalı davranış ya da işlem eşitliğini kaldırma amacı taşıyan ayrımcılığı tanımlayıp kapsamını belirlemiştir. Türkiye’nin imzaladığı bu uluslar arası belgelerden ikisi özellikle önemlidir. Çünkü bu belgeler eğitimde toplumsal cinsiyet duyarlılığının sağlanmasını öngörmektedir. Ayrıca bu belge, imzası olan ülkelere “erkek çocuklar ve yetişkin erkeklerin değişen toplumsal cinsiyet rolleri ve sorumlulukları çerçevesinde, eğitim materyallerini ısrarla muhafaza edilen kalıplaşmış cinsiyet rollerinden arındırmak için politikalar geliştirmekle” sorumlu tutmuştur.

Diğer belge “Kadına Karşı Her Türlü Ayrımcılığın Kaldırılması Sözleşmesi” dir. Bu belgenin eğitimle ilgili olan 10. maddesinin (c) bendinde “Eğitimin bütünleştirilerek güçlendirilmesi, farklı eğitim türlerinin de geliştirilmesi, okul öğretim programlarının ve özellikle de okul kitaplarının gözden geçirilmesi ve öğretim yöntem ve tekniklerinin yeniden oluşturulması” gerektiği belirtilmiştir. Bu amacın gerçekleştirilebilmesi için gerekli görülmektedir. Buna karşılık henüz öğretim programlarında veya öğretme/öğrenme materyallerinde ve/veya ders kitaplarında cinsiyet rollerinden arındırma çalışmaları gerçekleştirilmemiştir” (<http://politics.ankara.edu.tr/~aksoy/reform/aydin.doc>).

1945-50’li yıllardan başlayarak günümüze dek, ilkokula daha yeni adımını atmış olan çocuklara sistematik olarak nasıl “kadın” ve “erkek” olacakları öğretiliyor. Ders kitaplarındaki kadınlara toplumsal yaşamda edilgen, erkeklere etkin kimlikler veriliyor. Ders kitaplarında, erkekler kamusal alanda etkin olmaya yönlendirilirken, kadınlar, eşleri, çocukları ve ev işleriyle sınırlanıyor. Bu kitaplardaki anneler sürekli temizlik, yemek, turşu, salça, konserve yapan, çamaşır, bulaşık yıkayan, çocuk ve hasta bakan kişiler olarak anlatılıyor. Kadınların bir işte çalıştığını belirten metinlerde bile, asıl görevlerinin ev içinde olduğu sıklıkla vurgulanıyor. Erkekler ise, “her türlü işin yapılmasına karar veren kişiler” olarak ders kitaplarında yer alıyor. Çünkü baba, “ailenin başkanı ve evin giderlerini karşılamaktan sorumlu” kişi olarak görülüyor (Gümüsoğlu, 1998: 103).

“2 yıl önce de Türkiye Bilimler Akademisi, Tarih Vakfı, Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Avrupa Komisyonu ve Açık Toplum Enstitüsü ‘Ders kitaplarında insan hakları ihlalleri’ taraması yapmıştı. 190 ders kitabı ayıklanarak, ‘Anneyi ev kadını gösteren’, ‘Örneklerin hep erkek çocukları’ üzerine olduğu ifadelere dikkat çekilmişti. Yapılan çalışma, kitap haline getirilirken, Milli Eğitim Bakanlığı’na da sunulmuştu. Çalışmaya göre, matematik kitaplarında, ‘Mehmet çarşıdan üç elma aldı’ diye başlayan problemler, insan hakları evrensel bildirisine takılmıştı. Ders kitaplarında örneklerin ‘erkek ağırlıklı’ olması cinsiyet ayrımcılığına girmişti. Kitaplarda 4 bin hata bulunmuştu. Ders kitaplarında ‘Örneklerin erkek ağırlıklı olması, aile reisinin sürekli baba gösterilmesi, alışverişi ve pazar işlerini sürekli babanın üstlenmesi, yöresel ve etnik farklılıkların yanlış vurgulanması, din ve ırk ayrımcılığı yapılması’ gibi örneklere rastlandığı belirlenmişti” (<http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspxi>).

Eğitim sürecinin çok büyük bir kısmını ders kitapları oluşturmaktadır. Ders kitapları, yardımcı ya da etkinlik ders kitaplarıyla birlikte eğitim sürecinde öğrenciler için öğretmenden sonra birinci derecede yol gösterici ve pekiştirici rol oynamaktadır. Özellikle ilköğretim kademesinde, kişilikleri yeni yeni oluşan ve geleceğe dair temelleri yeni atılan bireyler için ders kitaplarının taşıdığı değer daha da artış göstermekte ve önem boyutu yükselmektedir. Bu durumda ders kitapları, toplumsal yapılanmada daha eşitlikçi bir yapının oluşmasına ve cinsiyetçilikle mücadele edilmesine hizmet edebileceği gibi tam tersi cinsiyetçi kalıpların yeniden üretilmesine ve korunmasına neden olabilir.

“Temel eğitim sistemi içinde tüm kitaplardaki ayrımcı öğelerin yerine erkeklerin, ev işlerini, çocuk bakımını eşit paylaştığını, kadının her türlü meslekte çalışabildiğini gösteren, rol modeli olacak örneklerin konması, derslerde de bu tezlerin pekiştirilerek gençlerin eşitlikçi eğitiminin sağlanması; bu yolla anne - babalara da dolaylı yoldan ulaşılması sağlanılmalıdır (<http://www.adrena.com.tr/kader/raporlar>).

Görüldüğü gibi ailede başlayan toplumsal cinsiyetin inşası gerek müfredatla, ders kitaplarıyla gerekse öğretmenlerin davranışlarıyla devam ettirilir ya da pekiştirilir. Ayrıca okul devletin ideolojik araçlarından biridir. Devletin resmi ideolojisinin bireye verilmesi yanında toplumda var olan toplumsal cinsiyetin ve devletin kadın ve erkekte isteyeceği rolleri öğretiliği ya da yeniden üretildiği

yerlerdir. Özellikle ilköğretim kademesi öğrenciye bağımsız davranabilme ve cinsiyetçi değerleri öğrenebilme sürecini de taşımaktadır. Okullar bu yönleriyle toplumsal cinsiyetin yeniden üretildiği ve sürekliliğinin sağlandığı önemli kurumlardır.

2.3. KİTLE İLETİŞİM ARAÇLARI

Çocukların toplumsallaşma süreçleri ailelerinde başlar ve edindikleri arkadaş çevrelerinde gelişir. Bu iki toplumsallaşma aracısı ile oluşturdukları toplumsal cinsiyet kimlikleri ise, kitle iletişim araçları ile gelişir ve pekişir.

Kitle iletişim araçları basit, kolay anlaşılır ve tesirli şekiller seçerek, kısa zamanda sürekli tekrarlar yaparak, kesin prensip bilgiler ve slogan değerler kullanarak toplumda var olan temel değer ve normları pekiştirici aynı zamanda da kitlelere yeni değerler benimsetmekte empoze etmekte veya başka bir deyişle değerler sistemini yeniden üretmektedir (Doğan, 1991: 635). Bu anlamda kitle iletişim araçlarıyla toplumsallaşma süreci aileden başlayarak, okulla devam bir süreç içerisinde toplumsal cinsiyetin inşası pekiştirilerek devam ettirilir.

İlk önceleri bir kitle iletişim olgusu olarak ortaya çıkan medya, süre içinde çok hızlı bir dönüşüm ve değişim yaşamış ve günümüzdeki son haline erişmiş yani toplumdaki en büyük güçlerden biri haline almıştır. Bu değişim süreci içinde medya etkili bir toplumsallaşma ve eğitim aracı konumuna erişmiştir (Arslan, 2004: 2).

Medyanın ürettiği ürünlerin, çocukların hayatında ve kişilik gelişimlerinde derin izler bırakan bir etkisinin bulunduğu yadsınmaz (Arslan, 2004: 11).

Ayrıca kadın ve erkek rollerinin çizgileri koyulaşan bir nitelik kazanmaya başlar. Örneğin ev ortamına girebilen bir ön hazırlık istemeyen (okur-yazarlık, tahsil) yaygınlığı ve sürekliliği ile günümüz dünyasının bir parçası olan televizyonda kadın için moda makyaj, çocuk bakımı gibi programlar yapılırken erkek için spor, politika ve ekonomi programları yapılmaktadır. Ataerkil toplum yapısında günlük hayatı yönlendirici ve karar alma sürecinde etkili erkek egemenliği kitle iletişim araçları tarafından pekiştirici bir niteliktedir. Kadının rolü ise yine çalışsa bile, eş, ev kadını şeklindedir ve kitle iletişim araçları bunu pekiştirici bir haldedir. Ozankaya'nın da belirttiği gibi (1982: 295) bunun bir yansımasını kitle iletişim araçlarında verilen mesajlarda görebiliriz: Gazetelerin tüm sayfaları, TV. Radyo yayınları toplumdaki çeşitli rolleri oynayan kişileri sürekli başarılarına atıfta bulunarak gündemde

tutarken, anne-eş rolünü oynayanlara ancak insanüstü bir rol performansı gösterdiklerinde yer verir: <Çocuğunu kurtarmak isterken ölen anne gibi. Bunun dışında kadına yönelik tüm mesajlar <daha iyi anne-daha iyi eş> olmak için nelerin yapılması gereğini vurgular. Bu ise, kadının oynadığı rolleri aslında <hep daha iyi oynayabileceği> imajını işleyerek, ortalama anne ve eş olma durumundaki kadını sürekli olarak, oynadıklarının yetersiz olduğu düşüncesine iter. “Ortalama anne eş rolünü oynayan kadın zaten <yapabileceğini ve yapması gerekeni yapan> olarak görüldüğünden ve bu yaptıkları da onun biyolojik karakteristiğinin doğal uzantısı olarak görüldüğünden kadının statü derecesi de, buna paralel olarak nispeten düşük tutulur” (Ozankaya, 1982: 5–262). Örneğin margarin reklâmların da özenli anne, deterjan reklâmlarında titiz ev kadını, banka reklâmlarında güvenilir eş, araba reklâmlarında aracın erkeksi çekiciliğinin büyümesine kapılmış dişi olarak karşımıza çıkar kadın. Ayrıca kadın kitle iletişim araçları vasıtasıyla bir nesne haline getirilmiştir. Özellikle reklâmların vazgeçilmez unsuru kadınlardır. Mesajlarını kadın cinselliğine ilişkin kodlar çerçevesinde kuran reklâmcılık sektörü kadını pasif, kolayca el konulabilir, parçalarına ayrılıp çeşitli amaçlar kullanılabilir, seyirlik ve cinsel bir haz objesi haline getirmiştir (Yazan, 2000: 252).

Durmadan genişleyen pazarla birlikte daha fazla ticari ürün piyasada dolaşmaya başlayınca kadınlar sadece ev hanımı olarak değil iş gücüne geniş kitleler halinde katılan bireyler olarak karşımıza çıkmışlardır (Wernick, 1976: 78). Bu durumda kadının daha çok tüketici olmasına neden olmuştur. Erkekler davranışlarıyla ön plana çıkarken, kadınlar görüntüleriyle ön plana çıkmışlardır (Sarı, 1999: 362).

BÖLÜM II

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın problemine, amacına, önemine, yöntemine, sınırlılıklarına, problem cümlesi ve alt problem cümlelerine, sayıtlarına ve araştırmada yer alan bazı tanımlara yer verilmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

İlköğretim birinci kademe ders kitaplarında toplumsal cinsiyet rollerinin oluşumunu etkileyen cinsiyet ayrımcılığını belirten sözcükler ve resimler bulunmakta mıdır?

Toplumsal yapıyı eğitime ve bilinçlendirme fonksiyonunu üstlenen eğitim kurumlarımız evrensel platformda mücadele edile gelen cinsel ayrımcılığa karşı ne ölçüde bilinçli bir duruş sergilemektedir? Bu araştırmamızın temel problemini oluşturmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Bireyler, içine doğdukları toplumun kuşaktan kuşağa geçirilen kültürünü, sosyalleşme süreci içine öğrenme yoluyla elde ederler. Sosyalleşme, başkaları ile olan ilişkileri aracılığıyla bireye iyi-kötü, doğru-yanlış gibi toplumların yargı ölçütleri ile diğer tüm değer, kural ve normların toplumca kabul edilebilir tutum ve alışkanlıkların, becerilerin iletilmesi sürecidir. Sosyalleşme sürecinin içeriğinin ve biçiminin belirlenmesi öğrenme yoluyla gerçekleşir (Tolan, 1983).

Sosyalleşme sürecinin şekillenmesinde o toplumu oluşturan bireylerin değerleri, inançları ve yasayıları önemli rol oynar. Sosyalleşme sürecinin içeriğini ve bireye aktarımını belirleyen faktörlerden biri de “cinsiyet” faktörüdür. Yaşamın her alanına ilişkin bu belirlenim, bireyin biyolojik anlamda “dişi” ve “erkek” olmasından bağımsız değildir. “Erkek” ve “kadın” olmak ise biyolojik özellik üzerinde inşa edilen yani “Er” ve “dişi” olmanın üzerinde şekillenen, bireyin toplumsal hayat içinde öğrendiği -ya da öğretildiği- davranış, tutum, düşünce ve roller toplamıdır.

Gerek bireyin ilk sosyal alanını ifade eden aile içi ilişkilerde gerekse kamusal alanda “cinsiyet” kaynaklı bir takım değerler, roller ve beklentiler bireye sunulur. Kültürün aktarılmasında, toplumu oluşturan bireylerin planlı ve sistematik eğitim öğretim görecerik sosyalleşmesinde en önemli rolü oynayan kurumların başında eğitim kurumu gelmektedir. Toplumda “cinsiyet” kaynaklı değerler ve algılayışlar yansımalarını en yoğun olarak okullarda gösterir. Bu yönüyle okul, varılan toplumsal ilişkilere meşruiyet kazandırma rolünü de üstlenmektedir.

Çocuklara erken yaşlardan verilmeye başlanan sosyalleştirme amaçlı eğitim, geleneksel cinsiyet rollerini içinde barındırır. Bunu en erken ailede, kız ve erkek çocuklara “cinsiyet” temelli davranış ve uygulamalarda görmekteyiz. Kız ve erkek çocuklara yakıştırılan kıyafet renklerindeki farklılıklardan benimsetilen oyunculara kadar bu ayırım hissedilmektedir. Kız bebeklere pembe ve kırmızı renk elbiseler, erkek bebeğe mavi renk elbiseler yakıştırılır. Kız çocuklar oyuncak bebeklerle oynamaya teşvik edilirken erkek çocuklar daha fazla erk ve girişim sembolize eden silah, araba gibi oyunculara yönlendirilirler. Kız çocuklarının oyunları evcilik gibi anne ve aileyi model alan oyunlardan oluşurken erkek çocuklar mekanik yeteneklerini geliştirme işlevi olan oyunlarla desteklenir.

Önceki yıllarda ülkemizde pek çok araştırmacı “kadın” ve “cinsiyetçilik” üzerine çalışmalar yaptılar. Kadınların eğitimi konusunda ülkemizde, devlet ve sivil toplum kuruluşları tarafından pek çok çalışma ve kampanyayla “fırsat eşitliği” ve “kız çocuklarının eğitimi önündeki engeller” sorgulandı. 2002 yılından itibaren başlatılan ve tüm Türkiye’nin katılımını hedefleyen ve her kesimden kişi ve kuruluşların katılımını da alan “Haydi Kızlar Okula” kampanyası bu girişimlerden biridir. Ancak hala ülkemizde bu konu tamamen çözümlenmiş bir konu olmaktan uzaktır. Bununla birlikte sorun sadece nicel olarak kadınların eğitiminin sağlanması değil aynı zamanda eğitimin “kadın” kavramına ilişkin nitelik ve içeriğinin “cinsiyetler arası eşitlik” içermesi gerektirir.

Eğitim bu duruşuyla diğer kurumlarda ve toplumsal yapının genelinde cinsiyetler arası eşitliği ve bu yöndeki kabulü oluşturmada sorumludur. Bu nedenle de eğitim cinsiyetçilikten arınmış bir toplumsal yapı için gerekli olan toplumsal değişim ve gelişmeyi sağlayacak en temel kurumdur.

Okullarda eğitimcilere eğitim-öğretim çalışmalarında rehber ve kaynak niteliği taşıması açısından ders kitaplarının ayrı bir yeri vardır. Ülkemizde ders kitaplarının özellikle yeni müfredat uygulamalarının başlamasından sonra “cinsiyetçilik” içeriği açısından incelenmesi bu konuda gelinen yerin ve yapılan uygulamaların görülmesi açısından önemlidir. Yapılan çalışmanın eğitim uygulamalarına ışık tutması ve yeni yapılanmalara kaynak olması beklenmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN AMACI

Araştırmanın temel amacı ilköğretimin birinci kademesinde ilk beş yılında okutulan tüm ders kitaplarında yer alan metin ve resimleri ana ve yan karakterleri, kişilerin birlikte olduğu bireyleri, eylemleri, mekânları nesnelere cinsiyetlerine göre incelemektir. Ders kitapları analiz edilirken; ders kitaplarının içerdiği resimlerde yer alan kadın, erkek ve çocuk figürleri;

- 1-Birlikte gösterildikleri bireylere ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiye göre,
- 2- Gösterildikleri mekânlar ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiye göre,
- 3- Resimlerde yaptıkları eylemler ile cinsiyetleri arasındaki ilişkiye göre,
- 4- Ana ve yan karakterler ve cinsiyetleri arasındaki ilişkiye göre incelenecektir.

Araştırmada amaçlanan; Milli Eğitim müfredatımızın ilköğretimin birinci kademesinde okutulan ders kitaplarının toplumsal cinsiyet rollerinin inşası açısından incelemektir. Araştırma cinsel rol ayrımcılığını saptayarak, cinsel rol ayrımcılığının önlenmesine yönelik çalışmalara bulgu ve önerileriyle katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

4. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Ülkemizde “ders kitaplarında cinsiyetçilik” konusunda önceki yıllarda sayıca sınırlı araştırmalar yapılmış, özellikle müfredatımızdaki köklü yapılanma sonrası konu ele alınmamıştır. Özellikle uzun yıllardan sonra köklü yapısal değişimlerin devlet tarafından da sistematik bir programla oluşturulduğu eğitim sektörümüze ve oluşturulan ders kitaplarına “cinsiyetçilik” olgusunun bugün ne derece yansıdığına

belirlenmesi “kadın” eğitimi ve bireyler arası adil bir yapılanma için gerekli ve önemlidir.

Bu perspektifle yapılan çalışma Milli Eğitim uygulamalarına ve bu konudaki kuramsal çalışma ve tartışmalara ışık tutması ve getireceği faydalar açısından önem taşımaktadır.

5. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmanın içerik analizine birinci devredeki MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın onayıyla okutulmasına karar verilen bütün ders kitapları alınmıştır.

6. SINIRLILIKLARI

Bu çalışma ilköğretimin ilk beş yılında MEB Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı'nın onayıyla okutulmasına karar verilen İlköğretim 1. kademedeki ders kitaplarıyla sınırlıdır.

7. SAYILTILARI

Bireyin toplumsallaşma sürecinde yeri doldurulmaz bir öneme sahip olan aileyi takiben okul, toplumsal cinsiyetin oluşturulması sürecinin ikinci önemli faktörü olarak devreye girmektedir.

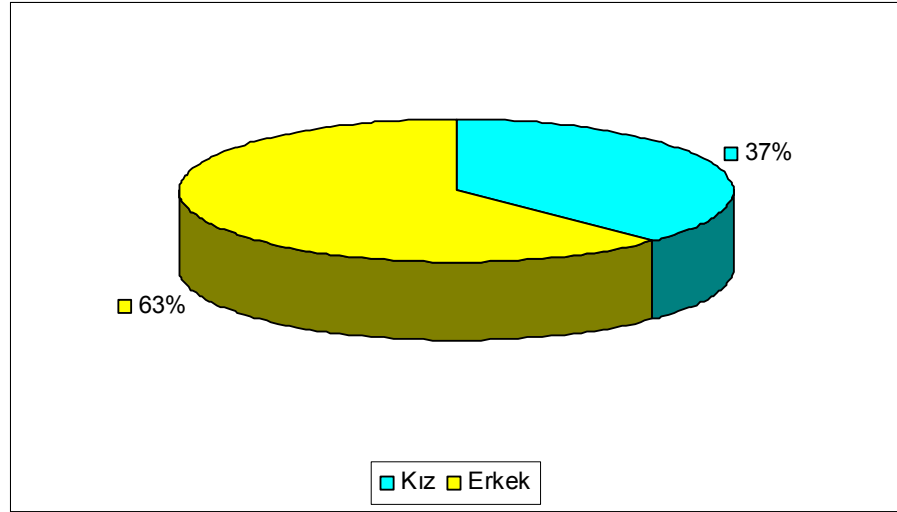
Cinsiyetçilik ve ataerkil yapı toplumun her alanında etkisini gösterirken eğitim kurumunda da yansımaları yer almaktadır. Özellikle ilköğretim kademesi öğrenciye bağımsız davranabilme ve cinsiyetçi değerleri öğrenebilme sürecini de taşımaktadır. Ders kitapları cinsiyete ilişkin ayrımcı öğeler içermekte, cinsiyetçiliğin sürmesinde ve aktarılmasında rol oynamaktadır.

BÖLÜM III

ARAŞTIRMA VERİLERİNİN BULGULARI VE YORUMLARI

Bu bölümde araştırmaya konu olan ilköğretimin birinci kademesinde ilk beş yılında okutulan ders kitaplarının “cinsiyetçilik” açısından incelenen resim ve metin analizlerinden elde edilen bulgular yorumlanmaya çalışılmıştır.

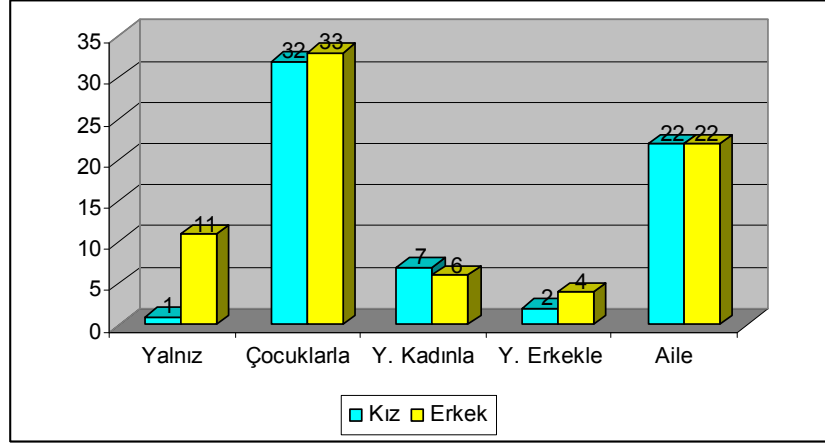
1. İLKÖĞRETİM BİRİNCİ KADEME DERS KİTAPLARINDAKİ RESİMLERİN CİNSİYET AYRIMCILIĞI AÇISINDAN ANALİZİ

Şekil 3. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Resimler

Kaynak: (Serin, 2007).

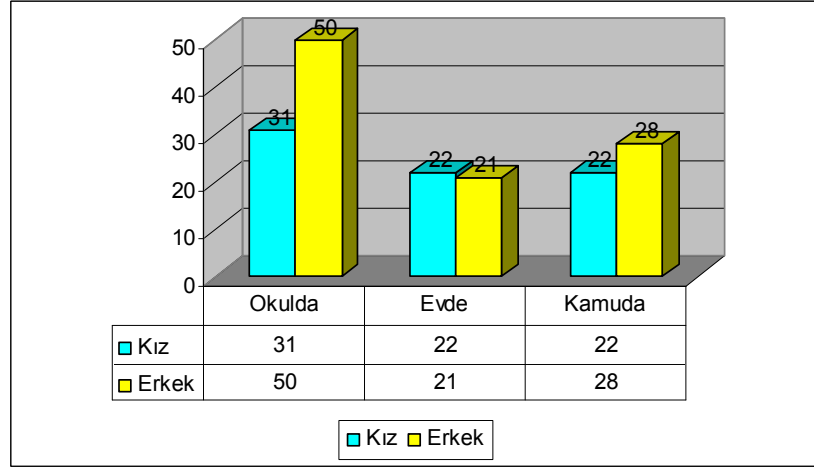
1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabını oluşturan resimlerin %63'ü erkek, %37'si kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 4. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Serin, 2007).

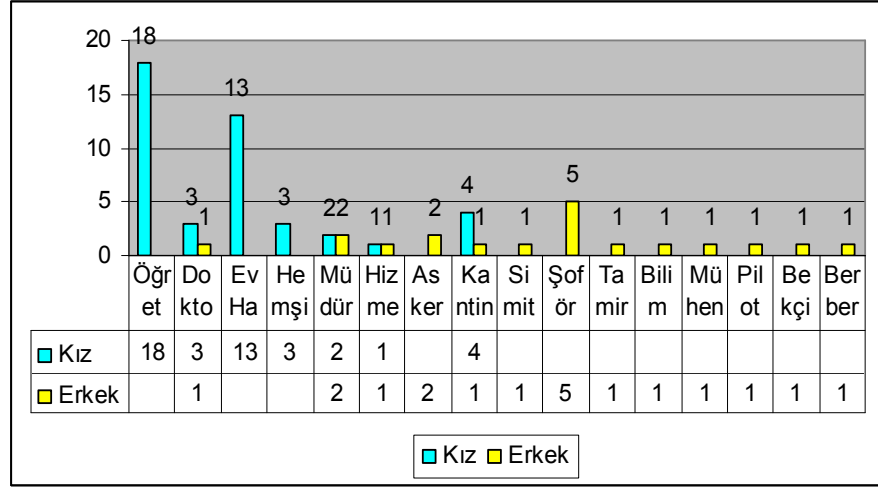
1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki resimlerde erkek çocuklar 11 kez, kız çocuklar 1 kez yalnız gösterilmişlerdir. Erkek çocuklar 33, kız çocuklar 32 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilmişlerdir. Kız çocuklar 7, erkek çocuklar 6 kez yetişkin bir kadınla iletişim halinde resmedilirlerken; 4 erkek çocuğa karşılık 2 kız çocuk yetişkin bir erkekle iletişim halinde resmedilmişlerdir. 22 kız ve 22 erkek çocuk aile içinde gösterilmiştir.

Şekil 5. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Serin, 2007).

1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında 22 kız çocuk ve 21 erkek çocuk evde gösterilirken; 31 kız ve 50 erkek çocuk okulda resmedilmiştir. 22 kız çocuk kamuda gösterilirken 28 erkek çocuk kamuda resmedilmiştir.

Şekil 6. 1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Serin, 2007).

1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında kız çocuklara 13 kez ev hanımlığı, 18 kez öğretmenlik ile 3'er kez doktorluk, 4 kez kantincilik, 3 kez hemşirelik, 2 kez müdürlük ile 1 kez hizmetçilik meslek olarak önerilmektedir. Erkek çocuklara ise 5'er kez şöförlük, 2 kez askerlik, 2 kez müdürlük ve 1'er kez simitçilik, hizmetçilik, doktorluk, kantincilik, tamircilik, mühendis, bekçi, berber, pilot ve bilim insanı olarak önerilmiştir.

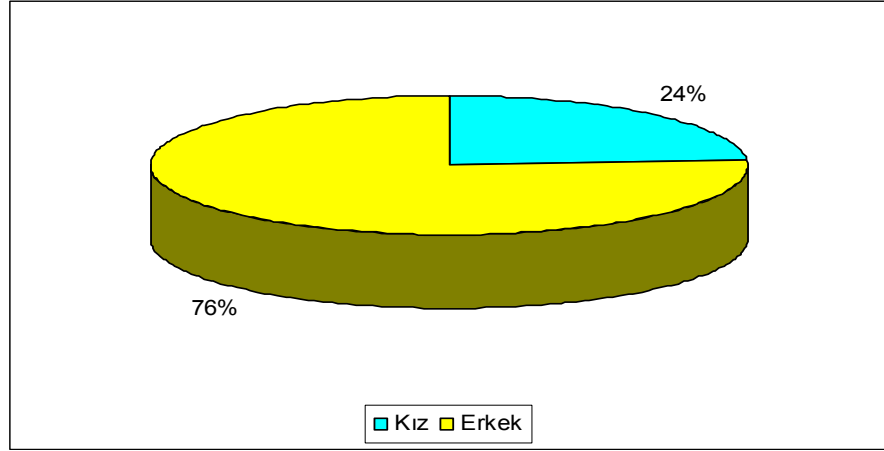

Şekil 7. Erkek Çocuklara Şöförlük Mesleğinin Önerilmesi

Kaynak: (Özdemir ve Yıldız, 2006: 34).

1. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında 5 kez şöförlük mesleği resmedilirken, 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders kitabı sayfa 34'de görüldüğü gibi yine şöförlük mesleği erkek olarak resim edilmiştir. Bu mesleğin erkek olarak resimlendirilmesinin sebebi

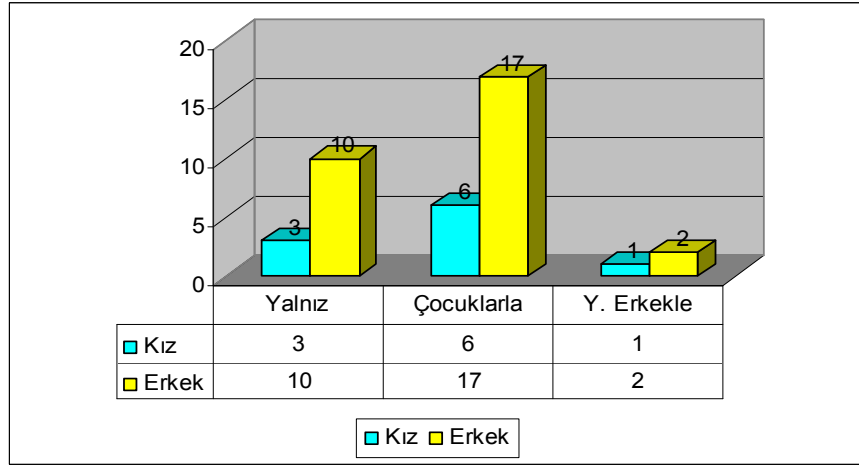
erkeklerin fiziki anlamda zorluklara dayanıklı olması olarak gösterilebilir. Kadınların incelenen kitaplarda bu meslekte resimlendirilmedikleri tespit edilmiştir.

Şekil 8. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimler

Kaynak: (Yavuz, 2005).

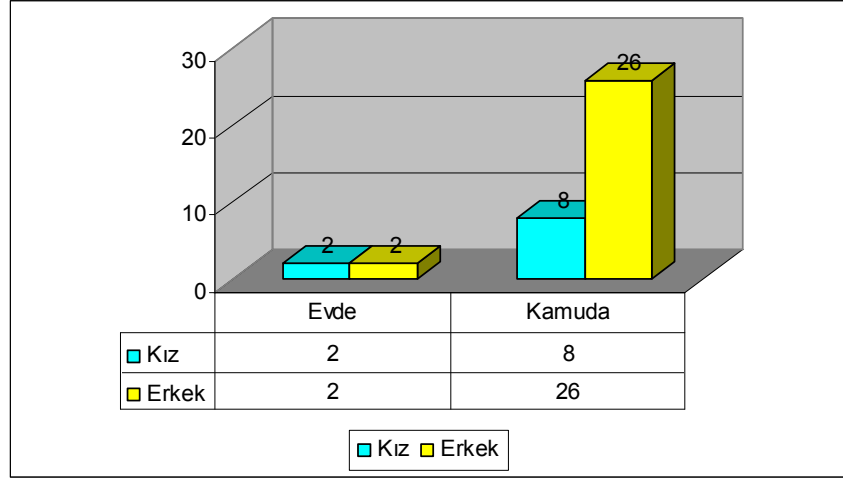
1. Sınıf Türkçe Ders kitabındaki resimlerin %76'ı erkek ve %24'ü kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 9. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Yavuz, 2005).

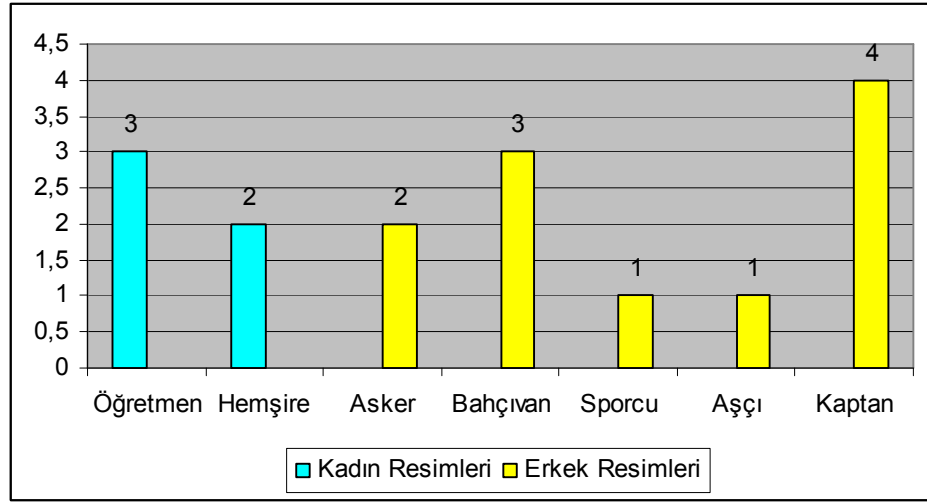
1. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki resimlerde erkek çocuklar 10 kez, kız çocuklar 3 kez yalnız gösterilmişlerdir. Erkek çocuklar 17, kız çocuklar 6 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilmişlerdir. 2 erkek çocuğa karşılık 1 kız çocuk yetişkin bir erkekle iletişim halinde resmedilmişlerdir.

Şekil 10. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Yavuz, 2005).

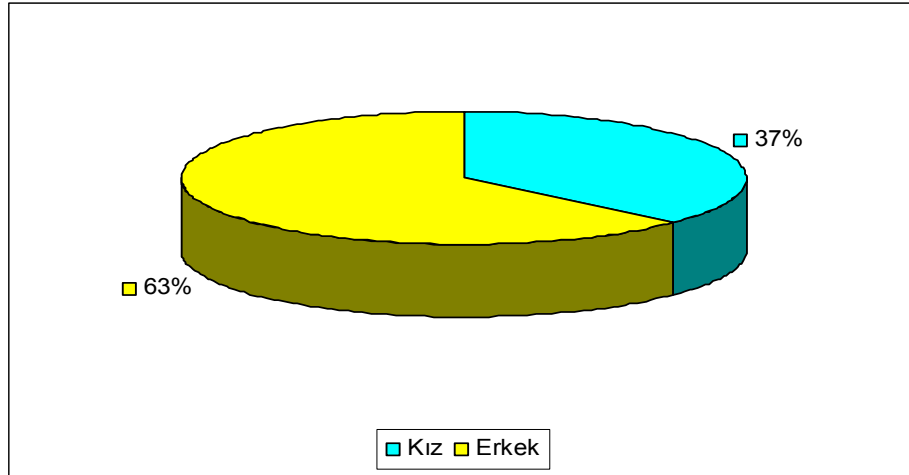
1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında 2 kız ve 2 erkek çocuk evde resmedilirken, 8 kız çocuk kamuda resmedilmiş buna karşılık erkek çocuklarda bu sayı 26 olmaktadır.

Şekil 11. 1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Yavuz, 2005).

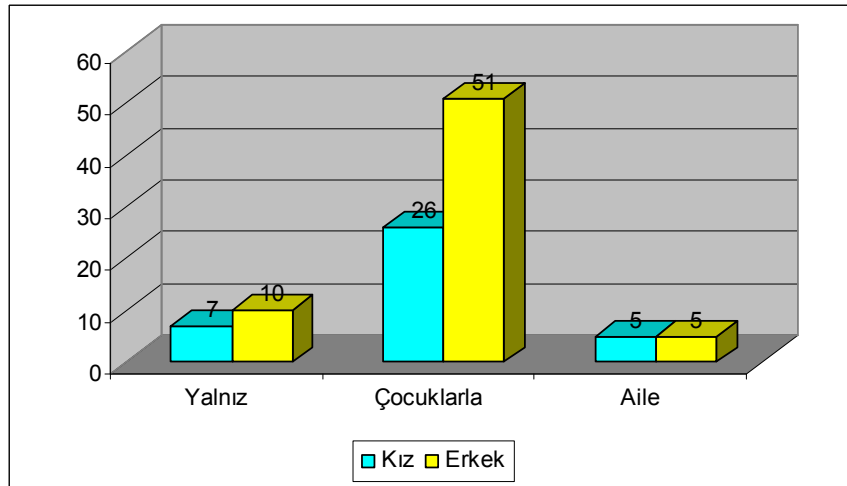
1. Sınıf Türkçe Ders Kitabında kız çocuklara 3'er kez öğretmenlik ve 2 kez hemşirelik meslek olarak önerilirken; erkek çocuklara 4'er kez kaptan, 3'er kez bahçıvan ve 2'ser kez askerlik ile 1'er kez sporcu ve aşçı olmaları önerilmiştir.

Şekil 12. 1. Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimler

Kaynak: (Şişman, 2007).

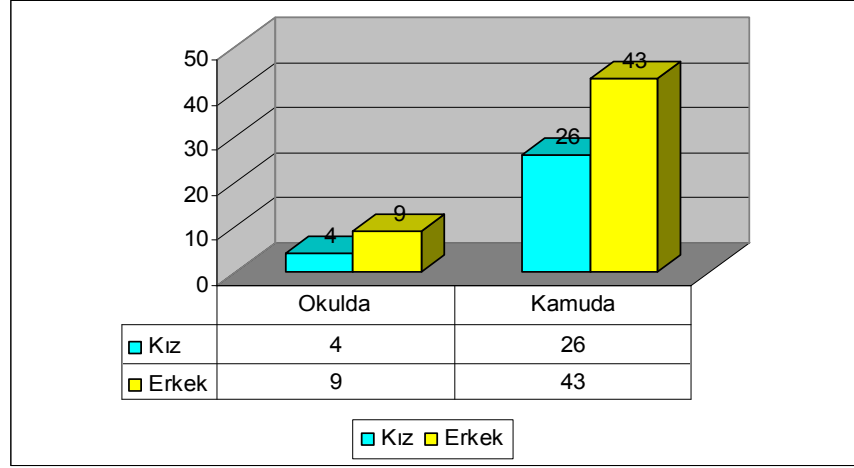
1. Sınıf Matematik Ders Kitabındaki resimlerin %63'ü erkek ve %37'si kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 13. 1. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Şişman, 2007).

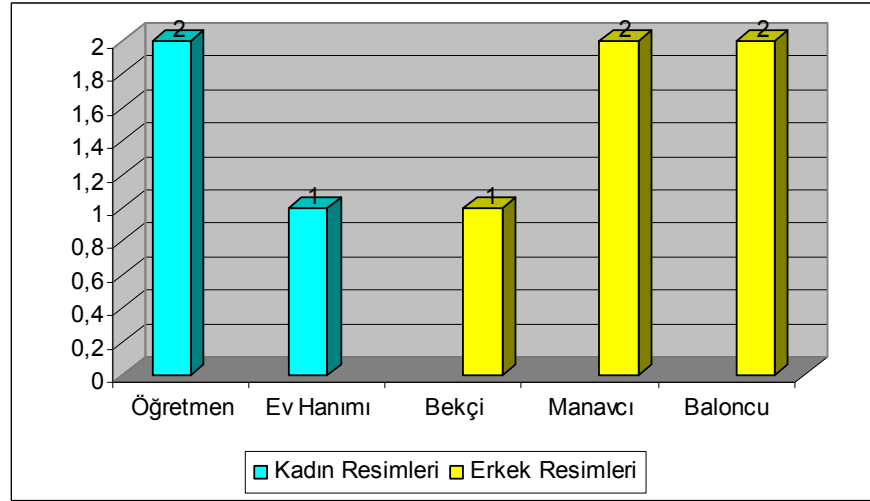
Sınıf Matematik Ders Kitabında 7 kız ve 10 erkek çocuk yalnız resmedilirken, 5 kız ve 5 erkek çocuk okulda gösterilmiştir. 26 kez kız ve 51 erkek çocuk kamuda resmedilmiştir.

Şekil 14. 1. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Şişman, 2007).

1. Sınıf Matematik Ders Kitabındaki resimlerde erkek çocuklar 9 kez, kız çocuklar 4 kez okulda gösterilmişlerdir. Erkek çocuklar 43, kız çocuklar 26 kez kamuda gösterilmişlerdir.

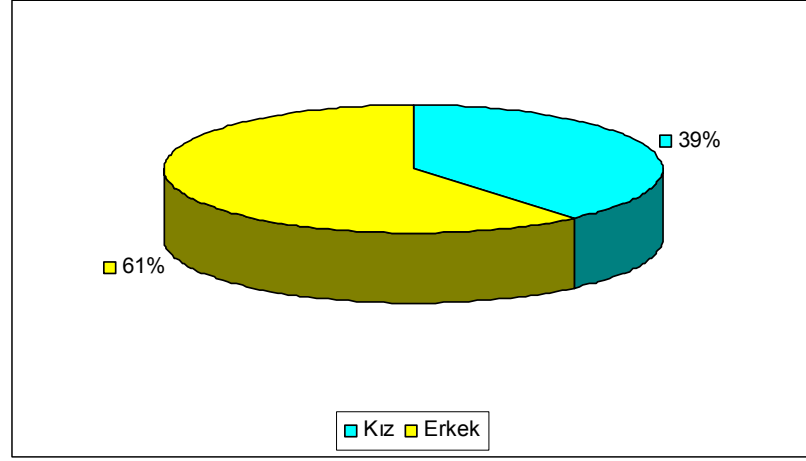

Şekil 15. 1. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Şişman, 2007).

1. Sınıf Matematik Ders Kitabında kız çocuklarına 2 kez öğretmenlik, 1 kez ev hanımlığı meslek olarak önerilirken, erkek çocuklarına 2'şer kez manavcılık ve balonculuk olmaları ile 1'er kez bekçilik önerilmiştir.

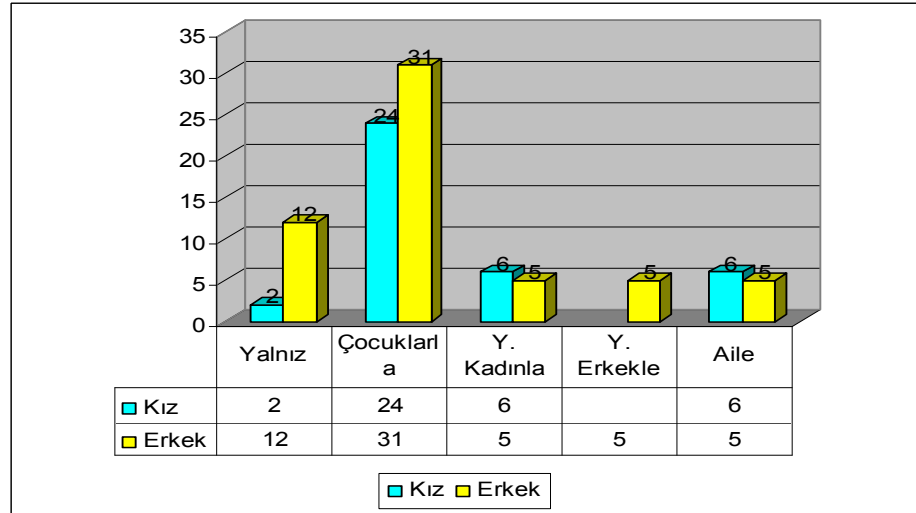

Şekil 16. 2.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Güven ve Karabağ, 2007).

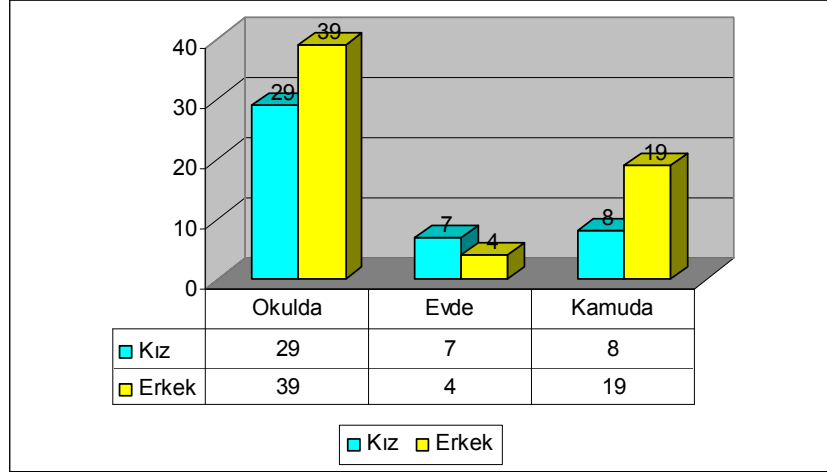
2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders kitabını oluşturan resimlerin %61'i erkek resimlerinden oluşurken %39'u kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 17. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Güven ve Karabağ, 2007).

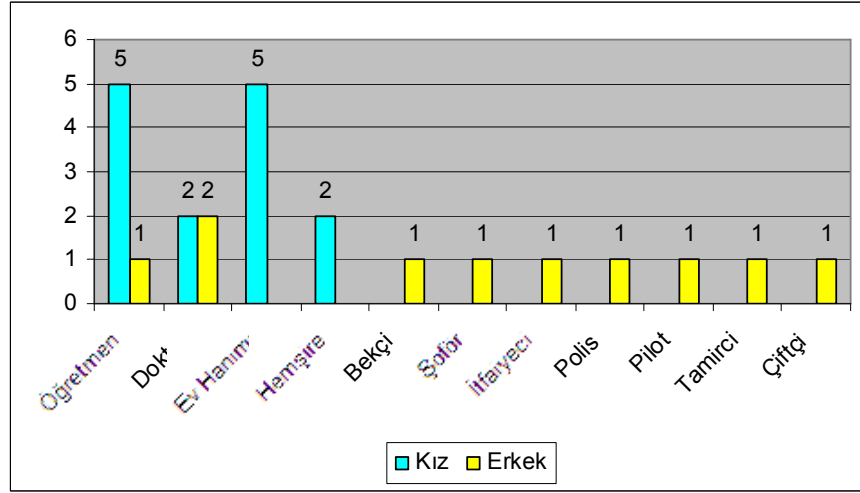
2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders kitabında erkek çocuklar 12 kez yalnız gösterilirken kız çocuklar 2 kez yalnız gösterilmiştir. Erkek çocuklar 31, kız çocuklar 24 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde resmedilmiştir. Kız çocuklar yetişkin kadınla 6 kez, erkek çocuklar bir yetişkin kadınla 5 kez iletişim halinde resmedilmiştir. Erkek çocuklar 5 kez bir yetişkin erkekle iletişim halinde resmedilirken 6 kız çocuk ile 5 erkek çocuk aile içinde gösterilmişlerdir.

Şekil 18. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Güven ve Karabağ, 2007).

2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında kız çocuklar 7 kez evde gösterilirken erkek çocuklar 4 kez evde resmedilmiştir. Kız çocukları 29 kez okulda ve 8 kez kamuda gösterilirken; erkek çocuklar 29 kez okulda ve 19 kez kamuda resmedilmiştir.

Şekil 19. 2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Güven ve Karabağ, 2007).

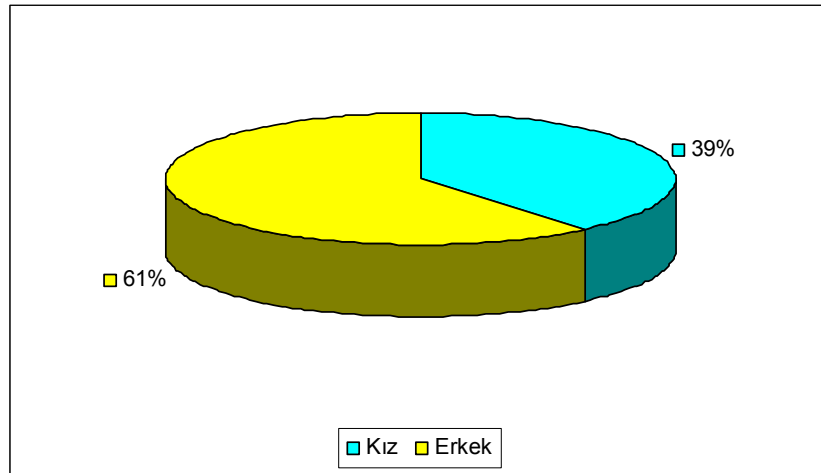
2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında kız çocuklara 5 kez ev hanımlığı, 5 kez öğretmenlik, 2'şer kez hemşirelik ve doktorluk meslek olarak önerilirken; erkek çocuklara 2 kez doktorluk ve 1'er kez de bekçilik, tamircilik, çiftçilik, itfaiyeci, polis ve pilot meslekleri önerilmiştir.

Şekil 20. Erkekler ve Kadınlara Önerilen Meslek Grupları

Kaynak: (Özdemir ve Yıldız, 2007:47).

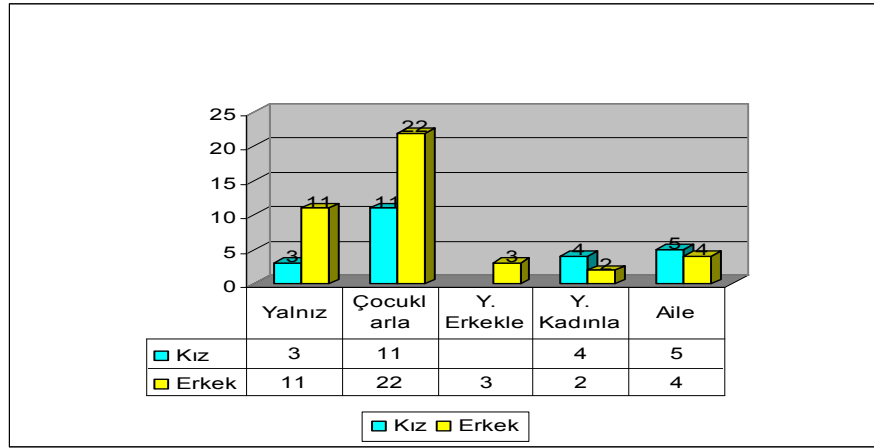
2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında sayfa 34’de Meslekler ve Özellikleri adlı konuda sayfa 47’de verilen şekilde kadın ve erkeklerin farklı özelliklere sahip olduklarından dolayı seçtikleri mesleklerinde farklı olduğu Şekil 20’de gösterilmiştir. Çiftçi erkek olarak resimlendirilirken, eczacı bir kadın olarak resimlendirilmiştir.

Şekil 21. 2.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Analiz

Kaynak: (Aydın, 2007).

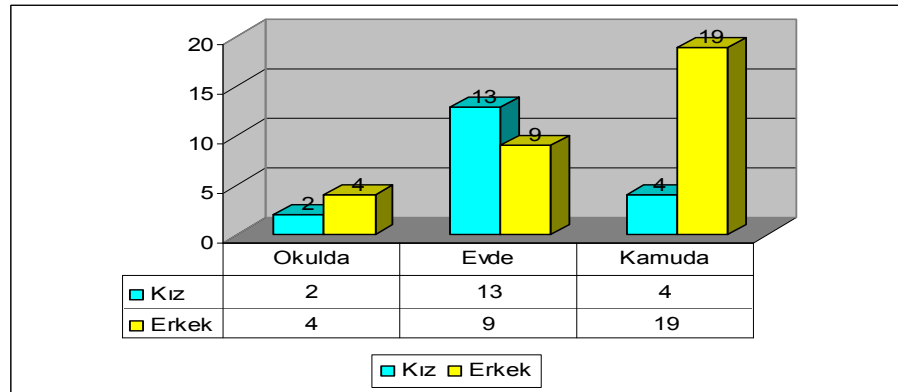
2. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki resimlerin %61’i erkek ve %39’u kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 22. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Aydın, 2007).

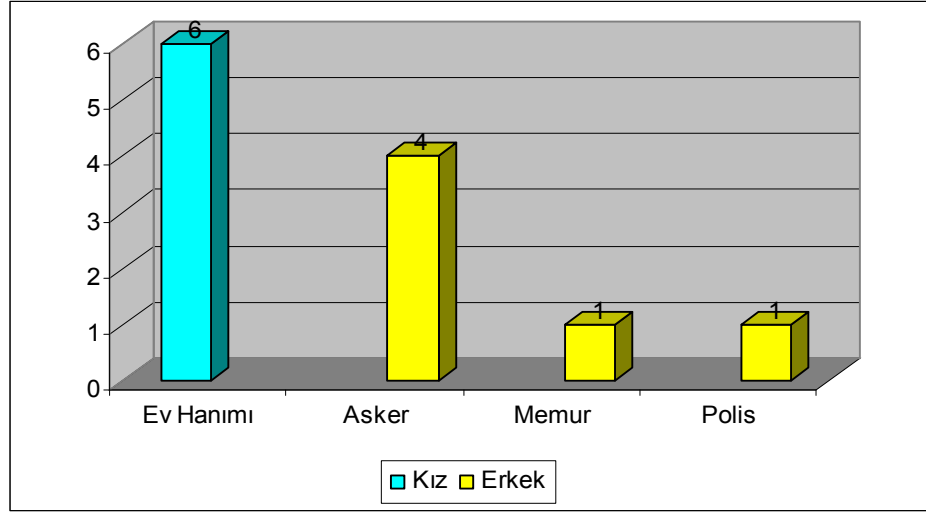
2. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki resimlerde erkek çocuklar 11 kez, kız çocuklar 3 kez yalnız gösterilmişlerdir. Erkek çocuklar 22, kız çocuklar 11 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilmişlerdir. Erkek çocuklar 2 kez yetişkin bir kadınla iletişim halinde resmedilirlerken kız çocuklar 4 kez yetişkin bir kadınla gösterilmiştir. 3 erkek çocuğa karşılık hiçbir kız çocuk yetişkin bir erkekle iletişim halinde resmedilmemiştir. 5 kız ve 4 erkek çocuk aile içinde gösterilmiştir.

Şekil 23. 2. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Aydın, 2007).

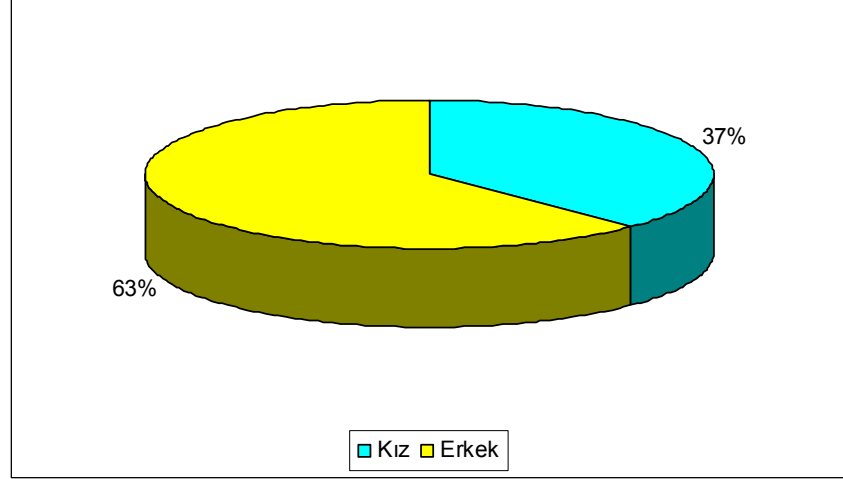
2. Sınıf Türkçe Ders Kitabında 13 kız ve 9 erkek çocuk evde resmedilirken, 2 kız ve 4 erkek çocuk okulda resmedilmiştir. 4 kız çocuk kamuda resmedilmiş buna karşılık erkek çocuklarda bu sayı 19 olmaktadır.

Şekil 24. 2. Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Aydın, 2007).

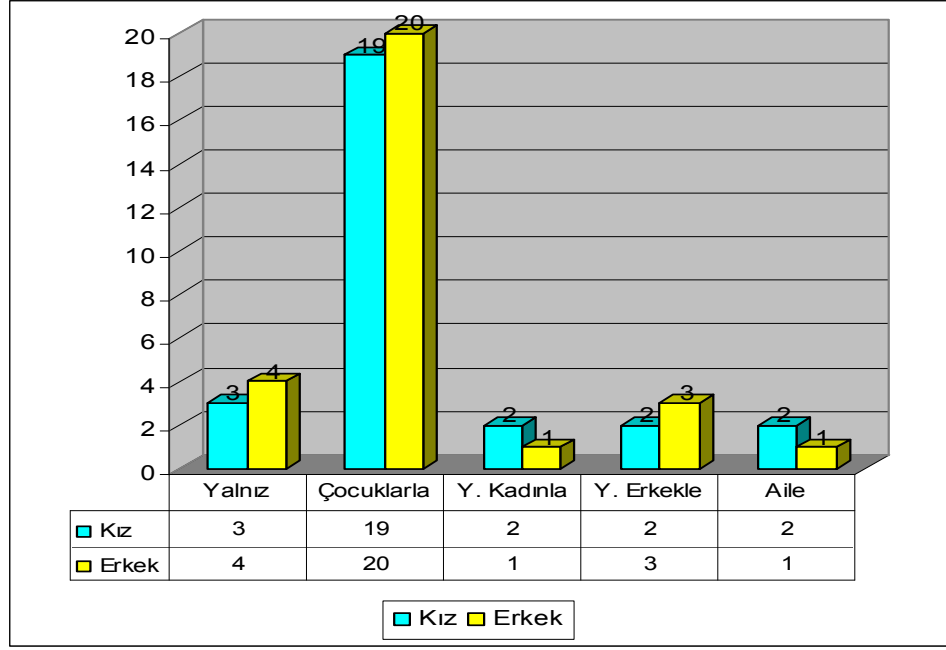
2. Sınıf Türkçe Ders Kitabında kız çocuklara 6 kez ev hanımlığı meslek olarak önerilirken; erkek çocuklara 4 kez askerlik ve 1'er kez de memur ve polis meslekleri önerilmiştir.

Şekil 25. 2.Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Gök, 2006).

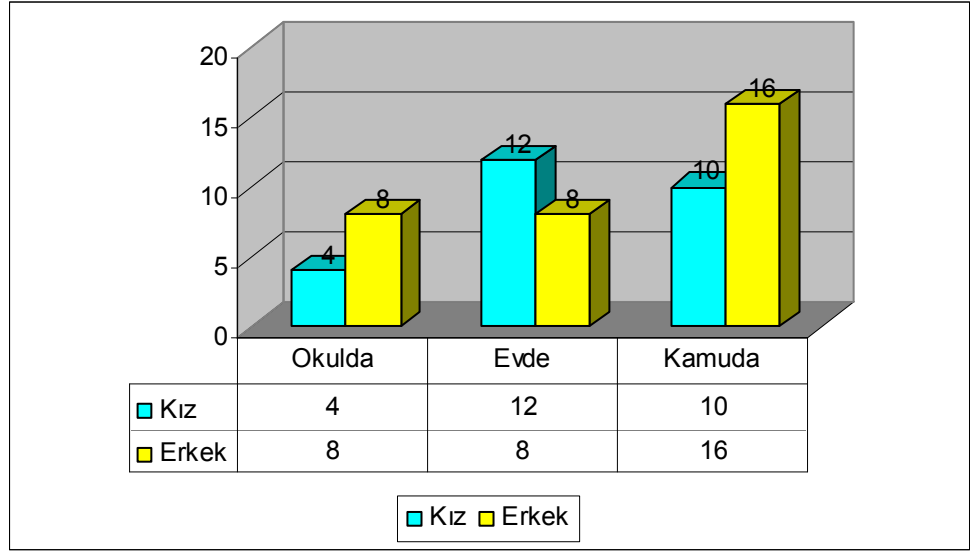
2. Sınıf Matematik Ders kitabındaki resimlerin %63'ü erkek resimlerinden %37'sini kız resimleri oluşturmaktadır.

Şekil 26. 2. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Gök, 2006).

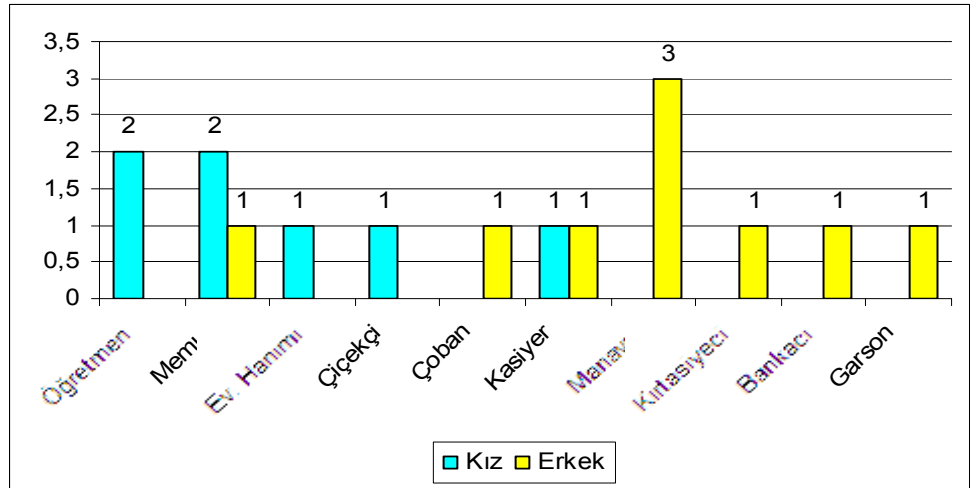
2. Sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklar 3 kez, erkek çocuklar 4 kez yalnız gösterilirken; kız çocuklar 19 kez, erkek çocuklar 20 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde resmedilmişlerdir. Kız çocuklar 2 kez yetişkin kadın ve erkek çocuk 1 kez yetişkin kadın ile resmedilirken; erkek çocuklar 3 kez yetiksiz erkeklerle ve kız çocuk ise 2 kez yetişkin erkeklerle gösterilmiştir. 2 kız ve 1 erkek çocuk aile içinde gösterilmiştir.

Şekil 27. 2. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Gök, 2006).

2. sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklar 12, erkek çocuklar 8 kez evde resmedilirken, kız çocuklar 4, erkek çocuklar 8 kez okulda resmedilmişlerdir. Kız çocuklar 10 kez kamuda gösterilirken, erkek çocuklar 16 kez kamuda gösterilmiştir.

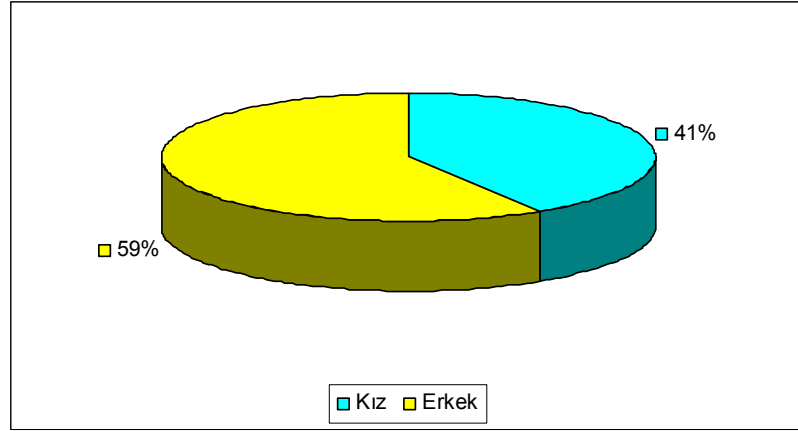

Şekil 28. 2. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Gök, 2006).

2. sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklara 1 kez ev hanımlığı, çiçekçilik ve kasiyecilik, 2'şer kez de öğretmen ve memurluk önerilmiştir; erkek çocuklara 3

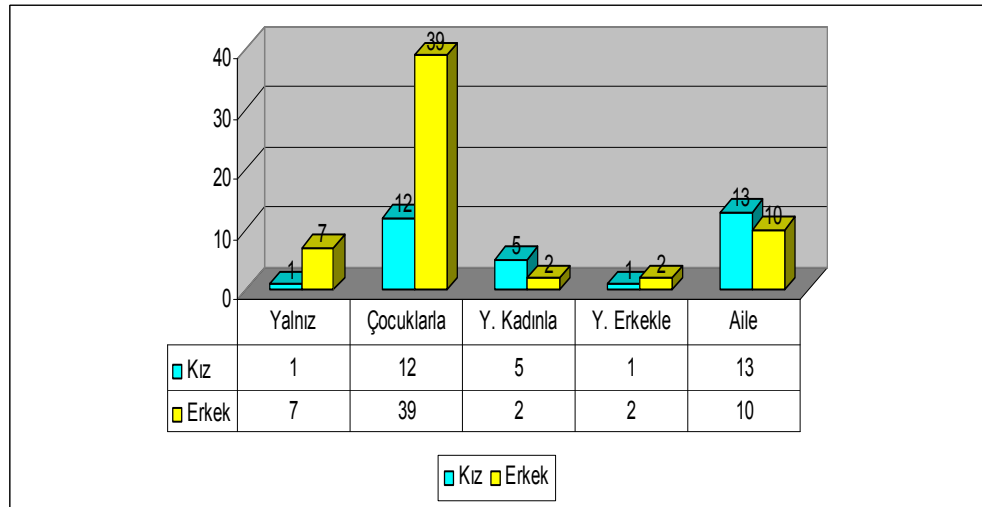
kez manavcılık, 1'er kez memurluk, çobanlık, kasiyecilik, kırtasiyecilik, garsonluk ve bankacılık meslekleri önerilmiştir.

Şekil 29. 3.Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Serin, 2007).

3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabındaki resimlerin %59'u erkek, %41'i kız resimlerinden oluşmaktadır.

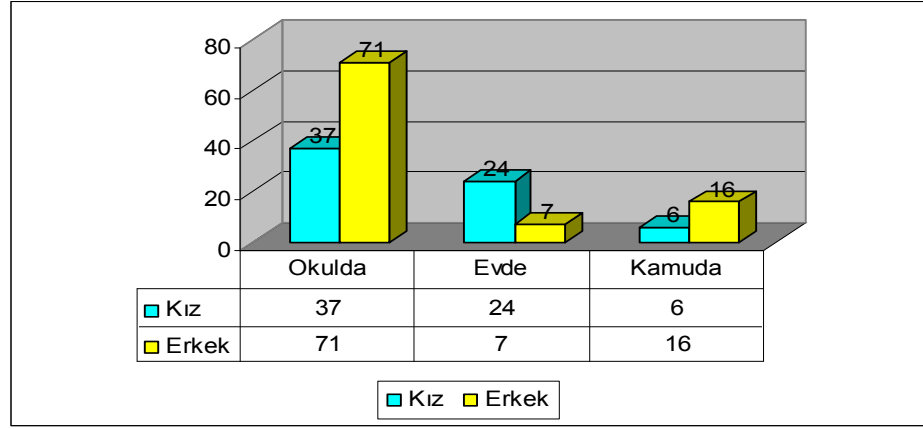
Şekil 30. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Serin, 2007).

3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında 7 erkek çocuk yalnız resmedilirken 1 kız çocuk yalnız gösterilmiştir. 39 erkek çocuk diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde resmedilirken bu durumdaki kız çocuk sayısı 12'dir. 5'er kez kız çocukları ve 2'ser kez erkek çocukları yetişkin bir kadınla iletişim halinde gösterilmiştir. 1 kız

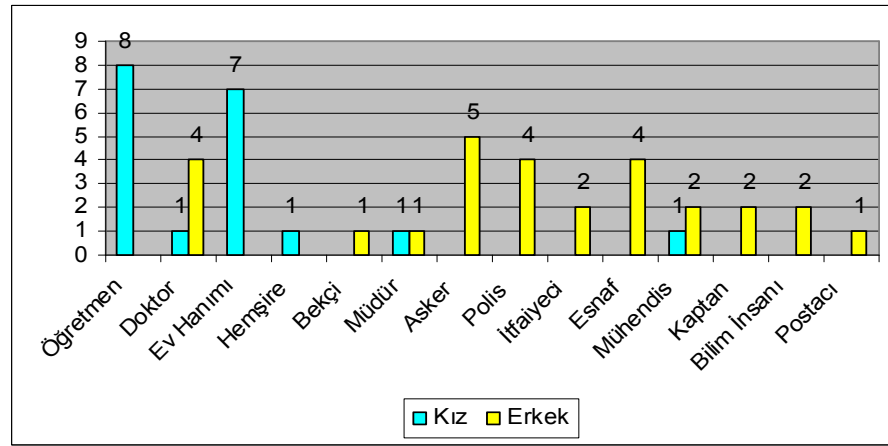
çocuk yetişkin bir erkekle birlikte resmedilirken bu sayı erkek çocuklarda 2 olmaktadır. Kız çocuklar 13, erkek çocuklar 10 kez aile içinde gösterilmişlerdir.

Şekil 31. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Serin, 2007).

3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında 24 kız çocuk ve 7 erkek çocuk evde gösterilirken, 37 kız çocuk ile 71 erkek çocuk okulda resmedilmişlerdir. 6 kız çocuk kamuda gösterilirken erkek çocuklarda bu sayı 16 olmaktadır.

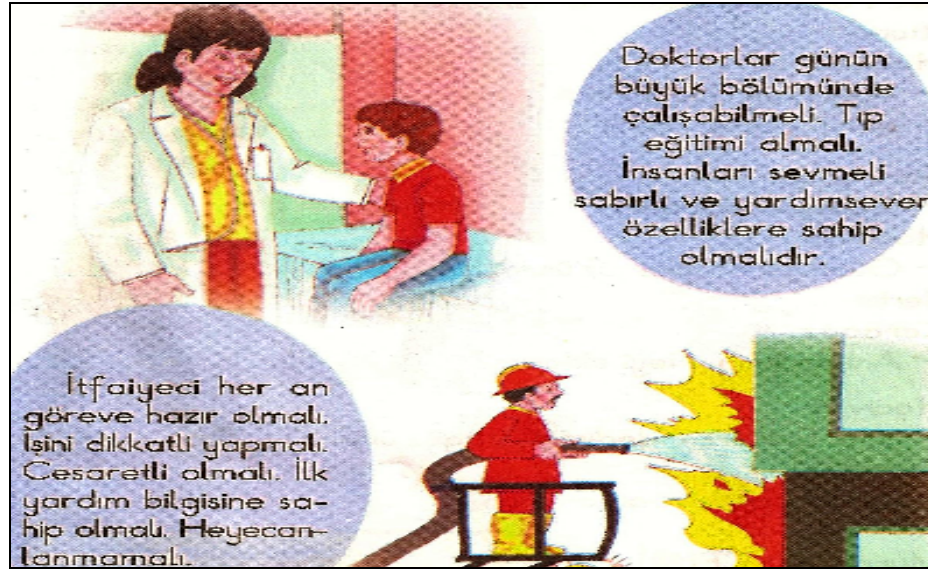

Şekil 32. 3. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Serin, 2007).

3. sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında kız çocuklara 8 kez öğretmenlik, 7 kez ev hanımlığı ile 1'er kez hemşirelik, doktorluk, mühendislik ve müdürlük meslek olarak önerilirken; erkek çocuklara 5 kez askerlik, 4'şer kez polislik, doktorluk ve

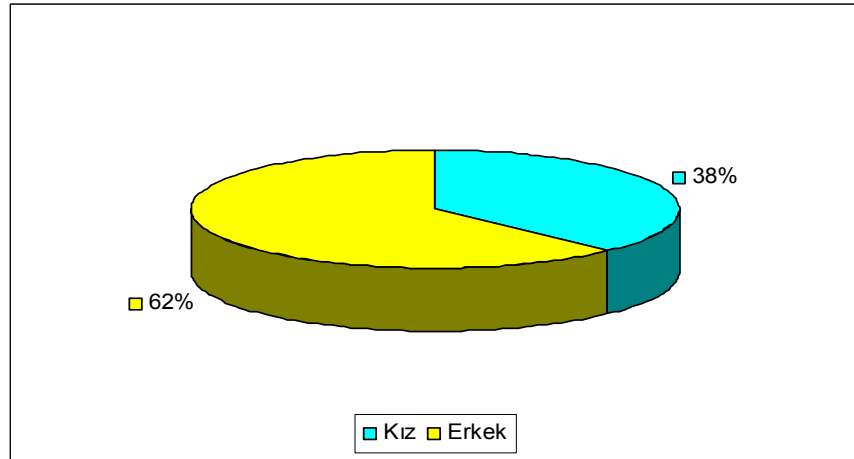
esnafçılık, 2'şer kez itfaiyecilik, mühendislik, kaptancılık ve bilim insanlığı; 1'er kez postacılık önerilmiştir.

Şekil 33. Kadın ve Erkeklerin Fiziki Özelliklerine Göre Önerilen Meslekler

Kaynak: (Özdemir ve Yıldız, 2007: 46).

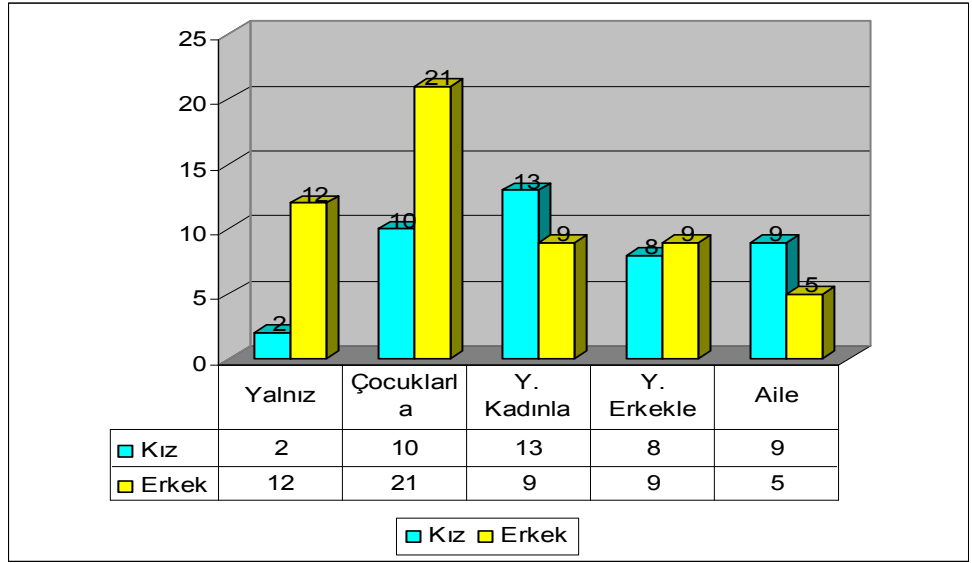
2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabında sayfa 46'da verilen şekilde itfaiyeci olarak resimlendirilen erkek iken, doktor olarak resimlendirilen kadındır. İtfaiyecilik cesaret ve güç gerektiren bir meslek olduğu için erkeklere uygun görülmüştür.

Şekil 34. 3.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Çelik, 2007).

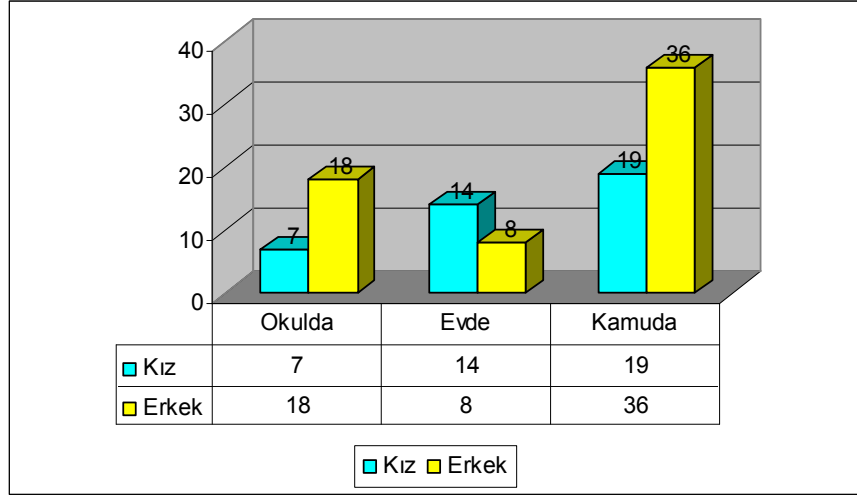
3. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki resimlerin %62'si erkek ve %38'i kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 35. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Çelik, 2007).

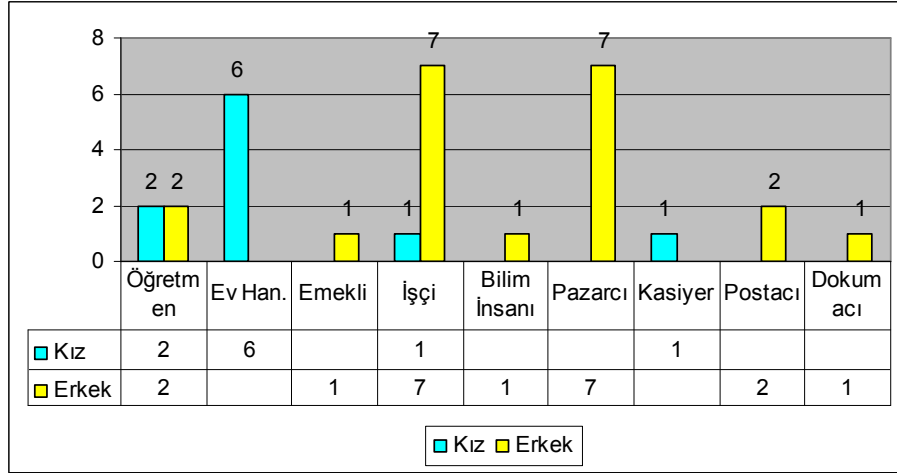
3. sınıf Türkçe Ders kitabında erkek çocukları 12 kez yalnız resmedilirken kız çocukları 2 kez yalnız gösterilmiş; erkek çocuklar 21 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde resmedilirken kız çocuklarında bu sayı 10 olmuştur. Erkek çocuklar 9 kez yetiksin kadınla ve 9 kez yetişkin erkekle iletişim halinde resmedilirken, kız çocuklar yetiksin kadınla 13 kez, yetişkin erkekle 8 kez iletişim halinde resmedilmiştir. Kız çocukları 9, erkek çocukları 5 kez aile içinde gösterilmişlerdir

Şekil 36. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Çelik, 2007).

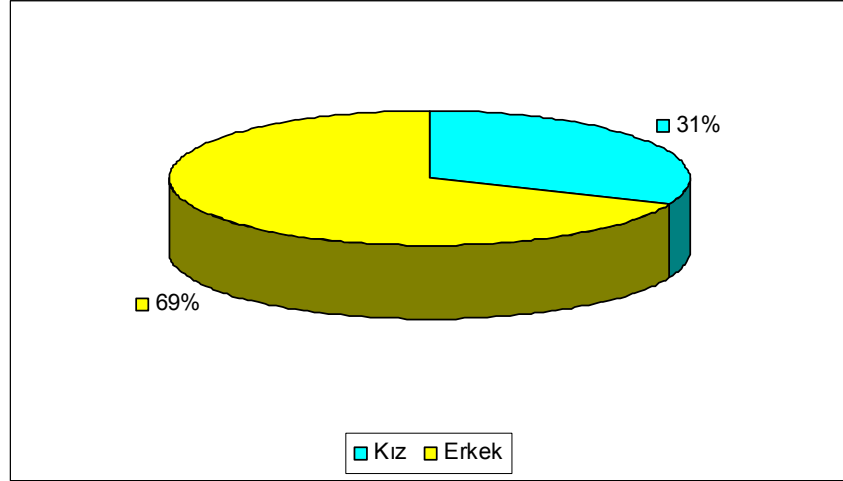
3. Sınıf Türkçe Ders Kitabında 14 kız ve 8 erkek çocuk evde resmedilirken, 7 kız ve 18 erkek çocuk okulda resmedilmiştir. 19 kız çocuk kamuda resmedilmiş buna karşılık erkek çocuklarda bu sayı 36 olmaktadır.

Şekil 37. 3. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlere Önerilen Mesleklere Göre Analizi

Kaynak: (Çelik, 2007).

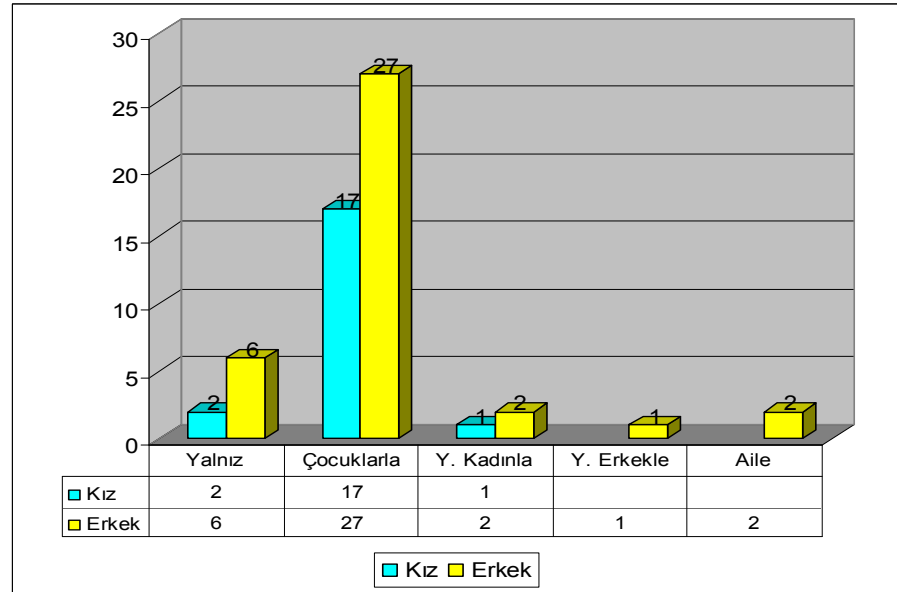
3. Sınıf Türkçe Ders kitabında kızlara 6 kez ev hanımlığı, 2 kez öğretmenlik, 1'er kez işçilik ve kasiyecilik önerilirken; erkek çocuklara 7 kez işçilik ve pazarcılık, 2 kez öğretmenlik ve postacılık, 1'er kez dokumacılık ve emeklilik önerilmektedir.

Şekil 38. 3.Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Demircioğlu, 2007).

3. Sınıf Matematik Ders kitabındaki resimlerin %31'i kız resimlerinden, %69'u erkek resimlerinden oluşmaktadır.

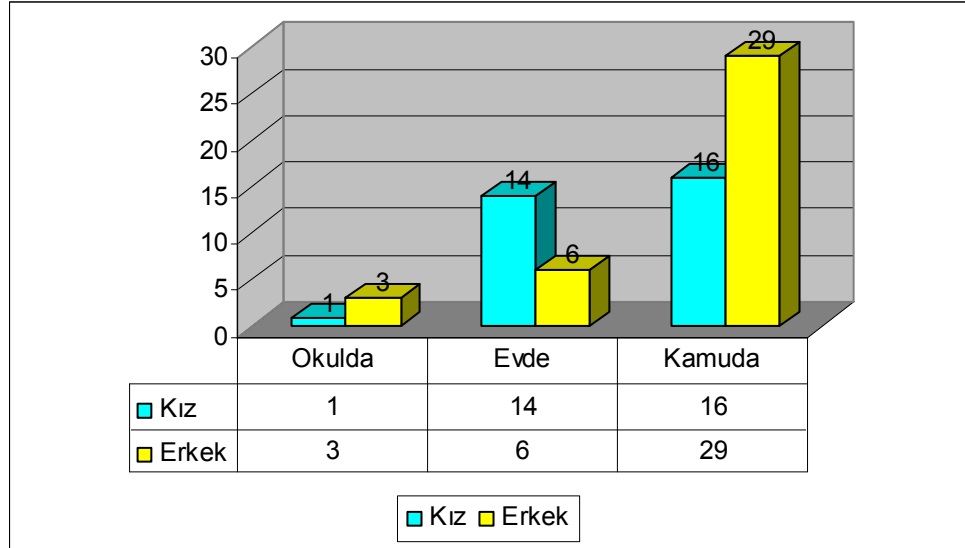

Şekil 39. 3. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Demircioğlu, 2007).

3. Sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklar 2 kez yalnız gösterilirken erkek çocuklar 6 kez yalnız gösterilmiştir. Kız çocuklar 17 kez, erkek çocuklar 27 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilmiştir. Kız çocuklar 1'er kez ve erkek çocuklar 2'şer kez yetkisin kadınla iletişim halinde resmedilmiştir.

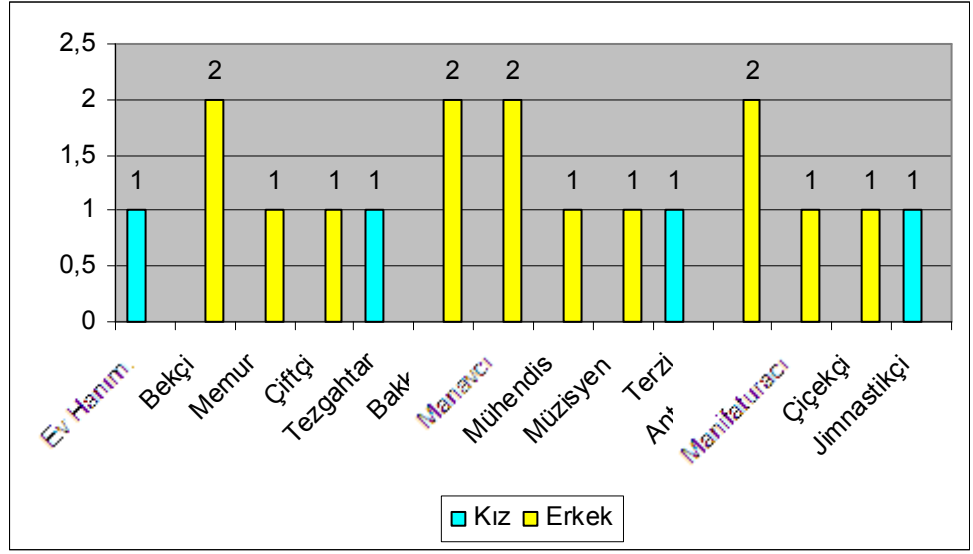
Kız çocuklar bir yetişkin erkekle gösterilmezken erkek çocuklar 1 kez yetişkin erkekle iletişim halinde gösterilmiştir. Erkek çocukları 5 kez aile içinde gösterilmiştir.

Şekil 40. 3. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Demircioğlu, 2007).

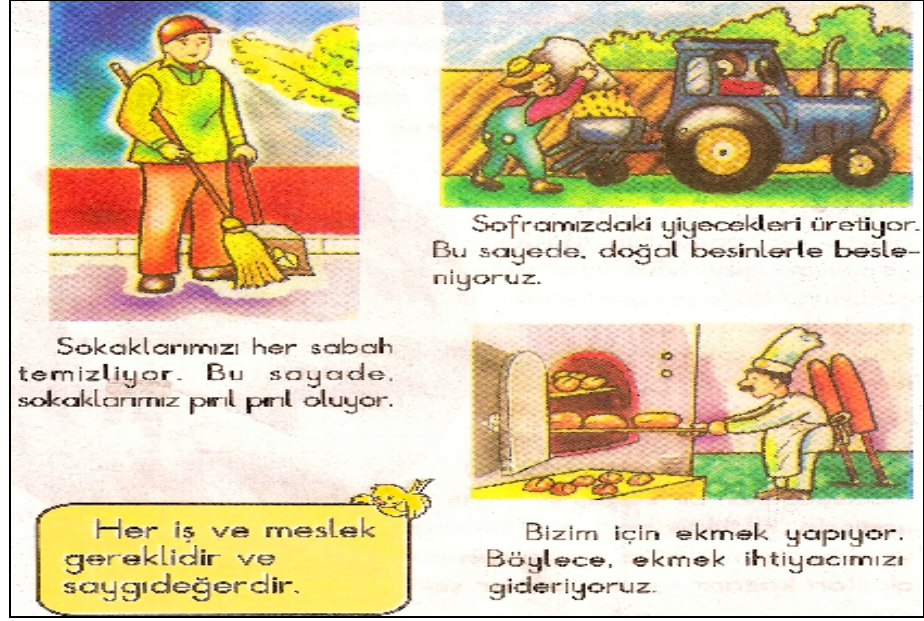
3. Sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklar 1 kez okulda, 14 kez evde ve 16 kez kamuda gösterilirken; erkek çocuklar 3 kez evde, 6 kez okulda ve 29 kez kamuda resmedilmiştir.

Şekil 41. 3. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Demircioğlu, 2007).

3. Sınıf Matematik Ders kitabında kızlara 1'er kez ev hanımlığı, tezgâhtarcılık, terzicilik ve jimnastikçilik önerilirken; erkeklere 2'şer kez bekçilik, manavcılık, mühendislik ve anteranörcülük; 1'er kez memurluk, çiftçilik, mühendislik, müzişyenlik, manifaturacılık ve çiçekçilik önerilmiştir.

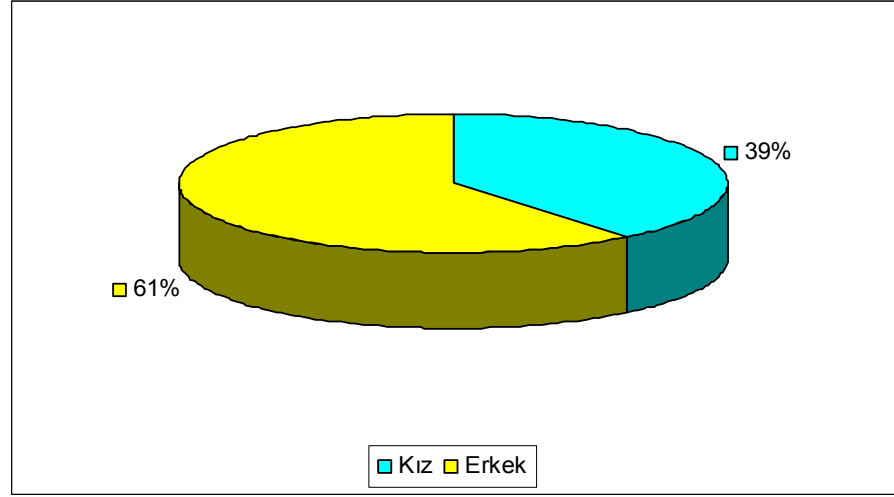

Şekil 42. Erkeklerle Önerilen Meslekler

Kaynak: (Özdemir ve Yıldız, 2007: 97).

2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı sayfa 97’de meslekleri tanıtırken erkek olarak resimlendirilen mesleklere baktığımızda fiziki anlamda güç isteyen ve açık alanda çalışma gerektiren meslekler olduğu görülmektedir. Buradan da anlaşılacağı gibi kadınlar daha çok öğretmenlik, hemşirelik ve ev hanımlığı gibi fiziki anlamda güç gerektirmeyen kapalı alanlarda çalışır gösterilmektedir.

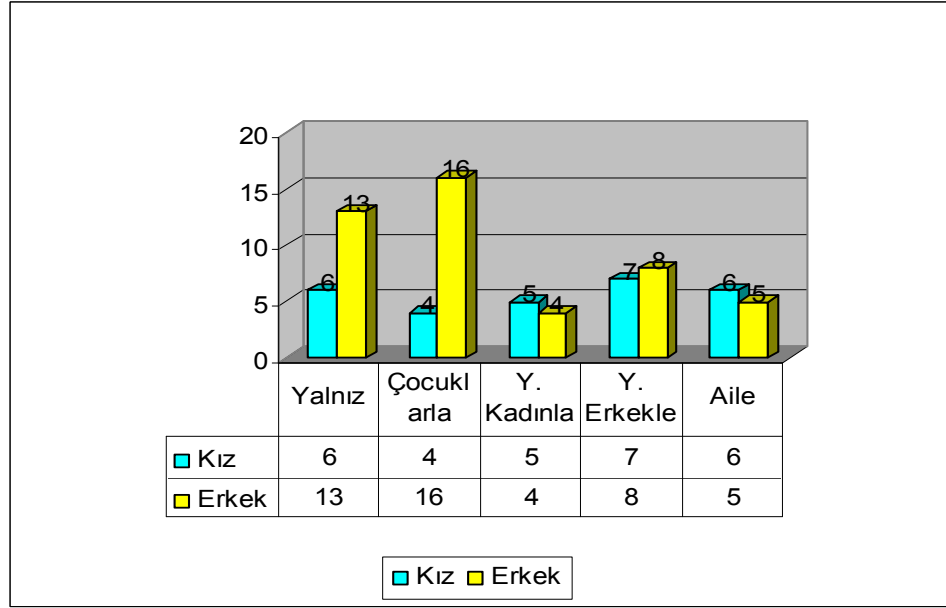

Şekil 43. 4.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Kuş, 2007).

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki resimlerin %61'i erkek, %39'u kız resimlerinden oluşmaktadır.

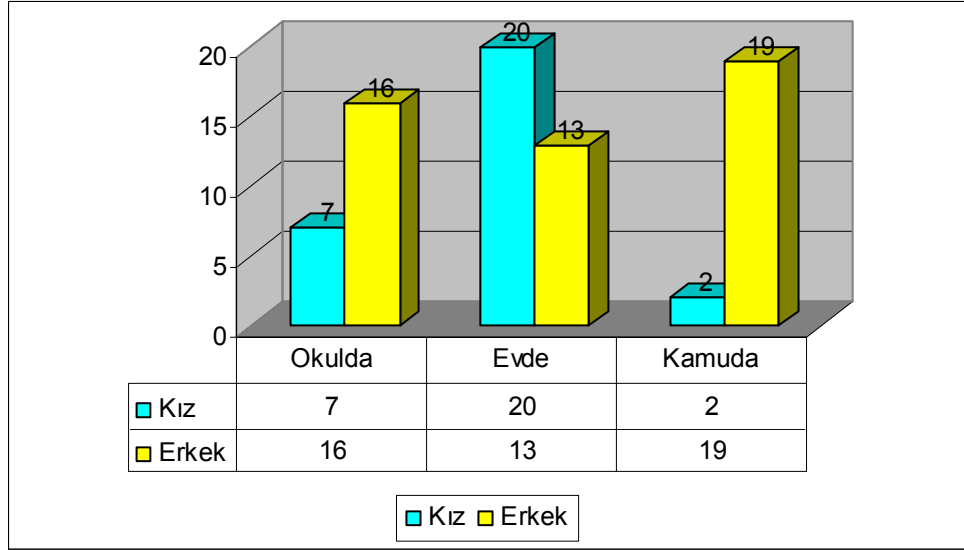

Şekil 44. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Kuş, 2007).

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kızlar 6, erkek çocuklar 13 kez yalnız resmedilirken; kız çocuklar 4, erkekler 16 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde resmedilmişlerdir. Kız çocuklar 5 erkek çocuklar 4 kez yetişkin bir kadınla

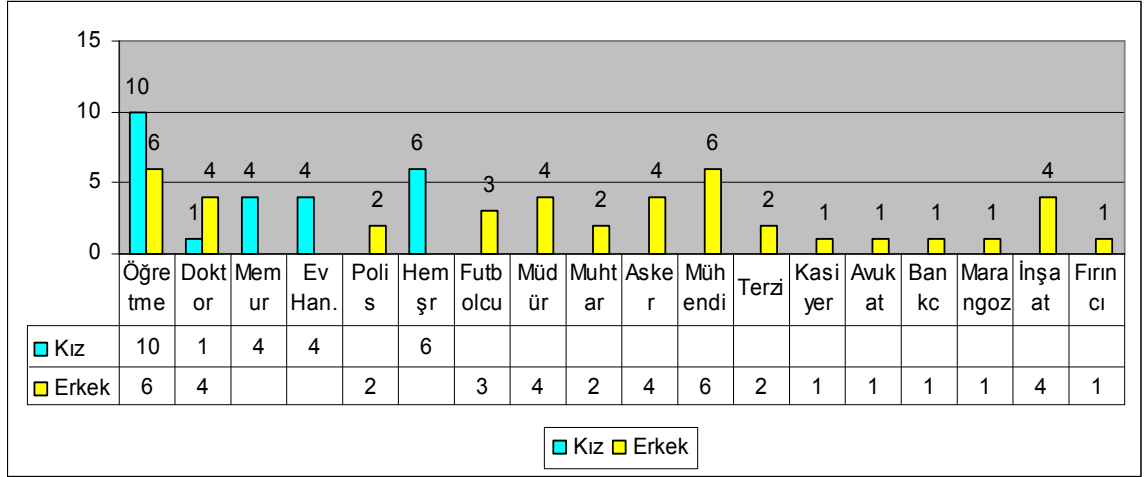
gösterilirken kızlar 6 erkekler 5 kez aile içinde resmedilmiştir. Kız çocuklar yetişkin bir erkekle 7 kez erkek çocuklar 8 kez yetişkin bir erkekle resmedilmiştir.

Şekil 45. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Kuş, 2007).

4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında kız çocuklar 20 erkek çocuklar 13 kez evde gösterilirken, kız çocuklar 7 erkek çocuklar 16 kez okulda gösterilmiştir. Kız çocuklar 2 kez kamuda gösterilirken erkekler de bu sayı 19 olmaktadır.

Şekil 46. 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Kuş, 2007).

4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabında kız çocuklara 4 kez ev hanımlığı ve memurluk, 10 kez öğretmenlik, 6 kez hemşirelik önerilirken; erkek çocuklara 6’şer kez öğretmenlik ve mühendislik, 4’er kez doktorluk, müdürlük, askerlik, inşaat işçiliği, 3 kez futbolculuk, 2’şer kez muhtarlık ve terzilik, 1’er kez de kasiyecilik, avukatlık, bankacılık, marangozluk ve fırıncılık meslekleri önerilmiştir.

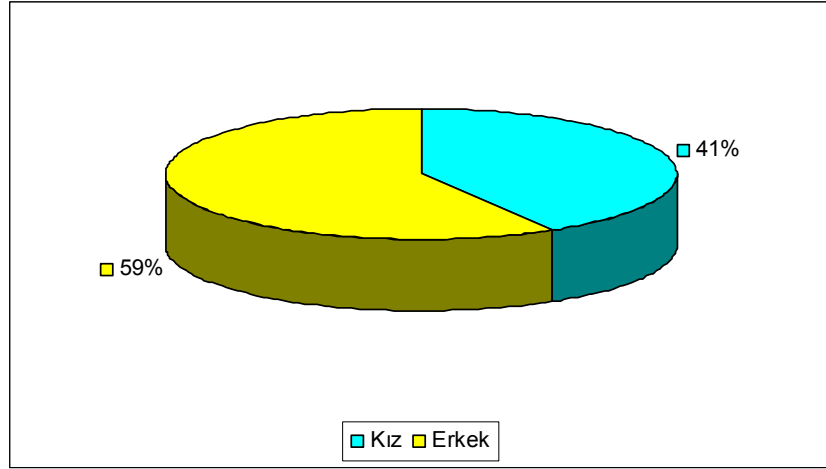

Şekil 47. Erkek ve Kadınlara Yakıştırılan Meslekler

Kaynak: (Saral, 2007: 115).

2. Sınıf Türkçe Ders Kitabı sayfa 115’de meslekleri tanıtırken doktorluk mesleği erkek resmi ile tanıtılırken, öğretmenlik mesleği kadın resmi ile

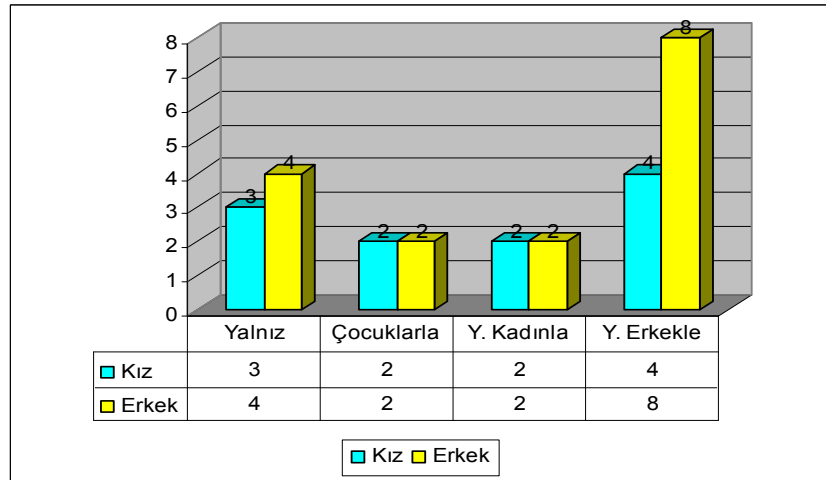
tanıtılmaktadır. Burada görülmektedir ki yine kadınlara öğretmenlik mesleği önerilmektedir.

Şekil 48. 4.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Aydın, 2007).

4. Sınıf Türkçe ders kitabındaki resimlerin %51'i erkek %49'u kız resimlerinden oluşmaktadır.

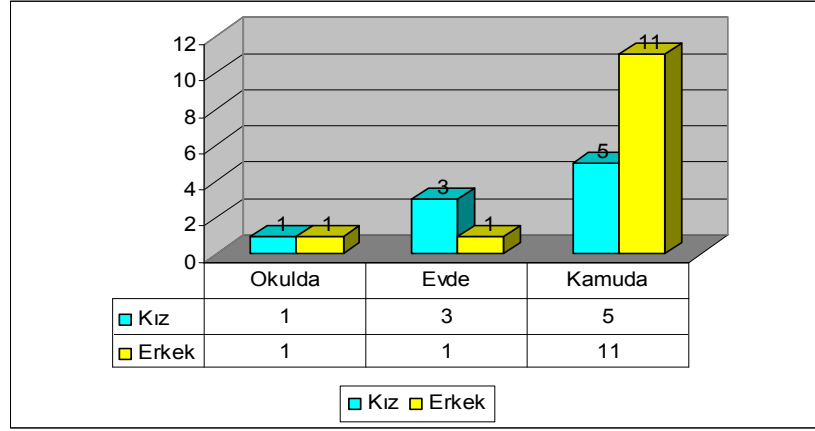

Şekil 49. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Aydın, 2007).

4. Sınıf Türkçe Ders kitabında kız çocuklar 2 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilirken erkek çocukları da 2 kez çocuk/çocuklarla gösterilmiştir. Kız çocukları 2 kez erkek çocukları da 2 kez yetişkin kadınlarla iletişim halinde gösterilmiştir. Kız çocuklar 4 kez erkek çocuklar 8 kez yetişkin

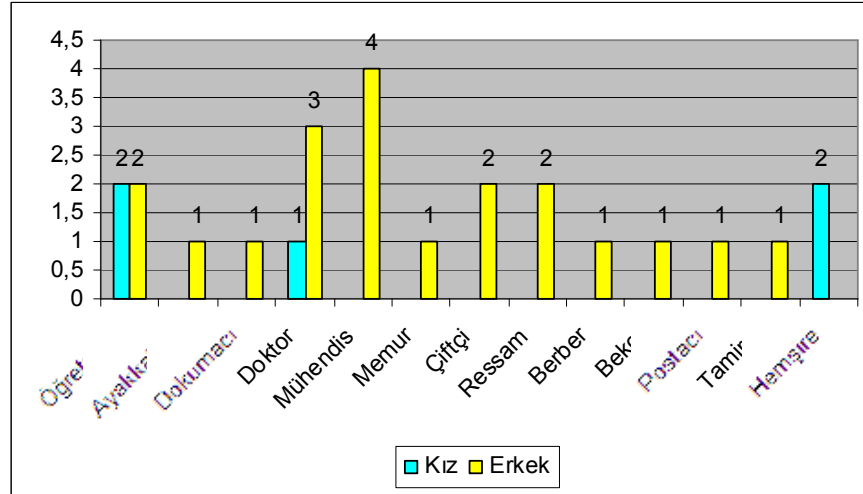
erkeklerle iletişim halinde gösterilmiştir. Kızlar 3, erkek çocuklar 4 kez yalnız resmedilmiştir.

Şekil 50. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Aydın, 2007).

4. Sınıf Türkçe Ders kitabında kız çocuklar 3 kez evde gösterilirken erkek çocuklar 1 kez evde gösterilmektedir. Kız çocuklar 1, erkek çocuklar da 1 kez okulda gösterilmektedir. Kız çocuklar 5, erkek çocuklar 11 kez kamuda resmedilmiştir.

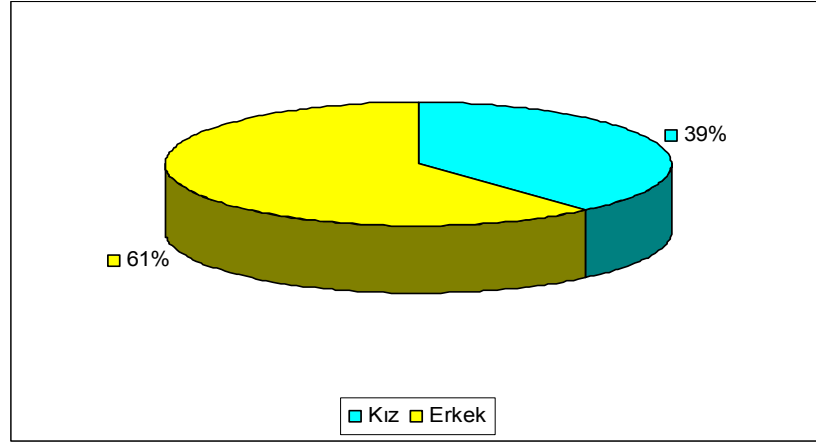

Şekil 51. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Aydın, 2007).

4. sınıf Türkçe Ders kitabında kız çocuklara 2 kez öğretmenlik ve hemşirelik meslek olarak önerilirken; erkek çocuklara 4 kez mühendislik, 3 kez doktorluk, 2'şer

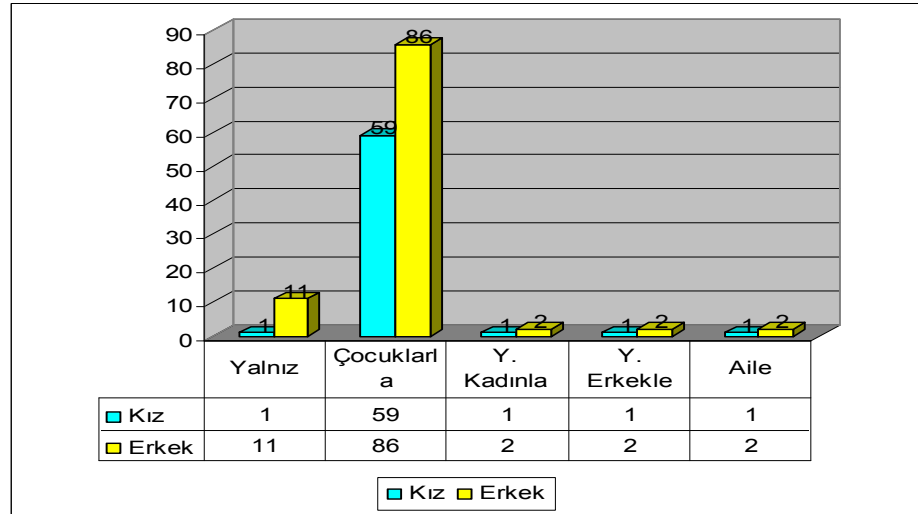
kez öğretmenlik, çiftçilik ve ressamlık, 1'er kez memurluk, berberlik, bekçilik, postacılık ve tamircilik meslek olarak önerilmiştir.

Şekil 52. 4.Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Bülbül, 2007).

4. Sınıf Matematik Ders kitabındaki resimlerin %61'i erkek %39'u kız resimlerinden oluşmaktadır.

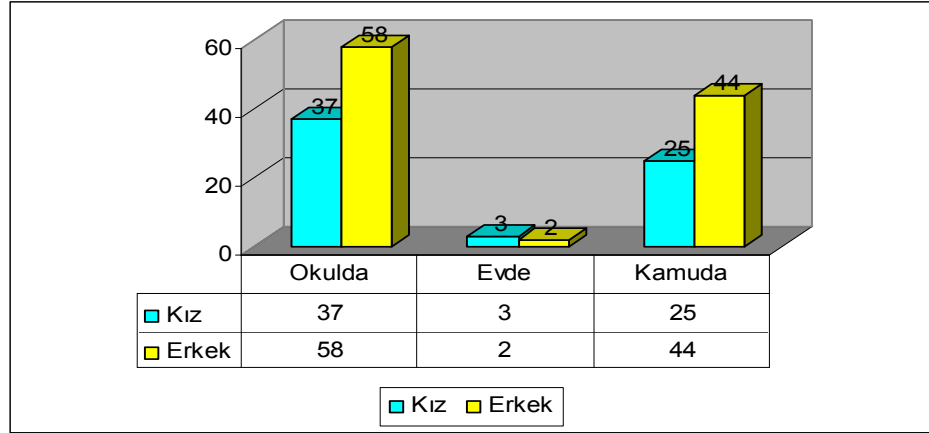

Şekil 53. 4. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Bülbül, 2007).

4. Sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklar 59 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilirken erkek çocuklar 86 kez çocuk/çocuklarla gösterilmiştir. Kız çocuklar 1 kez erkek çocuklar 2 kez yetişkin kadınlarla iletişim halinde

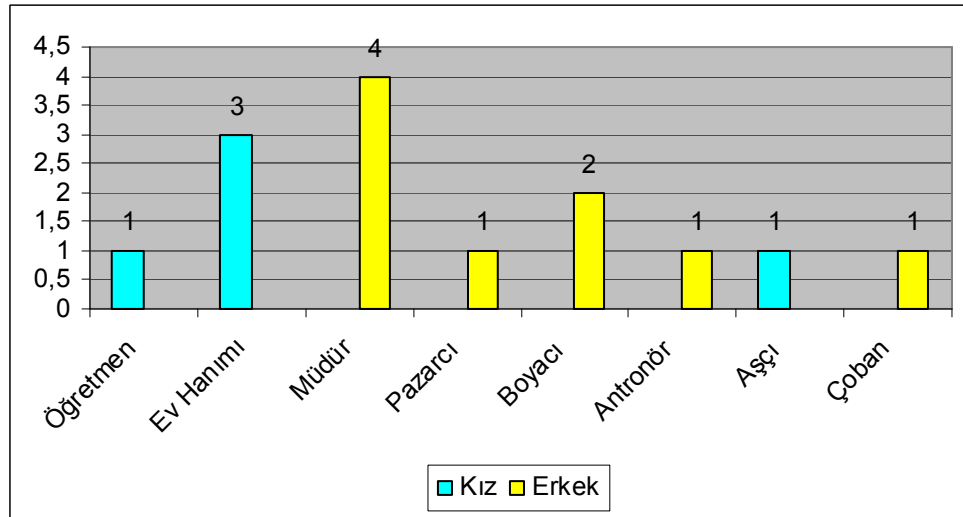
gösterilmiştir. Kız çocuklar 1 kez erkek çocuklar 2 kez yetişkin erkeklerle iletişim halinde gösterilmiştir. Kızlar 1 erkekler 2 kez aile içinde resmedilmiştir.

Şekil 54. 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Bülbül, 2007).

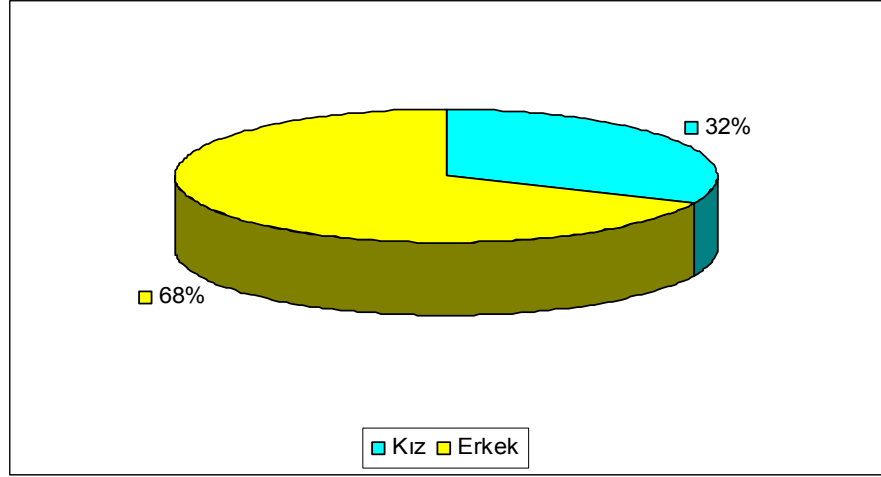
4. Sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklar 3 kez evde gösterilirken erkek çocuklar 2 kez evde gösterilmektedir. Kız çocuklar 37, erkek çocuklar 58 kez okulda gösterilmektedir. Kız çocuklar 25, erkek çocuklar 44 kez kamuda resmedilmiştir.

Şekil 55. 4. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlere Önerilen Mesleklere Göre Analizi

Kaynak: (Bülbül, 2007).

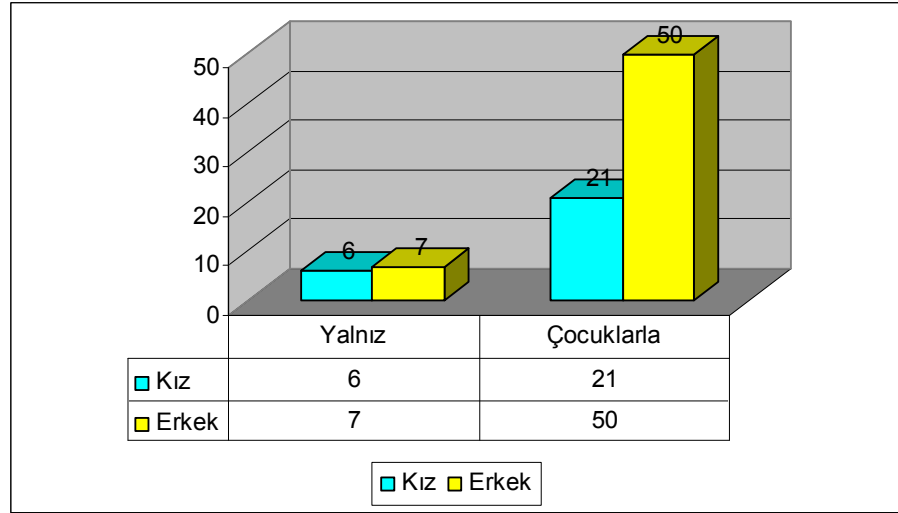
4. sınıf Türkçe Ders kitabında kız çocuklara 1 kez öğretmenlik ve aşçılık, 3'er kez ev hanımlığı, meslek olarak önerilirken; erkek çocuklara 4 kez müdürlük, 2 kez boyacılık, 1'er kez antrenörlük ve çobanlık meslek olarak önerilmiştir.

Şekil 56. 4.Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Toprak, 2007).

4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders kitabındaki resimlerin %68'i erkek, %32'si kız resimlerinden oluşmaktadır.

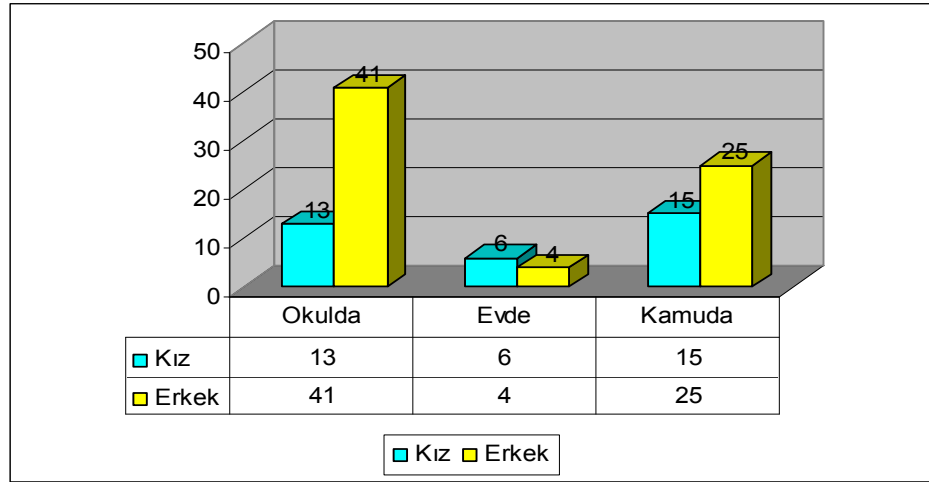

Şekil 57. 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Toprak, 2007).

4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders kitabında kız çocuklar 21 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilirken erkek çocukları da 50 kez çocuk/çocuklarla gösterilmiştir. Kızlar 6, erkek çocuklar 7 kez yalnız resmedilmiştir.

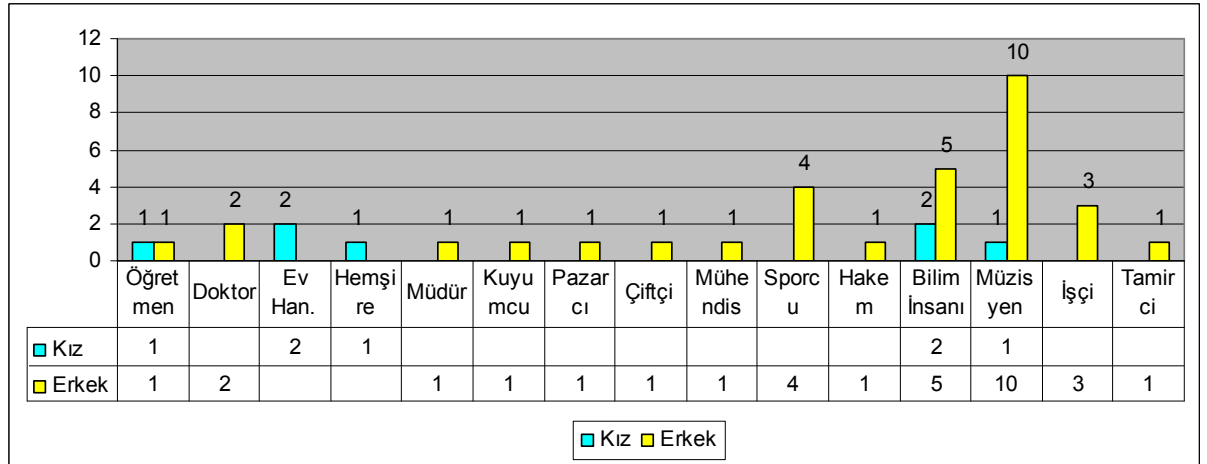

Şekil 58. 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Toprak, 2007).

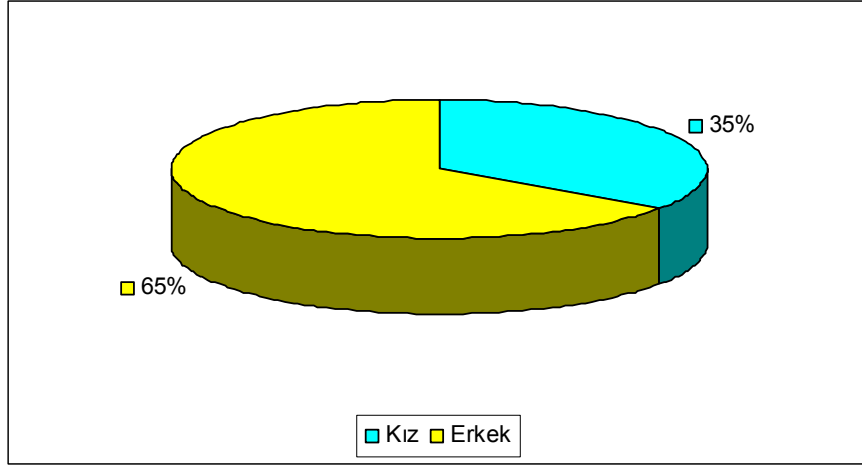
4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabındaki resimlerde kızlar 6 kez evde 13 kez okulda ve 15 kez kamuda resmedilirken; erkekler 4 kez evde, 41 kez okulda ve 25 kez kamuda resmedilmişlerdir.

Şekil 59. 4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı Cinsiyetlere Önerilen Mesleklere Göre Analizi

Kaynak: (Toprak, 2007).

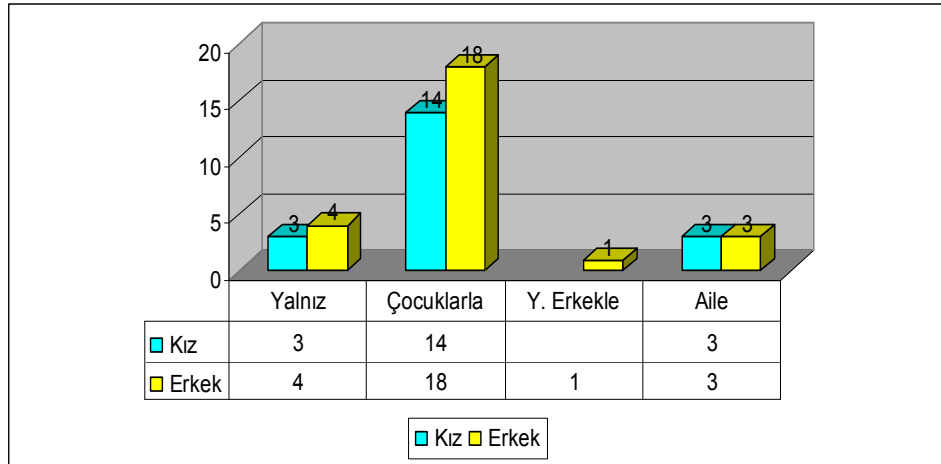
4. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders kitabında kızlara 2 kez ev hanımlığı, bilim insanlığı, 1'er kez öğretmenlik, hemşirelik ve müzisyenlik önerilirken; erkekler 10 kez müzisyen olmaları, 5 kez bilim insanlığı, 4'er kez sporcu olmak, 3'er kez işçi, 2'şer kez doktorluk, 1'er kez öğretmenlik, müdürlük, pazarıcı, kuyumcu, çiftçi, mühendis, hakem ve tamircilik meslekleri önerilmiştir.

Şekil 60. 5.Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Kalaycı, 2007).

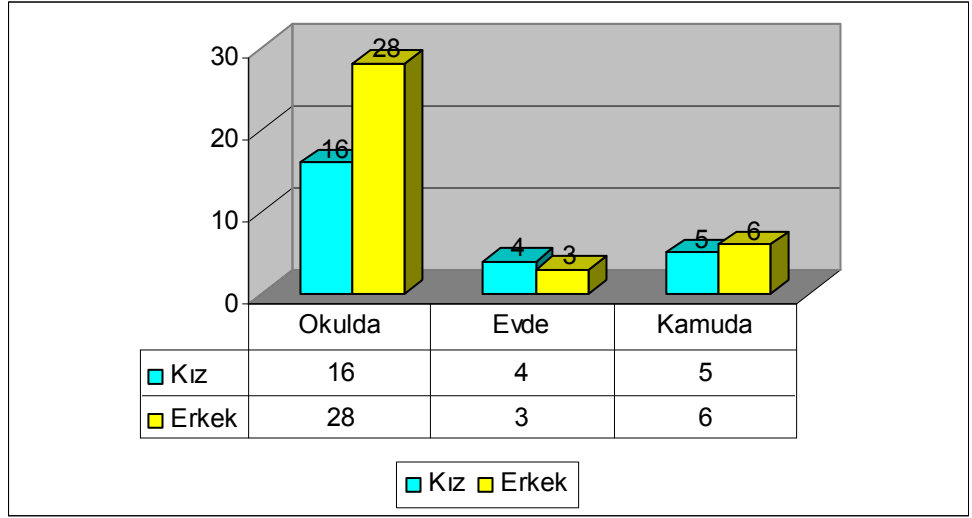
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı resimlerinin %65'i erkek resimlerinden %35'i kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 61. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Kalaycı, 2007).

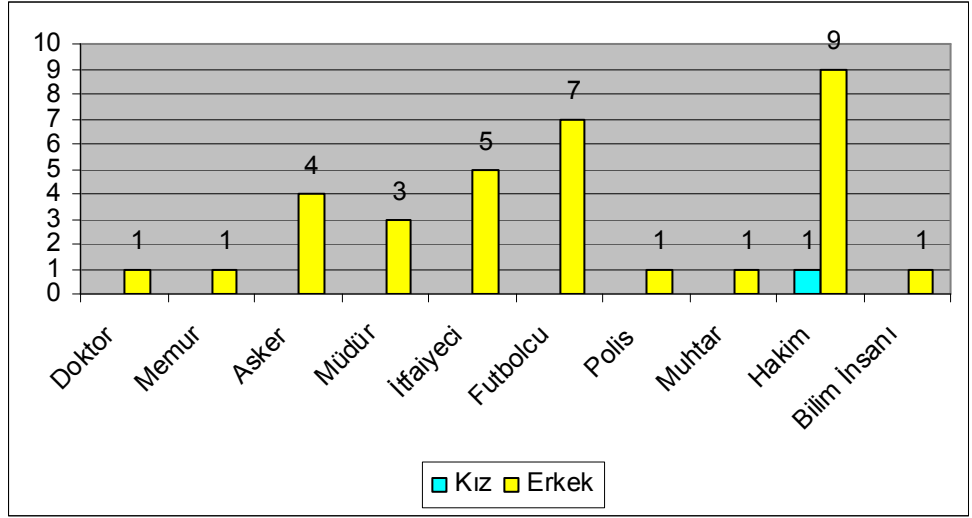
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kız çocuklar 14 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilirken erkek çocukları da 18 kez çocuk/çocuklarla gösterilmiştir. Kızlar 3, erkek çocuklar 4 kez yalnız resmedilmiştir. Kız çocuklar yalnız erkekle hiç resmedilmezken, erkek çocuklar 1 kez resmedilmiştir. Hem kız çocuklar hem de erkek çocuklar 3 kez aile ile resmedilmiştir.

Şekil 62. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Kalaycı, 2007).

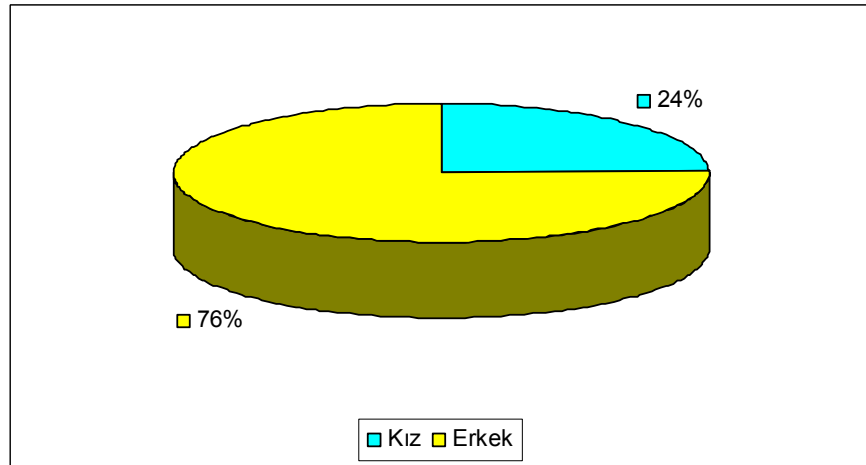
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabında kız çocuklar 4 erkek çocuklar 3 kez evde gösterilirken, kız çocuklar 16 erkek çocuklar 28 kez okulda gösterilmiştir. Kız çocuklar 5 kez kamuda gösterilirken erkekler de bu sayı 6 olmaktadır.

Şekil 63. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitabı Cinsiyetlere Önerilen Mesleklere Göre Analizi

Kaynak: (Kalaycı, 2007).

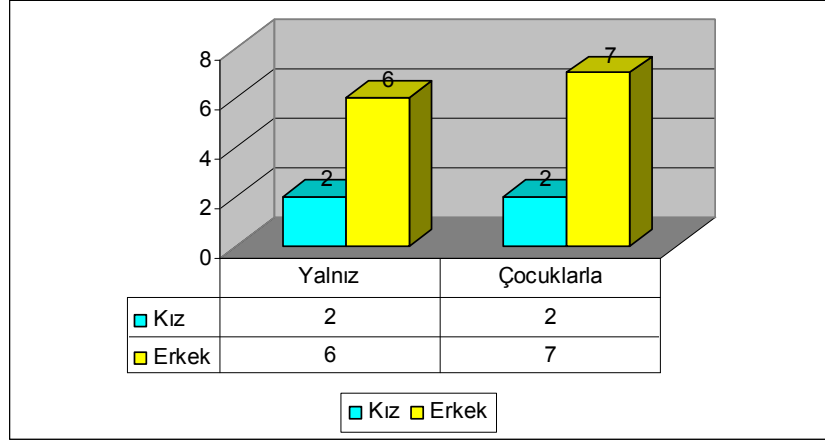
5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitabında kız çocuklara 1 kez hakimlik önerilirken, erkek çocuklara 9 kez hakimlik önerilmiştir; 7 kez futbolculuk, 5 kez itfaiyecilik, 4 kez askerlik, 3 kez müdürlük, 1'er kez doktorluk, memurluk, polislik, muhtarlık ve bilim insanlığı olmaları önerilmiştir.

Şekil 64. 5.Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Yavuz, 2005).

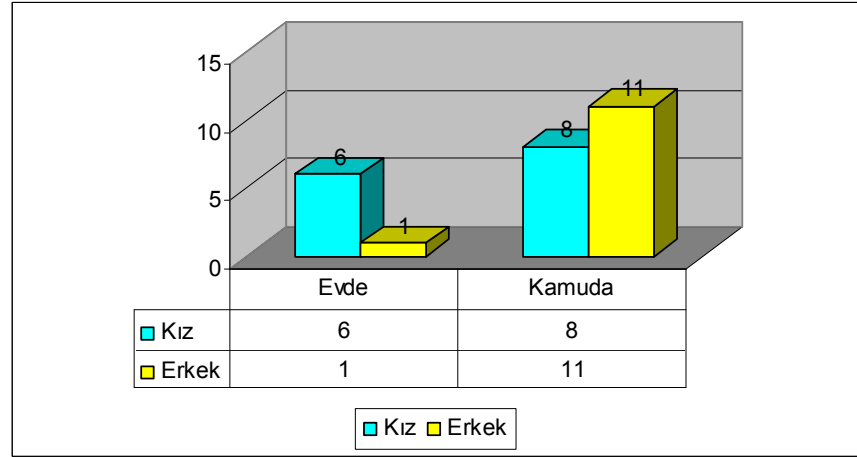
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabının resimlerinin %76'sı erkek, %24'ü kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 65. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Yavuz, 2005).

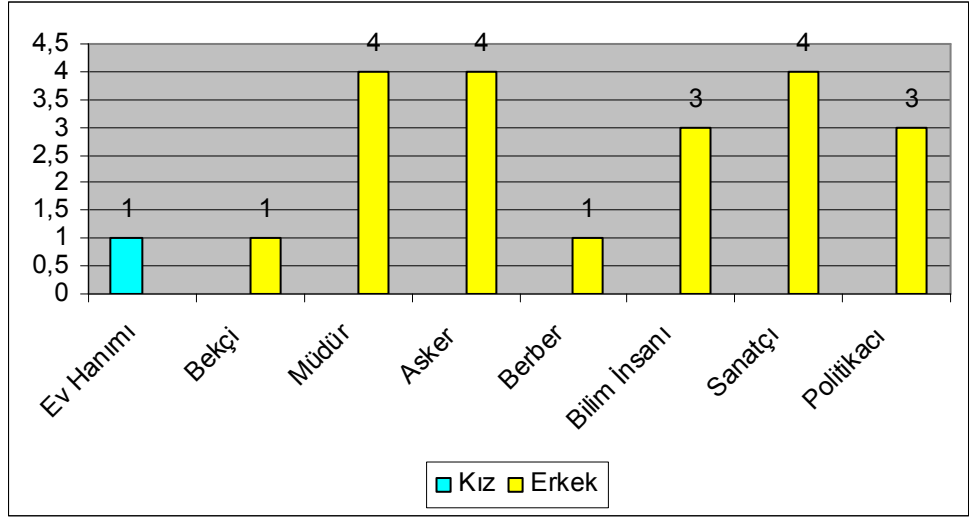
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki resimlerde erkek çocuklar 6 kez, kız çocuklar 2 kez yalnız gösterilmişlerdir. Erkek çocuklar 7, kız çocuklar 2 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilmişlerdir.

Şekil 66. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Yavuz, 2005).

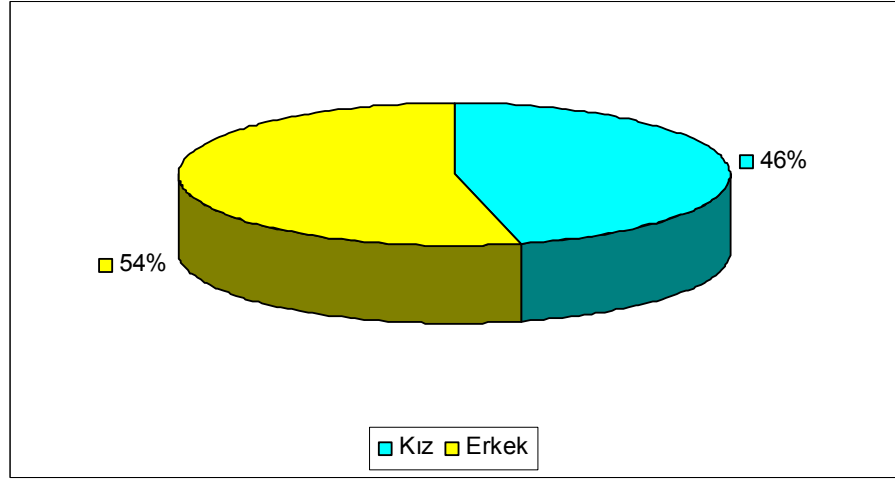
5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında 1 erkek ve 6 kız çocuk evde resmedilirken, 8 kız çocuk kamuda gösterilirken erkek çocuklarda bu sayı 11 olmaktadır.

Şekil 67. 5. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Yavuz, 2005).

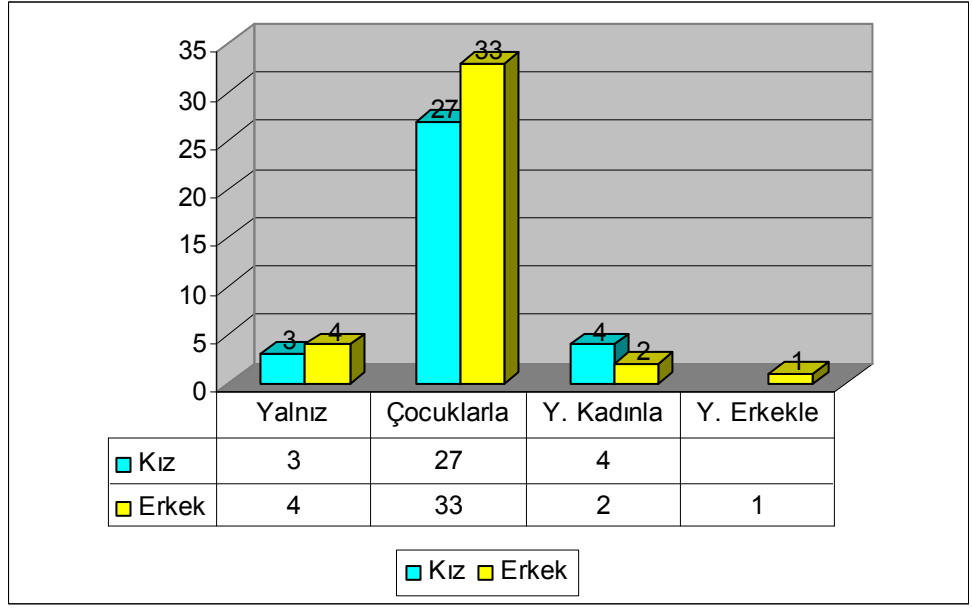
5. Sınıf Türkçe Ders kitabında kız çocuklara 1 kez ev hanımlığı önerilirken, erkek çocuklara 4 kez askerlik, müdürlük ve sanatçılık, 3 kez politikacılık ve bilim insanlığı, 1'er kez bekçilik ve berberlik önerilmiştir.

Şekil 68. 5.Sınıf Matematik Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Bülbül, 2007).

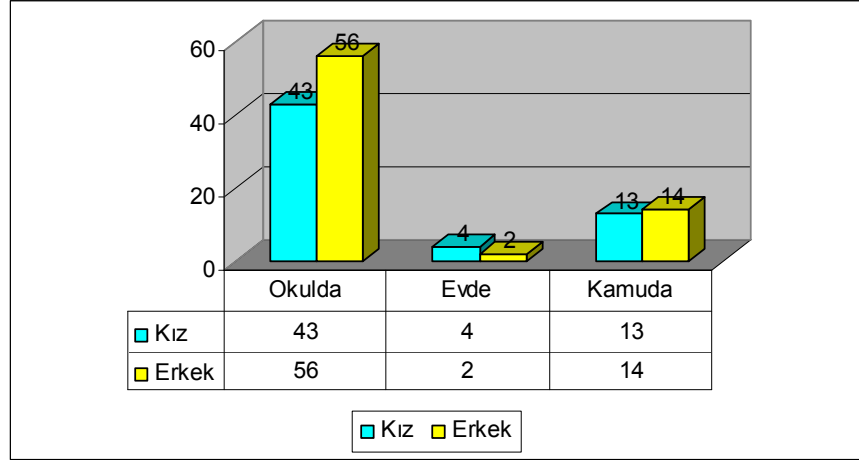
5. Sınıf Matematik Ders kitabındaki resimlerin %54'ü erkek, %46'sı kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 69. 5. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Bülbül, 2007).

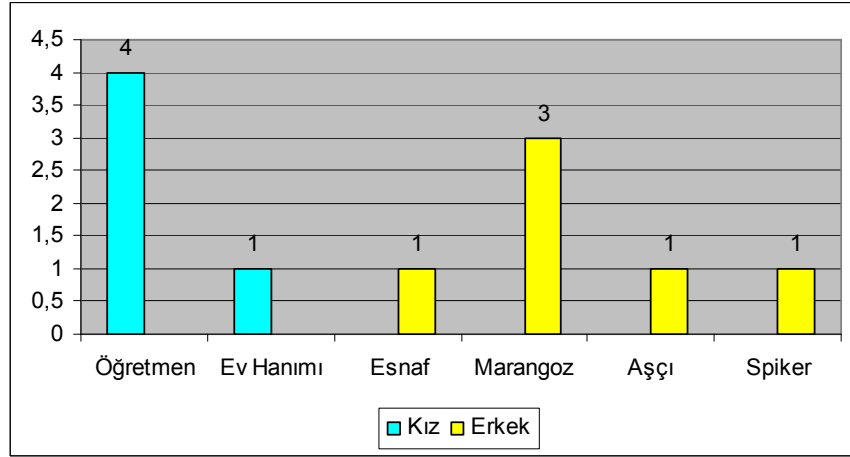
5. Sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklar 3 kez yalnız gösterilirken, erkek çocuklar 4 kez yalnız resmedilmiştir. Kız çocuklar 27 kez, erkek çocuklar 33 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilirken; kız çocuklar yetişkin erkekle iletişim halinde gösterilmezken erkek çocuklar 1 kez yetişkin erkekle birlikte resmedilmiştir. Kız çocuklar 4 kez yetişkin bir kadınla resmedilirken, erkek çocuklar 2 kez resmedilmiştir.

Şekil 70. 5. Sınıf Matematik Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Bülbül, 2007).

5. sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklar 4 kez evde, 43 kez okulda ve 13 kez kamuda resmedilirken; erkek çocuklar 2 kez evde, 56 kez okulda ve 14 kez kamuda resmedilmiştir.

Şekil 71. 5. Sınıf Matematik Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Bülbül, 2007).

5. Sınıf Matematik Ders kitabında kız çocuklara 4 kez öğretmenlik, 1 kez ev hanımlığı önerilirken, erkek çocuklara 3'er kez marangozluk, 1'er kez de esnafçılık, aşçılık ve spikerlik önerilmektedir.

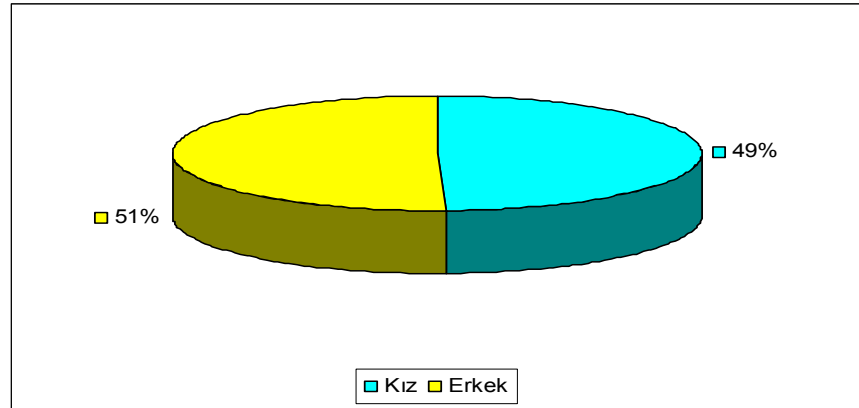

Şekil 72. Öğretmenlik Mesleğinin Resmedilişi

Kaynak: (Özdemir ve Yıldız, 2007: 49).

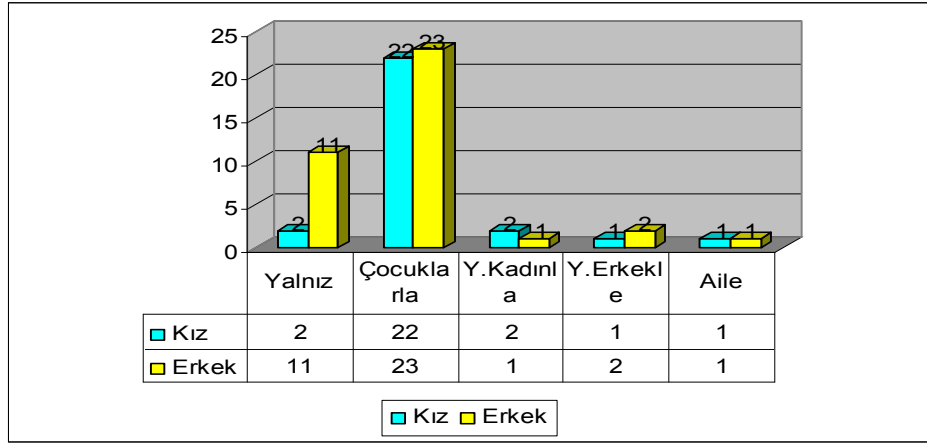
2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı sayfa 49’da kadın öğretmenlik mesleğini icra ederken resimlendirilmiştir. Şekil 71’de de gördüğümüz üzere öğretmenlik mesleği kız çocuklara erkek çocuklardan daha fazla benimsetilmektedir.

Şekil 73. 5.Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabındaki Resimlerin Analizi

Kaynak: (Yılmaz, 2007).

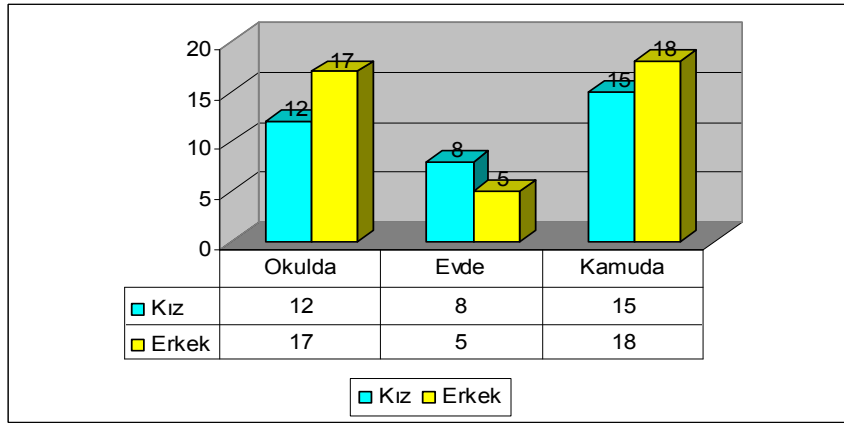
5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitaplarındaki resimlerin %51’i erkek ve %49’u kız resimlerinden oluşmaktadır.

Şekil 74. 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabında Cinsiyetlerin İlişkide Gösterildikleri Bireylere Göre Analizi

Kaynak: (Yılmaz, 2007).

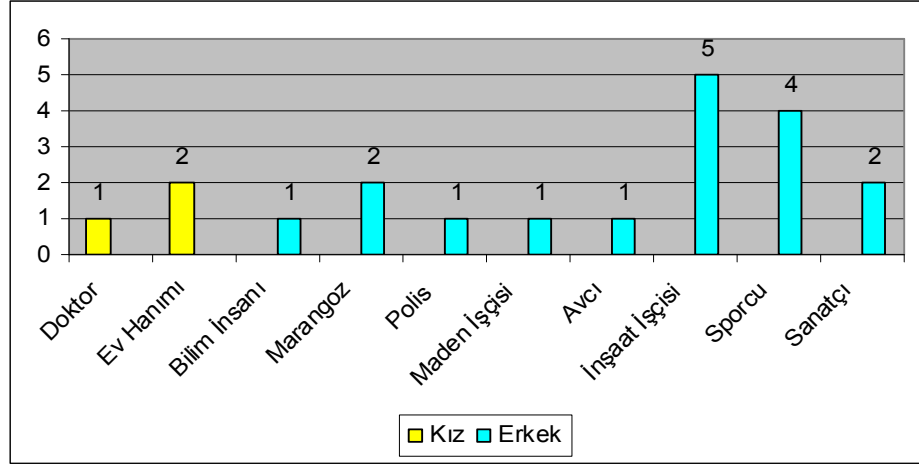
5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabındaki resimlerde erkek çocuklar 11 kez, kız çocuklar 2 kez yalnız gösterilmişlerdir. Erkek çocuklar 23, kız çocuklar 22 kez diğer çocuk/çocuklarla iletişim halinde gösterilmişlerdir. Erkek çocuklar 1 kez yetişkin bir kadınla iletişim halinde resmedilirlerken 2 kız çocuk yetişkin bir kadınla gösterilmiştir. 2 erkek çocuğa karşılık 1 kız çocuk yetişkin bir erkekle iletişim halinde resmedilmişlerdir. 1 kız ve 1 erkek çocuk aile içinde gösterilmiştir.

Şekil 75. 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabı Cinsiyetlerin Gösterildikleri Mekânlara Göre Analizi

Kaynak: (Yılmaz, 2007).

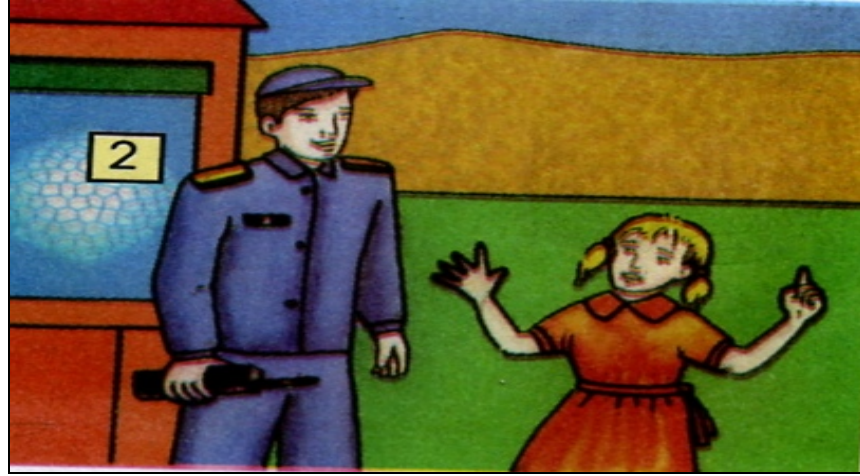
5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabında kız çocuklar 8 kez, erkek çocuklar 5 kez evde resmedilirken; 12 kız çocuk ile 17 erkek çocuk okulda gösterilmiştir. 15 kız çocuğa karşılık 18 erkek çocuk kamuda resmedilmiştir.

Şekil 76. 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabında Cinsiyetlere Göre Ayrılan Meslek Gruplarının Analizi

Kaynak: (Yılmaz, 2007).

5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders Kitabında kız çocuklara 2 kez ev hanımlığı, 1 kez doktorluk meslek olarak önerilirken; erkek çocuklara 5 kez inşaat işçiliği, 4 kez sporcu ve 2'şer kez sanatçı, marangoz önerilirken, 1'er kez polislik, bilim insanlığı, maden işçisi, avcılık önerilmiştir.

Şekil 77. Güvenlik Görevlisi Mesleğinin Erkek ile Öi

Kaynak: (Özdemir ve Yıldız, 2007: 84).

2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı sayfa 84'de kaybolan kız çocuğuna yardım eden güvenlik görevlisi erkek olarak resimlendirilmiştir. Burada erkeklerin kadınlara göre daha zor şartlarda çalışabildikleri gösterilmektedir.

2. DERS KİTAPLARINDAKİ METİNLERİN İNCELENMESİ

Şekil 78. Kadının Ev Hanımı Olarak Resmedilmesi ve Ona Yardım Eden Kız Çocuğu

Kaynak: (Özdemir ve Yıldız, 2007: 102).

2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı'nda 102. sayfada şu ifadeler yer almaktadır: “Annem hafta sonunda ev temizliği yaparken ben de toz alırım”(Özdemir ve Yıldız, 2006:102). Bu ifadelerle kadınlar ev hanımlığı rolüyle ve kız çocuklar da anneye yardımcı olma rolleriyle öne çıkarılmaktadır.

4. Sınıf Trafik Güvenliği Ders Kitabı'nda 52. sayfada şu ifadeler yer almaktadır: Evlerinin yakınında ki parka gitmeden önce Adnan'ın büyük babasının yardımıyla mahallelerindeki bisiklet tamircisi Yavuz amcaya gidip bisikletlerini kontrol ettireceklerdi (Pampal, 2007:52). Bu ifadelerle erkekler fiziki güç gerektiren meslekleri yapmaktadır.

1. Sınıf Matematik Ders Kitabı'nda “Murat'ın annesi yaptığı kurabiyelerden 18 tanesini dolaba koyar”(Şişman, 2007:122) ifadeleri yer almaktadır. Bu ifadelerle yine kadına ev hanımlığı ve ev işleri sorumluluğu verilmektedir.

2. Sınıf Hayat Bilgisi Öğrenci Çalışma Kitabı'nda “Emel annesinin pişirdiği her türlü yemeği, sebze ve meyveleri düzenli olarak yer”(Özdemir ve Yıldız,

2006:66) ifadeleri geçmektedir. Bu ifadelerle kadına ev hanımlığı ve mutfak sorumluluğu verilmektedir.

5. Sınıf Türkçe Ders Kitabı 19. sayfada yer alan “En Güzel Hediye” adlı metinde şu ifade yer almaktadır:

“—Annemin:

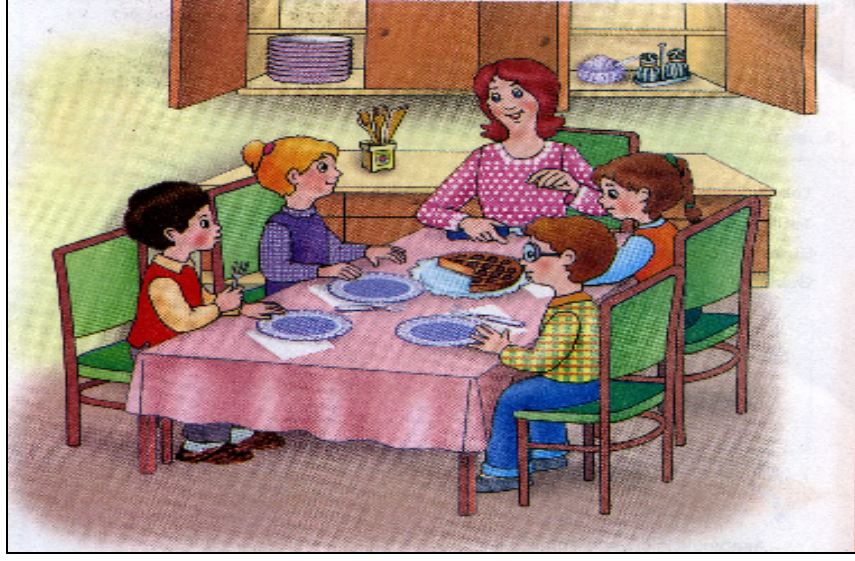
—Semih! Gel oğlum, akşam yemeği hazır diye çağırmasıyla kendime geldim.” Bu ifadelerle kadın, anne ve ev hanımı rolüyle gösterilmektedir.

Şekil 79. Annesine Yardım Eden Kız Çocuğu

Kaynak: (Bülbül, 2006: 87).

5. Sınıf Matematik Ders Kitabı 87. sayfada yer alan “Problem Çözelim” adlı konuda şu ifade yer almaktadır: “Selin ile annesi, aile bütçesine katkıda bulunmak için boncuktan kolyeler yapıp satmaya karar verdiler.” Bu ifadelerle anne ev ekonomisine katkıda bulunmak istemekte, ev hanımı olduğu için evde kendi el becerisine dayalı bir iş yapmaktadır. Kız çocuğu da anne yanında resmedilmiş, anneye yardımcı olma rolleriyle ön plana çıkarılmaktadır.

Şekil 80. Kadının Ev Hanımı Rolüyle Gösterilmesi

Kaynak: (Bülbül, 2006: 161).

5. Sınıf Matematik Ders Kitabı 161. sayfada yer alan “Kesirlerle Çarpma İşlemi” adlı konuda şu ifade yer almaktadır: “Burak arkadaşlarını eve davet etti. Annesi gelen misafirler için elmalı pasta pişirdi.” Bu ifadelerle yine kadına ev hanımlığı ve ev işleri sorumluluğu verilmektedir.

Şekil 81. Kadının Ev Hanımı Rolüyle Resmedilmesi ve Ona Yardım Eden Kız Çocuğu

Kaynak: (Bülbül, 2006: 191).

Aynı kitabın 191. sayfasında yer alan “Problem Çözelim” adlı konuda şu ifadeler yer almaktadır: “Annesi yoğurt çorbası yaparken Özge de ona yardım ediyordu.” Bu ifade de kız çocuğu anneye yardımcı rolde görülürken, anne ev hanımlığı rolüyle ön plana çıkmaktadır.

2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders kitabında 105. sayfada şu ifadeler yer almaktadır: **“Annem ev hanımı. Bize bakar ve bizi büyütür.”** Bu ifadelerle kadına tek başına çocuklara bakma ve onları büyütme rolü verilmektedir. Bununla birlikte aynı sayfada **“Yengem bilgisayar mühendisi. Bilgisayar üretir.”** İfadesiyle kamuda da kadına yer verildiği ifade edilmektedir. Bununla birlikte ders kitaplarında **“Babam bize bakar ve bizi büyütür”** ifadelerine rastlanmamaktadır. Bu annelerin yani “kadınların” işi olarak gösterilmektedir.

3. DERS KİTAPLARINA GÖRE CİNSİYET AYRIMCILIĞI ANALİZİ

Ders kitapları resim ve metin incelemeleri bulgularına göre;

Şekil 1, Şekil 17 ve Şekil 29’de görüldüğü gibi 1., 2. ve 3. sınıflarda okutulan Hayat Bilgisi Ders kitaplarında erkek resimleri kız resimlerinden fazladır.

Şekil 82. Kadının Öğretmenlik Mesleği İle Resmedilmesi

Kaynak: (Bülbül, 2006: 23).

5. Sınıf Matematik Ders Kitabı sayfa 23’de “Atatürk’ün Geometri Öğretimine Katkıları” adlı konuda ders anlatan öğretmen kadın olarak resimlendirilmiştir. Bu şekilde de görüldüğü üzere ders kitaplarında öğretmenlik mesleği kadınlarla özdeşleştirilmiştir.

Hayat Bilgisi Ders kitaplarında Şekil 6, Şekil 19 ve Şekil 31’de görüldüğü gibi kızlara çoğunlukla ev hanımlığı ve öğretmenlik meslek olarak önerilirken erkek çocuklara polislik, bilim insanlığı, şoförlük, tamircilik, bekçilik, mühendislik ve askerlik gibi daha sosyal ve mekanik güç, erk içeren meslekler önerilmektedir.

Şekil 5, Şekil 18 ve Şekil 30’da görüldüğü gibi kız çocuklar ev ortamında daha sıklıkla gösterilirken kamusal yaşamda ve okul ortamında erkek çocuklar daha fazla yer almaktadır. Hayat Bilgisi Ders kitaplarında erkek çocuklar daha fazla yalnız gösterilirken kız çocuklar yalnız bir etkinlik içinde daha az gösterilmişlerdir. Kendine yeterli açısından erkek çocuklar daha yetkin gösterilmektedir.

Şekil 8, Şekil 20, Şekil 33, Şekil 47 ve Şekil 63’de görüldüğü gibi 1–5. sınıflarda okutulan Türkçe Ders kitaplarında erkek çocuk resimleri kız resimlerinden fazla yer almaktadır.

Türkçe Ders kitaplarında erkekler ağırlıklı olarak kamusal hayatta ve okul ortamında daha fazla yer alırken, kızlar ev ortamlarında yer almaktadırlar. Erkekler kızlara göre daha fazla yalnız etkinlik içinde resmedilmişlerdir.

Şekil 11, Şekil 23, Şekil 35, Şekil 50 ve Şekil 66’da görüldüğü gibi kız çocuklara ağırlıklı olarak ev hanımlığı, öğretmenlik ve hemşirelik, gibi geleneksel kadınlık rollerini yerine getirmelerine engel olmayacak meslekler önerilirken, erkeklere müdürlük, bilim insanlığı, doktorluk, mühendislik, kaptanlık, askerlik ve polislik gibi kamusal, erk ve beceri gerektiren meslekler önerilmektedir.

Şekil 12, Şekil 24, Şekil 37, Şekil 51 ve Şekil 67’de görüldüğü gibi 1–5. sınıflarda okutulan Matematik Ders kitaplarında erkek resimleri kız resimlerine göre daha fazla yer almaktadır. Erkekler kızlara göre daha fazla kamusal alanda ve okul ortamında yer alırken, kızlar çoğunlukla evde yer almaktadırlar. Erkek çocuklar kızlara göre daha fazla yalnız resmedilirken kız çocuklar resimlerde diğer çocuk/çocuklarla gösterilmektedir. Ancak Şekil 14’de görüldüğü gibi 1. sınıf Matematik Ders kitabında kızlar erkeklere göre daha fazla yalnız gösterilmişlerdir.

Şekil 15, Şekil 27, Şekil 40, Şekil 54 ve Şekil 70’de görüldüğü gibi kız çocuklara ağırlıklı olarak ev hanımlığı, öğretmenlik, çiçekçilik, tezgâhtarlık ve memurluk gibi geleneksel kadınlık rollerini yerine getirmelerine engel olmayacak meslekler önerilirken, erkeklere bekçilik, bankacılık, çobanlık, garsonluk, çiftçilik, antrenörlük, marangozluk, mühendislik, müdürlük, bakkalcılık ve manavlık gibi meslekler önerilmektedir.

Şekil 42 ve Şekil 59’de görüldüğü gibi 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında erkek sayısı kız sayısından fazla yer almaktadır. Erkekler kızlara göre daha fazla yalnız resmedilirken, kamusal hayatta ve okul ortamlarında ağırlıklı olarak erkek çocuklar yer almaktadır.

Sosyal Bilgiler Ders kitaplarında kızlara ev hanımlığı, öğretmenlik, memurluk ve hemşirelik gibi meslekler önerilirken; erkek çocuklara ağırlıklı olarak bilim insanlığı, askerlik, polislik, doktorluk, müdürlük, futbolculuk, muhtarlık,

askerlik, mühendislik, marangozluk, inşaatçılık, fırıncılık, avukatlık, bankacılık ve hakimlik gibi meslekler önerilmektedir.

Şekil 55 ve Şekil 72’de görüldüğü gibi 4. ve 5. Sınıf Fen ve Teknoloji Ders kitaplarında ağırlıklı olarak erkek resimleri daha fazla yer almaktadır. Bu kitaplarda kamusal hayatta ve okul ortamlarında erkek çocuklar sayıca daha fazla yer almaktadırlar. Kızlar evde erkeklerden daha fazla yer almaktadırlar. Erkek çocuklar daha fazla yalnız ve çocuklarla ilişki içinde gösterilmektedirler. Kız çocuklara meslek olarak ev hanımlığı, müzisyenlik, bilim insanlığı, öğretmenlik ve doktorluk gibi meslekler önerilirken; erkek çocuklara sporculuk, tamircilik, müzisyenlik, bilim insanlığı, maden işçisi, pazarcılık, polislik, çiftçilik, hakem, tamircilik, marangozluk, müdürlük ve mühendislik gibi meslekler önerilmektedir. Bilim insanlığı ve müzisyenlik erkek ve kız çocuklara önerilen meslekler olsa da erkek çocuklara kız çocuklardan sayıca daha fazla önerilmiştir.

4. SINIF DÜZEYLERİNE GÖRE DERS KİTAPLARI CİNSİYET AYRIMCILIĞI ANALİZİ

Ders kitapları resim analizlerine bakıldığında sınıf düzeylerine göre ders kitaplarındaki cinsiyet ayrımcılığında çok belirgin bir farklılık görülmemektedir. Ders kitaplarının büyük çoğunluğunda erkek resimleri kız çocuk resimlerinden fazla yer almakta ve kamusal yaşamda ve okul ortamında erkek çocukların ağırlıklı olarak daha fazla yer aldığı görülmektedir. Kız çocuklar geleneksel kadınlık rollerini devam ettirici etkinlikler içinde daha çok evde yer almakta ve annelik rollerini pekiştirici faaliyetlerle gösterilmektedirler. Kız çocuklara önerilen meslekler geleneksel cinsel rollerden sıyrılmış değildir. Çoğunlukla ev hanımlığı ve öğretmenlik önerilmektedir. Ders kitaplarında ağırlıklı olarak çizilen resimlerde öğretmenlik mesleği kadınlarla örneklendirilmiştir.

Şekil 83. Kadının Öğretmenlik Mesleği İle Özdeşleştirilmesi

Kaynak: (Özdemir ve Yıldız, 2007: 40).

2. Sınıf Hayat Bilgisi Ders Kitabı sayfa 40’da “Eğlence Var!” adlı konuda öğrencilerin yapmayı düşündükleri eğlence planlarını kâğıda yazan öğretmen kadın olarak resimlendirilmiştir. Öğretmenlik mesleği incelenen bütün ders kitaplarında kadınlara en çok önerilen mesleklerin başında gelmektedir.

Ders kitaplarındaki metinlerin analizine bakıldığında 2. sınıf Türkçe, 3. Sınıf Türkçe, 4. ve 5. sınıf Türkçe kitapları ile 2. Sınıf Hayat Bilgisi, 4. Sınıf Sosyal Bilgiler, 1. Sınıf Matematik ve 5. Sınıf Matematik kitaplarındaki metinlerde cinsiyetçilik içeren ifadeler görülmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, konu ile ilgili alan yazına ve araştırma sonuçlarına dayanarak elde edilen genel sonuçlar açıklanmaya çalışılmıştır.

Yapılan araştırmanın sonucunda, ders kitaplarında cinsiyet rollerinin inşasının saptanmasında ortaya çıkan durum şu şekildedir:

- MEB bağlı İlköğretim okullarında 1–5. sınıflarda okutulan ve cinsiyet rollerinin inşası açısından resim ve metinleriyle incelenen ders kitaplarının hepsinde erkek resimlerinin kız resimlerine oranla daha fazla yer aldığı görülmüştür.
- Ders kitaplarında kız çocuklar erkek çocuklara göre daha çok evde gösterilirken, erkek çocukların kamusal yaşamda ve okulda kız çocuklarından daha fazla yer aldığı görülmüştür.
- Erkek çocuklar resimlerde kız çocuklarına oranla daha fazla sayıda yalnız ve tek başına bir faaliyet içinde gösterilirken, kız çocuklar genellikle ev içi alanda yetişkin bir kadın ya da diğer çocuklarla okulda ya da kamuda gösterilmişlerdir. Erkek çocuklar bu yönüyle tek başına yeterlilik bakımından kızlara göre daha yetkin gösterilmişlerdir.
- Yetişkin bir kadınla gösterilme oranı kızlarda daha fazlayken, yetişkin bir erkekle iletişim halinde gösterilen erkek çocuğu sayısı da kız çocuklarından fazladır. Cinsiyete dayalı aile içi diyalog resimlere bu yönüyle yansımıştır.
- Kız çocuklara resimler ve metinler aracılığıyla “anne” olma sorumlulukları vurgulanırken ev içi alanda kadının aldığı yer ve görevler de vurgulanmıştır. Buna karşılık erkek çocuklara “baba” motifi aracılığıyla ev dışı alanda yer alma, bir iş sorumluluğu taşıma, ekonomik özgürlüğe ve güce sahip olma nitelikleri vurgulanmıştır.

- Mutfakta yemek yaparken, temizlik yaparken ya da çocuklarının bakımını, beslenmesini ve ihtiyaçları olan ilgiyi göstermeyi ders kitaplarında çoğunlukla kadınlar üstlenmiş görülmektedir.
- Bebekler tamamıyla ya annenin kucağında gösterilmiş ya da anne onların bakımını yaparken resimlenmiştir.
- Ailede hala erkek egemen, aile reisi erkektir algılayışını yansıtan objeler ve ifadeler hakimdir.
- Ders kitaplarındaki metinlerde çocuklar daha çok kadınla anne-çocuk ilişkisi içinde diyaloglar yaşamakta ve seçilen alan ev içi olmaktadır. Çocukların gelişimi, bakımı ve izlenmesi annenin kontrolünde gösterilmektedir. Aileler çoğunlukla biri kız biri erkek olmak üzere iki çocuklu gösterilmiştir.
- Ders kitaplarında kızlara daha çok ev içi alanda ya da bu rollerine uygun olan meslekler tavsiye edilmektedir. Kadınlara daha çok ev hanımlığı, öğretmenlik, doktorluk, hemşirelik gibi meslekler önerilirken erkeklere önerilen mesleklerin daha mekanik işleri de kapsıyor olması bulgular arasındadır. Kitapların tümünde okul müdürleri erkek olarak gösterilmiştir. Tamircilik, yöneticilik, güç gerektiren işler hala erkek işi olarak kabul edilmektedir.

Yapılan araştırma sonucunda ilköğretimde okutulan 1-5. sınıf ders kitaplarının resim ve metinlerinin analizlerine göre cinsiyetçilik izlerinin görüldüğü saptanmıştır.

Ülkemizin geniş kesiminde kadın işgücüne yönelik geleneksel bakış tarzı hala sürmektedir. Ünal'a göre de günümüzde hala ücret düzeylerinin belirlenmesinden işteki yükseltmeye kadar kadınlar ayrımcı uygulamalarla karşılaşmaktadırlar. Bunun yanı sıra toplumsal yapıda "erkek meslekleri", "kadın meslekleri" ayrımı da hala varlığını korumaktadır. Türk eğitim sisteminde kadınların yoğun olarak çalıştıkları bir alan olan "öğretmenlik" hala "kadın mesleği" olarak algılanmaya devam etmektedir. Öğretmenlik, özellikle okul öncesi ve ilköğretim kademelerinde, annelik rolü ve "kadın doğasıyla" uyumlu özellikler gerektiren ve kadının geleneksel rollerini aksatmadan sürdürebileceği bir meslek olarak görülmektedir. Bu nedenle de bu meslek en çok kadına yakıştırılmaktadır. Buna karşılık okul yöneticiliğinin

kaynağı öğretmenlik olmasına ve öğretmenlik mesleğinde kadın sayısının fazla olmasına rağmen, müfettişler, okul yöneticileri ve MEB merkez örgütü yöneticileri arasında kadın sayısı oldukça azdır (Ünal, 2003).

Balkır'ın (1989), kadının kendini algılaması ile ilgili yaptığı çalışmasında “başarılı kadın” denince iyi eş ve iyi anne akla geldiği görölmüştür. Erkekler de başarılı kadın ev işlerini aksatmayan kadındır. Sosyal yapılanmada kadınlar iyi eş, iyi anne ve iyi ev kadını olma gibi geleneksel rol beklentileriyle toplumsallaştırılmaktadırlar (Aktaran: Kuzgun ve Sevim, 2004: 16).

“Günümüzde hâlâ bazı okullarda da okul yöneticileri kız öğrencileri "sen bir kızsın" diyerek "terbiye" etme yoluna gitmekte, ilköğretim okullarında kız öğrencilere erkek öğrencilerden farklı "el işleri" önerilmekte ve öğretilmektedir” (<http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/418.pdf>).

Yurt içinde ve uluslar arası platformda cinsiyetçilikle yapılan mücadelelere katılan ölkemizde cinsiyetçi ve ataerkil yapının cinsiyetler üzerindeki olumsuz baskısına karşı daha bilinçli ve hassas davranması gerekmektedir. Son yıllarda özellikle kız çocuklarının okullaşamamaları önündeki engellerin kaldırılması amacıyla devlet ve çeşitli sivil toplum örgütlerince kampanyalar başlatılmış, mevcut sosyo-kültürel değerler ve uygulamalar eleştirilmiş, ailelerle birebir görüşmelerle bu cinsiyetçi yapının sona ermesine çalışılmıştır. Aynı hassas çalışmanın ders kitaplarına da yansması gerekmektedir.

Sosyalleşmenin temel kurumlarından olan eğitimin ana kaynakları olan ders kitapları içerikleri ile çocukları yönlendirmekte ve kabul edecekleri değerlerin temelini atmakta önemli bir yer kapsamaktadır. Bu nedenle ders kitaplarının hazırlanması ve içeriklerinin cinsiyetçilik açısından incelenip değerlendirilmesi, varsa cinsiyetçi resim ve ifadelerin elenmesi çok önemlidir. Bu hassas görevi yerine getirecek eğitimli uzman kadrolara ders kitaplarının hazırlanmasında görev verilmesi gerekmektedir.

Ders kitaplarının sosyo-kültürel yapıda var olan değerleri olduğu gibi yeni nesillere aktarmaları eğitiminde bu toplumda bir fonksiyonu olduğunu görmezlikten gelmek demektir. Eğitim toplumsal yapıyı değiştiren ve gelişimini sağlayan bir işleve sahiptir.

İşte bu yüzden ataerkil ve cinsiyetçi bir toplumsal yapıda kız çocuklarının kendilerini ifade edebilmeleri erkekler kadar kolay olmadığı için Milli Eğitim Bakanlığı çalışmalarında hem kız çocuklarını hem de kadın öğretmenleri teşvik edici çalışmalar yapmalıdır. Bu şekilde kadınların kendi yeteneklerini ortaya koyabilmeleri için bu pozitif bir sonuç getirebilir.

KAYNAKÇA

- Akıncı, M. ve Aslantaş, H. (2006). İlköğretim Türkçe Ders Kitabı Beşinci Sınıf, İzmir: Zambak Yayınları.
- Arın, A. (2006). *Matematik Çalışma Kitabı Dördüncü Sınıf*, İstanbul: Bahar Yayınevi.
- Arslan A. (29.09.2004). “Medyanın Profesyonellik İdeolojisi ve Toplumsal Çevresi ile Olan İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Değerlendirme”, *Uluslararası İnsan Bilimleri Dergisi*, 11.01.2006,
- Aydın, M. (2007). *Türkçe İlköğretim Ders Kitabı 2. Sınıf*, İstanbul: Koza Yayınları.
- Aydın, M. (2007). *Türkçe İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 2. Sınıf*, İstanbul: Koza Yayınları.
- Aydın, M. (2007). *Türkçe İlköğretim Ders Kitabı 4. Sınıf*, İstanbul: Koza Yayınları.
- Aydın, M. (2007). *Türkçe İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 4. Sınıf*, İstanbul: Koza Yayınları.
- Aydın, Mustafa. (2000). *Kurumlar Sosyolojisi*, Ankara: Vadi Yayınları.
- Bayındır, A., (Ed.). (2006). *Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı 5. Sınıf*, İzmir: Başarı Yayıncılık.
- Bhasin, K. (2003). *Toplumsal Cinsiyet “Bize Yüklenen Roller”*. (K. Ay Çev.). İstanbul: Kadav Yayınları.
- Bilgin, Z. Ve Karamustafa, Ü. (2004). *Hayat Bilgisi 1. Sınıf*, İstanbul: Serhat Yayınları
- Bülbül, M., (Ed.). (2007). *Matematik Ders Kitabı 5. Sınıf*, Ankara: Koza Yayınları.
- Bülbül, M., (Ed.). (2007). *Matematik İlköğretim Ders Kitabı 4. Sınıf*, Ankara: Koza Yayınları.
- Bülbül, M., (Ed.). (2007). *Matematik İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 4. Sınıf*, Ankara: Koza Yayınları.
- Bülbül, M., (Ed.). (2007). *Matematik Öğrenci Çalışma Kitabı 5. Sınıf*, Ankara: Koza Yayınları.

- Connel, R. W. (1998). *Toplumsal Cinsiyet ve İktidar*, (C. Soydemir Çev.). İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Cudri, E. (2006). *Matematik Çalışma Kitabı Beşinci Sınıf*, İstanbul: Bahar Yayınevi.
- Çebi, M., Bayar, Ö., Sevinç, G. ve Çebi, H. (2005). *Matematik Öğrenci Çalışma Kitabı Birinci Sınıf*, Ankara: Dörtel Yayıncılık.
- Çelebi, N. (1990). *Kadınlarımızın Cinsiyet Rolü Tutumları*, Konya: Sebat Ofset.
- Çelik, İ. (2007). *Türkçe İlköğretim Ders Kitabı 2. Sınıf*, İstanbul: Erdem Yayınları.
- Çelik, İ. (2007). *Türkçe İlköğretim Ders Kitabı 3. Sınıf*, İstanbul: Harf Eğitim Yayınları.
- Çelik, İ. (2007). *Türkçe İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 3. Sınıf*, İstanbul: Harf Eğitim Yayınları.
- Çelik, İ. (2007). *Türkçe İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 2. Sınıf*, İstanbul: Erdem Yayınları.
- Demircioğlu, R. (Ed.). (2007). *Matematik Öğrenci Çalışma Kitabı 3. Sınıf*, Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Demircioğlu, R., (Ed.). (2007). *Matematik İlköğretim Ders Kitabı 3. Sınıf*, Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Demircioğlu, R., (Ed.). (2007). *Matematik İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 3. Sınıf*, Ankara: Yıldırım Yayınları.
- Doğan, D. M. (1991). "Aile, Cinsiyet ve Cinsel Roller". *Aile Ansiklopedisi*, Ankara: T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu, S.635.
- Dökmen, Z. (2004). *Toplumsal Cinsiyet" Sosyal Psikolojik Açıklamalar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Duatepe, A., Umay, A., Eke, N., Avşar, O. ve Karaca, M. (2006). *İlköğretim Matematik Ders Kitabı Beşinci Sınıf*, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
- Ecevit, Y. (1995). *Kentsel Üretim Sürecinde Kadın Emeginin Konumu ve Değişen Biçimleri, 1980'ler Türkiye'sinde Kadın Bakış Açısından Kadınlar*. (Ş.Tekeli Der.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Ecevit, Y. (2003). "Toplumsal Cinsiyetle Yoksulluk İlişkisi Nasıl Kurulabilir? Bu İlişki Nasıl Çalışılabilir?". *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi*, Sayı: 25.

- Evrin, S. (1972). *Şahsiyet Alanında Psikososyolojik Bir Kavram Olarak Rol Sorununa Giriş*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay.
- Fichter, J. (1990). *Sosyoloji Nedir?*. (N. Çelebi, Çev.). Konya: Selçuk Üniversitesi Yayınları.
- Freedman, J. J. (1989). "Cinsiyet Rollerini", *Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, S. 22/2, Ankara: Ankara Üniversitesi Y.
- Giddens, A. (2000). *Sosyoloji*, Ankara: Ayraç Y.
- Gök, O. (Ed.). (2006). *Matematik İlköğretim Ders Kitabı 2.Sınıf*, Ankara: Doku Yayıncılık.
- Gök, O. (Ed.). (2006). *Matematik İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 2.Sınıf*, Ankara: Doku Yayıncılık.
- Güçlü, S. Ö. (1998). Türkiye'de Aile Araştırmaları: "Sorunlar, Öncelikler ve Çözüm Önerileri." 3. *Aile Şurası Bildirileri*, Ankara: Devlet Bakanlığı Aile Araştırma Kurumu Başkanlığı Yayınları.
- Gümüşoğlu, F. (1998). *Ders Kitaplarında Toplumsal Cinsiyet*, İstanbul: Çev Yayınları.
- Günindi Ersöz, A. (1997). *Cinsiyet Rollerine İlişkin Beklenti, Tutum, Davranışlar ve Eşler Arası Sorumluluk Paylaşımı (Kamuda Çalışan Yönetici Kadınlar Örneği)*. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Doktora Tezi, Ankara.
- Güven, S. ve Karabağ, G. (2007). *Hayat Bilgisi İlköğretim Ders Kitabı 2. Sınıf*, Ankara: MEB Yayınları.
- Güven, S. ve Karabağ, G. (2007). *Hayat Bilgisi İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 2. Sınıf*, Ankara: MEB Yayınları.
- Harlak, H. (2000). *Önyargılar*, İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- http://www.insanbilimleri.com/makaleler/sosyoloji/Medyanin_Profesyonel_Ideolojisi.pdf,s:2.
- Kalaycı, Z. (2007). *Sosyal Bilgiler İlköğretim Ders Kitabı 5. Sınıf*, İstanbul: Sürat Yayınları.
- Kalaycı, Z. (2007). *Sosyal Bilgiler İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 5. Sınıf*, İstanbul: Sürat Yayınları.
- Kanatlarımızın Altında*, İstanbul: Timaş Yayınları.

- Kuş, K. (2007). *Sosyal Bilgiler İlköğretim Ders Kitabı 4. Sınıf*, İstanbul: A Yayınları.
- Kuş, K. (2007). *Sosyal Bilgiler İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 4. Sınıf*, İstanbul: A Yayınları.
- Kuzgun, Y. ve Sevim, S. A. (2004). *Kadınların Çalışmasına Karşı Tutum ve Dini Yönelim Arasındaki İlişki*. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, Cilt:37, Sayı:1, 14–27, Ankara.
- Külahçı, Ş.G., (1989), “İlkokul Türkçe Kitaplarında Cinsiyet Ayrımcılığı”. *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, C.3, S.1.
- Marshall, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü*, Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Onaran, O., Büker, S. ve Bir, A. A. (1998). *Eskişehir’de Erkek Rol ve Tutumlarına İlişkin Alan Araştırması*, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları,
- Ozankaya, Ö. (1982). *Toplum Bilimine Giriş*, Ankara: S Yayınları.
- Önal, S. (1990). *Aile Sosyolojisi*, İzmir: Ege Üniversitesi Basımevi.
- Özdemir, A. ve Yıldız, M. (2006). *Hayat Bilgisi Ders Kitabı 2. Sınıf*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Özdemir, A. ve Yıldız, M. (2006). *Hayat Bilgisi Öğrenci Çalışma Kitabı 2. Sınıf*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Pampal, S. (2007). *Trafik Güvenliği Ders Kitabı 4. Sınıf*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Pampal, S. (2007). *Trafik Güvenliği Öğrenci Çalışma Kitabı 4. Sınıf*, İstanbul: MEB Yayınları.
- Sakallı ve Uğurlu, N. (2002). “Çelişik Duygulu Cinsiyetçilik Ölçeği: Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması”, *Türk Psikoloji Dergisi*, Yıl 17. Sayı. 49.
- Saral, E. (2007). *Türkçe İlköğretim Ders Kitabı 2. Sınıf*, Ankara: Güneş Yayınları.
- Sarı, N. (1999). “Devingen Reklam Görüntülerinde Tutku Öğeleri Aracılığıyla Cinsellik Kavramının Aktarımı ve Çözümlemesi”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, S.9, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Serin, F. (Ed.). (2007). *Hayat Bilgisi İlköğretim Ders Kitabı 1. Sınıf*, İstanbul: Ok Yay Yayıncılık.

- Serin, F. (Ed.). (2007). *Hayat Bilgisi İlköğretim Ders Kitabı 3. Sınıf*, İstanbul: Ok Yay Yayıncılık.
- Serin, F. (Ed.). (2007). *Hayat Bilgisi İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 1. Sınıf*, İstanbul: Ok Yay Yayıncılık.
- Serin, F. (Ed.). (2007). *Hayat Bilgisi İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 3. Sınıf*, İstanbul: Ok Yay Yayıncılık.
- Smith, A. D. (1999), *Milli Kimlik*. (B. S. Şener Çev.). İstanbul: İletişim Yayınları.
- Şişman, H. M. (Ed.). (2007). *İlköğretim Matematik Ders kitabı 1. Sınıf*, İstanbul: Ceyda Yayıncılık.
- Şişman, H. M. (Ed.). (2007). *İlköğretim Matematik Öğrenci Çalışma Kitabı 1. Sınıf*, İstanbul: Ceyda Yayıncılık.
- Tan, M. (1979). *Kadın: Ekonomik Yaşamı ve Eğitimi*, Ankara: Türkiye İş Bankası Yay.
- Tolan, B. (1983). *Toplum Bilimine Giriş*, Ankara: Savaş Yayınevi.
- Toprak, İ. (2007). *Fen ve Teknoloji İlköğretim Ders Kitabı 4. Sınıf*, İstanbul: Gün Yayınları.
- Toprak, İ. (2007). *Fen ve Teknoloji İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 4. Sınıf*, İstanbul: Gün Yayınları.
- Tortop, R., Tortop, M., Yıldırım, N. ve Gültekin, F. (2005). *Türkçe Öğrenci Çalışma Kitabı Birinci Sınıf*, İzmir: Top Yayıncılık.
- Uyanık, A. (2000). *Matematik Türkçe Birinci Sınıf*, İstanbul: Doğa Yayıncılık.
- Uysal, S. ve Elbistan, F. (2005). *Hayat Bilgisi Öğrenci Çalışma Kitabı Birinci Sınıf*, Ankara: Semih Ofset Yayıncılık.
- Ünal, I. (2003). *İlköğretim Okullarında "Demokratik Okul Ortamının" Oluşturulmasına Kadın Yöneticilerin Katkısı*. Eğitim Bilim Toplum Dergisi, 2003 Bahar- Yaz Sayısı. Ankara.
- Vatandaş, C. (2003). "Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı", *Sosyoloji Konferansları*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi.
- Wernick, A. (1994). *Promosyon Kültürü, Reklam İdeoloji ve Sembolik Anlatım*. (O. Akınbay, Çev.). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Yavuz, S. (Ed.). (2005). *Türkçe İlköğretim Ders Kitabı 1. Sınıf*, İstanbul: Erdem Yayınları.

- Yavuz, S. (Ed.). (2005). *Türkçe İlköğretim Ders Kitabı 5. Sınıf*, İstanbul: Erdem Yayınları.
- Yavuz, S. (Ed.). (2005). *Türkçe İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 1. Sınıf*, İstanbul: Erdem Yayınları.
- Yavuz, S. (Ed.). (2005). *Türkçe İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 5. Sınıf*, İstanbul: Erdem Yayınları.
- Yazan, Ü. M. (2000). “Türkiye’de Kadın ve Sosyo-Ekonomik Analizi”, *Türkiye Yeşilorman*, Mehtap. (2001). “Toplumsal Eşitlikte Kör Nokta: Kadın Eşitsizliğine Genel Bir Bakış”, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt 11, Sayı 2.
- Yılmaz, H. (2007). *Fen ve Teknoloji İlköğretim Ders Kitabı 5. Sınıf*, Ankara: MEB Yayınları.
- Yılmaz, H. (2007). *Fen ve Teknoloji İlköğretim Öğrenci Çalışma Kitabı 5. Sınıf*, Ankara: MEB Yayınları.
- _____, <http://hurarsiv.hurriyet.com.tr/goster/haber.aspxid>, (29 Ocak 2006), Ders Kitaplarında ‘Kadın’ Ayıklaması
- _____, <http://politics.ankara.edu.tr/~aksoy/reform/aydin.doc>, Kız Çocuklarının Eğitimi.
- _____, http://www.adrena.com.tr/kader/raporlar/egitim_raporu.doc, Unicef’in Dünya Çocuklarının Durum
- _____, <http://e-kutuphane.egitimsen.org.tr/pdf/418.pdf>, (1-5 Aralık 2004), Çok Dilli, Çok Kültürlü Toplumlarda Eğitim, Demokratik 4. Eğitim Kurultayı.